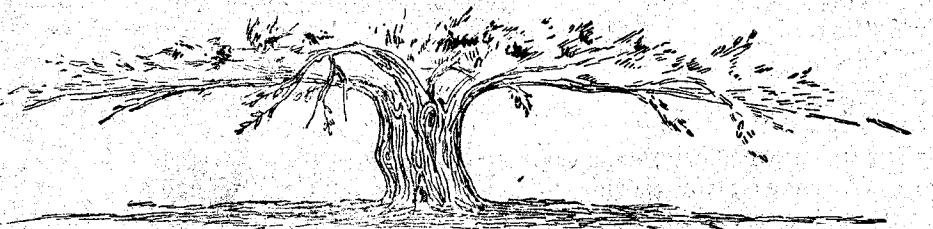

ΔΟΜΗΝΙΚΟΣ ΘΕΟΤΟΚΟΠΟΥΛΟΣ
ΑΥΤΟΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ

ΠΑΝΔΘΗΝΑΙΑ

ΕΤΟΣ Γ'
15 ΙΟΥΝΙΟΥ 1903

ΔΟΜΗΝΙΚΟΣ ΘΕΟΤΟΚΟΠΟΥΛΟΣ

Ενώς καὶ μόνου ζωγράφου τὸ ὄνομα, εἶναι παντοτινά, ἀποκλειστικῶς σχεδόν, συνδεδεμένον μὲ τὸ Τολέδον, τὸ ὄνομα τοῦ Θεοτοκοπούλου. "Ολαι αἱ ἔξιαι λόγου εἰκόνες τῆς πόλεως εἶναι ἔργα ἴδια τοῦ καὶ τόσον εὐρὺ εἶναι τὸ ἔργον του ἐδῶ, ὡστε αἱ ἐκκλησίαι τοῦ Τολέδου κατέχουν τούλαχιστον πενήντα εἰκόνας του, ἐκ τῶν δποίων τὸ ἐν τέταρτον εἶναι ἀριστουργήματα, αἱ δὲ λοιπαὶ δείχνουν τὸν καλλιτέχνην εἰς στιγμὰς ἀδυναμίας μᾶλλον καὶ πλάνης.

Εἶναι τόσον σπάνιοι οἱ ἀριστοτέχναι εἰς τὴν Ἰστορίαν τοῦ κόσμου ὡστε θεωρούμεν εὐτύχημα, κάτι νὰ μεταδώσωμεν περὶ τοῦ τόσον ἀργά ἀναγνωρισθέντος μεγάλου αὐτοῦ ἀνδρός: ν' ἀποκαλύψωμεν τὸ ἀπόκουφον τῶν μεγίστων ἐλαττωμάτων του κατὰ τὸ δεύτερον στάδιον τῆς τέχνης του καὶ νὰ λύσωμεν τὸ ὅχι μικρότερον αἰνιγμά τοῦ πᾶς ἔφθασεν ἐνίστε εἰς τὸν ὑπέρτατον βαθμὸν τοῦ τελείου. Πῶς, αὐτὸς ὁ δποῖος ἔζωγράφισε τὴν ἔξιον «Ταφὴν τοῦ κόμητος Ὁργᾶ», ἐσχεδίασε καὶ ἔζωγράφισε τὴν ἀκατανόητον εἰκόνα τοῦ ἀγίου Ιωάννου τοῦ Βαλιστοῦ τοῦ Hospital de Afuera; Πόθεν πραγματικῶς προῆλθε ἡ παραλλογος παράδοσις τῆς παραφροσύνης του ἀφοῦ δὲν ἔφθασαν μέχρις ἡμῶν λεπτομέρειαι τῆς ζωῆς του, ἐπὶ τῶν δποίων νὰ βασισθῇ;

Τὰς φωτογραφίας τῶν ἔργων τοῦ Θεοτοκοπούλου — ἐκτὸς τῶν τῆς κυρίας Συγγροῦ καὶ τοῦ Σκουλούδη — μᾶς παρεχώρησεν ὁ κ. Δ. Βικέλας. Πρός δλους ἐκφράζομεν τὰς εὐχαριστίας μας.

Σ. Τ. Δ.

τοιαύτη ἴδεα; Ὁ Θεόφιλος Γκωτιέ, μὲ οἰκτρὸν ἐλαφρότητα διέδωσεν ἐν Γαλλίᾳ τὴν πλήρη κακίας ὑπόνοιαν τοῦ Παλομίνου, τοῦ ὀλιγώτερον ἀξιοπίστον τῶν διηγῶν. Σχεδὸν κάθε πληροφορία τοῦ Παλομίνου περὶ τοῦ Θεοτοκοπούλου εἶναι ἐσφαλμένη. Αναφέρει τὴν ἡλικίαν τοῦ ζωγράφου, ἐνῷ κανεὶς σύγχρονος τοῦ Θεοτοκοπούλου, ἢ νεώτερος ἔρευνητής, ἔχει τὸν ἀλάχιστον λόγον νὰ τὴν γνωρίζῃ. Ἡ ληξιαρχικὴ πρᾶξις τοῦ θανάτου του, τῆς δποίως ἔλαβε γνῶσιν Ἰσπανὸς ζωγράφος, μὲ πάθος μελετῶν πᾶν ὅ,τι ἀφύορο τὸν Θεοτοκόπουλον, δὲν δοίζει τὴν ἡλικίαν τοῦ καλλιτέχνου, ἀφοῦ κανεὶς ἄλλως τε τῶν περὶ αὐτὸν δὲν ἔγνωται τὴν ἡμέραν τῆς γεννήσεως του. Ἔπειτα, ὁ Παλομίνος μᾶς λέγει θριαμβευτικῶς ὅτι ὁ Θεοτοκόπουλος ἐτάφη εἰς τὴν ἐνορίαν τοῦ ἀγίου Βαρθολομαίου καὶ ὅτι «ἀντὶ πλακὸς ἔθεσαν εἰς τὸν τάφον του κιγκλίδωμα ὡς δεῖγμα ὅτι δὲν ἐπετρέπετο ἐκεῖ ἄλλου ἐνταφιασμός». Ἡ ἐκκλησία κατέρρευσε μετὰ πολλὰ ἔτη, ὡς μᾶς βεβαιώνει, καὶ ἡ θέσις δπου εἶχε ταφῆ ὁ Θεοτοκόπουλος ἔμεινε ἀγνωστος. Ὄλα αὐτὰ εἶναι ἀπλαὶ ὑποθέσεις, ἀπαράλλακτα δπως ὁ πληροφορία τοῦ Παλομίνου περὶ τῆς ἡλικίας τοῦ Θεοτοκοπούλου — ἔβδομηντα ἐπτὰ ἐτῶν — καὶ ἀμωδέτεραι τῆς ἄλλης ὅτι ὁ Θεοτοκόπουλος ἔγινε μανιώδης μαθὼν ὅτι τὸν παρωμοίαζαν μὲ τὸν Τισιανὸν καὶ ὅτι παρεμόρφωσε τὸ ἔργον του διὰ νὰ ἔξαλειψῃ τὴν δμούσητα ἢ δποία ἄλλως τε τὸν ἐτίμα. Τοιαύτη εἶναι ἡ ἀνόητος ἀφήγησις συγγραφέως μεγάλου καὶ εὐφυοῦς ὡς ὁ Γκωτιέ.

Καὶ διὰ ν' ἀρχίσωμεν ἀπ' ἐδῶ, εἶναι ἀμφίβολον ἂν δὲ Θεοτοκόπουλος ὑπῆρξε ποτὲ μαθητὴς τοῦ Τισιανοῦ. Εἶναι δὲ μως παραδεδεγμένον διτὶ ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ Τιντορέττῳ καὶ, δύον καὶ ἄν δὲ τέχνη του ἔχῃ τι — καὶ δικαίως — τῆς μεγάλης ἵταλικῆς σχολῆς, δὲν ἀπομένει ἀμφιβολία οὕτε εἰς τὸν ἐλάχιστον πάρατηρητήν, διτὶ προσέδωκεν εἰς αὐτὴν τὴν ἰσχυράν του ἀτομικότητα καὶ τὴν ψυχρὰν ἴδιοσυγκρασίαν του. Πολλάκις δὲ τέχνη του εἶναι ἡ μεγάλη τέχνη, ἐνίστε φθάνει μέχρι τοῦ τελείου, ἀλλὰ ποτὲ δὲν εἶναι ἡδυπαθῆς οὕτε θέλγει. Τὸν θαυματίζεις μὲ τὸν νοῦν ἀλλὰ ποτὲ δὲν δύνεται τὴν καρδίαν, ἐκτὸς εἰς τὴν ὁραίαν του εἰκόνα τοῦ ἀγίου Μαρτίνου, εἰς τὸ παρεκκλήσιον τοῦ ἀγίου Ἰωσήφ. Ἐδῶ βλέπεις ωμαντικὸν πάθος καὶ γοητείαν εἰς τὸν λεπτοφυῆ νέον ἱππότην ποὺ προκαλεῖ τὸν θεμβασμὸν καὶ ἐνθυμίζει τὸν θερμόν καὶ τρυφερὸν ἔρωτα τῶν παραδόσεων, πρὸς τὸν δρόποιν ἀλλοῦ δὲ Θεοτοκόπουλος ἀπομένει ἐντελῶς ἀπαθῆς. Ἐχομεν τὴν διμολογίαν τοῦ Ἰδίου διτὶ ἥλθεν ἀπὸ τὴν Κρήτην ἀλλὰ πότε, διατί, πῶς, δὲν γνωρίζομεν. Γίνεται περὶ αὐτοῦ λόγος εἰς τὴν Ἰταλίαν ἀλλ' ὅχι εἰς ὁρισμένην πόλιν. Καὶ λάμπει ἔξαφνα εἰς τὸν δρίζοντα τῆς Ἰσπανικῆς τέχνης, γινόμενος πρώτην φρορὰν γνωστὸς μὲ ἐν ἀπὸ τὰ δριστονογήματα τῆς Ἰσπανίας. Οἱ Πακέκος, πρὸς τοῦ Παλομίνου, μᾶς λέγει διτὶ ἡτο περίεργος σπουδαστής, φιλόσοφος, ἀρχιτέκτων, γλύπτης καὶ ζωγράφος. Ἐκ τῶν σπουδῶν του, τῆς φιλοσοφίας του, τίποτε δὲν ἀπομένει ἀλλὰ τῆς γλυπτικῆς, τῆς λεπτονοργικῆς, τῆς ἀρχιτεκτονικῆς του τὸ Τολέδον κατέχει διάφορα δείγματα, μάρτυρας τοῦ πολυμόρφου του πνεύματος. Λέγουν διτὶ κατέλιπεν ὡς μνημεῖον τῆς φιλοπονίας του, εἰς τόσον γεμάτον καὶ πολυποίκιλον βίον, πλήρη συλλογὴν ἐκ πηλοῦ παντὸς γλυπτικοῦ, ἐργου του καὶ ἀντίγραφα τῶν ἐργῶν του τῆς ζωγραφικῆς. Η μόνη ὑπάρχουσα ἀμύδρα Ἰδέα περὶ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι μία συνομιλία τοῦ Πακέκου μὲ τὸν Θεοτοκόπουλον εἰς τὸ Τολέδον, τὴν δρόποιαν δὲ Πακέκος ἀναφέρει καὶ δρόποιον διέγας ζωγράφος τοῦ εἰπεν διτὶ κατά τὴν γνώμην του τὸ χρῶμα μόνον ἀξίζει εἰς τὴν ζωγραφικήν, τὸ δὲ σχέδιον εἶναι ἐντελῶς δευτερεύον. Αὐτὸν τὸ αἰσθήμα ἔκαμε τὸν Θεοτοκόπουλον τόσον ἀπαθῆ πρὸς τὸ ἐργον τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου, λέγει δὲ Παλομίνος. Οἱ Μιχαὴλ Ἀγγελος, εἴπε εἰς τὸν Πακέκον, ἡτο πολὺ καλὸς ἀνθρώπος ἀλλὰ πολὺ μέτριος ζωγράφος.

Τίποτε ἄλλο δὲν γνωρίζομεν περὶ τῆς ζωῆς τοῦ Θεοτοκόπουλου εἰς τὸ Τολέδον παρὰ δύο του δίκαιας. Λέγουν διτὶ ἐξωγράφισε τὸν ἑαυτόν του εἰς τὴν «Ταφὴν τοῦ κόμητος Ὁργάζ». ἀδύνατος, τραχύς, νευρικός, καὶ δὲν περιβολὴν μελαχροίνδος καὶ προκαλῶν τὴν προσοχήν, μορφὴ ἀνθρώπου παρὰ τῷ διποίῳ ἡ ἐνέργεια ἥτο μία ἀγρυπνίας ἀσύνετα, διτὶς εἰργάζετο μὲ τὸν νοῦν συγκεντρωμένον εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν ἐνὸς ἴδαινον, ὅχι ὡς ἴδαινος ἀλλ' ὡς ὑλιστῆς μᾶλλον, ἀτενίζων ἐνα ἴδεῶδες. Η σκοτεινὴ αὐτὴ παθητικὴ μορφὴ ἔχει τὴν ἴδιαν ἐκφρασιν ποὺ παρετήρησα εἰς τὴν ἀπληπισμένην εἰκόνα τοῦ ἴταλου μυθιστοριογράφου Γαβριὴλ Δ' Αννούντιο, τοῦ δρόποιου παραδόξως διμοιάζει μία ἀνυπόμονος, ἀκόρεστος δημητρίεια ἡ δρόποια οὕτε ἀναπαύεται οὕτε χορταίνει καὶ ἡ δρόποια ἐξηγεῖ τὸ ἀντιθάσσως φιλάρεσκον καὶ τὴν ἐσκεμμένην ἐπίδειξιν τὰ δρόποια τοῦ ἀποδίδονται. Λέγουν διτὶ τὰ γενύματα του, τὰ δρόποια ἡσαν πάντοτε περιποιημένα καὶ ἐκλεκτά, συνώδευε ἡ μουσική. Καὶ δημως τίποτε τὸ δλιγάτερον ἡδυπαθὲς ἀπὸ τὸ ἐργον τοῦ Θεοτοκόπουλου. Εἶναι ψυχρότερος τοῦ Βελάσκες· καὶ εἰς τὰς γυναικας ποὺ ζωγραφίζει ἐννοεῖ τὴν συγκίνησιν, μόνον μὲ κάποιαν αὐτηρὸν ἐκφρασιν τὸ πάθος τρεφόμενον ἀπὸ τὸ ἀρωματα τοῦ θυμιάματος καὶ τῆς ἀγίας παραδόσεως, δπως εἰς τὴν προκαλοῦσαν τὴν προσοχὴν κεφαλὴν τῆς ἀγίας Ἀγνῆς εἰς τὴν μεγάλην του εἰκόνα τῆς Παναγίας καὶ τοῦ Ἰησοῦ εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ ἀγίου Ιωσήφ.

Ἄλλα καὶ αὐτὴ ἡ πληροφορία εἶναι ἀναξιόπιστος. Εἶναι ἀκατανόητον πῶς, ἀνθρώπου, διτὶς τόσα κατέλιπε, τοῦ δρόποιου ἡ ζωὴ ἡτο τόσον ἐνεργὸς καὶ τόσον ἐνδιαφέροντα τὰ ἐργα του εἰς πόλιν δρόπου ἔζησε τόσα ἔτη, θὰ ἀπέμενε μόνον τὸ δνομα, χωρὶς κανὲν τεκμήριον τῆς ὑπάρξεως του εἰς τὴν κοινωνίαν ἡ ὡς πολίτου, χωρὶς καμιαίν λέξιν φίλου ἡ ἐχθροῦ εἰς τὰ χρωνικὰ τῆς πόλεως αὐτῆς, χωρὶς τίποτε εἰς τὰ συγγράμματα τῆς ἐποχῆς τὸ δρόποιον νὰ μᾶς φωτίσῃ περὶ τοῦ ἀτόμου του. Οἱ δρόποιει εἶναι ἡ συνομιλία του τὴν δρόποιαν δημητρέει εἰς τρεῖς γραμμάτ. Δὲν γνωρίζομεν καν ποὺ ἡτο κατοικία του εἰς τὸ Τολέδον, πῶς ἔζησε, ποίαν ἐνυμφεύθη, ἐὰν τὴν ἡγάπησε, ποίους φίλους εἶχε, τι είδους πατέρας, καὶ πολίτης ἡτο. Γνωρίζομεν διτὶ ἐξωγράφισε εἰκόνας, ἀνήγειρεν ἐκκλησίας, ἔγλυψ ἀγάλματα, καὶ, ἀφ' οὐ ἐπληρώνοντο καλῶς τὰ ἐργα του, θὰ είχε περιουσίαν καὶ πιθανῶς

Ταφὴ τοῦ κόμητος Ὁργάζ — Εργον Δ Θεοτοκοπούλου

ἡτο ἀνθρώπος μὲ ἐπιρροὴν καὶ μέγας διδάσκαλος. Ο σέρο Γουλιέλμος Στέροιν Μάξεβελ ἔχει μίαν προσωπογραφίαν, ἡ δρόποια λέγεται διτὶ παριστᾶ τὴν μνγατέρα τοῦ Θεοτοκοπούλου ἐργον τοῦ Ἰδίου, ἀλλὰ καὶ τοῦτο θεωρεῖται ἀμφιβολὸν. Ὅτι είχε υῖδον ἐν τούτοις εἶνε βέβαιον καὶ διθετικὸς νέος, δρόποιος παριστᾶ τὸν λεπτὸν καὶ σύννονον «Ἀγιον Μαρτίνον ἔφιππον, καθὼς ἐπίστης καὶ διθετοπόλος νεανίας εἰς τὸ σχέδιον τοῦ Μουσείου τοῦ Τολέδου, εἶναι προσωπογραφίαι τοῦ Γεωργίου Ἐμμανουὴλ Θεοτοκοπούλου, ἀρχιτέκτονος δρόποιος καὶ διπατήρος του. Εἶναι πλέον βεβαιωμένον διτὶ ἐτάφη εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Θεοτοκοπούλου οἰκοδομηθεῖσαν ἐκκλησίαν τῆς δομηνικανῆς μονῆς Santo Domingo el Antiguo.

Ανέφερα διτὶ τὴν ἴδιωτικὴν ζωὴν τοῦ Θεοτοκοπούλου καλύπτει βαθὺ σκότος, ἐν φημίζοντα την ἡ καλλιτεχνικὴ δὲν μᾶς εἶναι ἀγνωστος. Φαίνεται διτὶ ἥλθε πρῶτον εἰς τὸ Τολέδον τὸ 1575 διὰ τὴν οἰκοδόμησιν τῆς ἐκκλησίας τοῦ Santo Domingo el Antiguo, καὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς εἰκόνος τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, τῆς δρόποιας τὸ πρωτότυπον ἡγόρασε δὲν διπατήρος τοῦ Δόν Σεβαστιανὸς δ. Βουρβώνος καὶ τὸ κατέχει τώρα ἡ Ἰνφάντα Χρηστίνα. Αντίγραφον αὐτῆς εἶναι ἡ εἰκὼν τοῦ Retablo, τὸ δρόποιον δείχνει διτὶ τὸ δνομα του ἡτο ἥδη ἀνεγνωρισμένον ἀπὸ τὸν κόσμον τῆς ἵταλικῆς τέχνης. Οὐτω μόνον, προσκαλούμενος, ἥλθε βεβαίως εἰς τὸ Τολέδον, ἐκτὸς τὸν πρότασιν τῶν γυναικῶν δὲν ἔβλαπτε, «ἄφ' οὐ ήσαν μακρὰν» τὸ δρόποιον δημως δὲν ἡτο ἀλλοθές. Άλλ' ἡτο ἀληθῆς ἡ οὐσία τῆς ὑποθέσεως διτὶ «δὲν ἔβλαπτε» περισσότερον ἀφ' διτὶ διπάνοπλος ἵπποτης δὲν παραδεχθῶμεν διτὶ τὸν εἴλ-

των. Τοιούτου είδους ἀνακρίβειαι καὶ διαφορὰὶ δὲν ἡμιτοροῦν νὰ θίσουν τὴν μεγαλόφυῖαν τοῦ καλλιτέχνου. Οὕτω, φαίνεται, ἐσκέπτοντο οἱ δικασταὶ καὶ οἱ ἔνορκοι διότι ὁ Θεοτοκόπουλος ἐκέρδισε τὴν δίκην, ἐπληρώθη καὶ ἐτήρησε ὁ καλλιτέχνης ἀδικτον τὴν ἀξιοπρέπειαν καὶ τὴν ὑπερηφάνειάν του. Αἱ γυναικεῖς ἔμειναν, ἡ εἰκὼν ἀνηρήθη τεθεῖσα εἰς πλαισίον ἐξ ἴσσπιδος καὶ μαρμάρου, τὸ δποῖον ὁ Ἰδιος εἰργάσθη καὶ ἐστοίχισε εἰς τοὺς ἐπιτρόπους πολὺ περισσότερον παρὰ ἡ εἰκὼν. Καὶ ὁ Θεοτοκόπουλος ἐγήρασε καὶ ἀπέθανε εἰς τὴν πόλιν ὃπου εἶχε ἀρχίσει τὸ στάδιον του τόσον τρικυμιώδως.

Μετέβη κατόπιν εἰς Ἰλλέσκαν δποῦ, ἀφ' οὐ ἔκτισε τὴν ἐκκλησίαν τῆς Παναγίας, ἔζωγράφισε *retablos* καὶ ἔγλυψε ἀγάλματα, ἡθέλησαν νὰ φορολογήσουν τὰς εἰκόνας του ὡς κοινὸν ἐμπόρευμα. Ὁ Θεοτοκόπουλος προσέτρεξε καὶ πάλιν εἰς τὸ δικαστήριον καὶ ἡ ἀπόφασις ἔξεδονθη καὶ τώρα ὑπὲρ αὐτοῦ. Τοῦτο ἦτο ὅχι ἀπλοῦς θρίαμβος τοῦ ἀτόμου ἀλλὰ πλήρης ἀπόδοσις δικαιοσύνης κατὰ τὴν ἀπομεμακρυσμένην αὐτὴν ἐποχὴν ὑπὸ τῶν ἀγαθῶν πολιτῶν εἰς τὴν τέχνην. Ὁ Παλομῆνος σχολιάζων τὸ γεγονός, γράφει: «Ἀπειροὶ εὐχαριστίαι ὀφείλονται εἰς τὸν Θεοτοκόπουλον, ὑπερασπισθέντα τὴν τέχνην καὶ ἐπιτυχόντα τὴν ἀνακήρυξιν τῆς ἀτελείας τῆς». Ἡνάγκασε τὸ δικαστήριον νὰ ἀναγνωρίσῃ ὅτι τὸ καλλιτέχνημα δὲν εἶναι ἐμπόρευμα ἀλλ' οὐτε βιομηχανία, ὑποκείμενα εἰς φορολογίαν ἡ τελωνειακὸν δασμόν. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς δίνης ὁ Θεοτοκόπουλος ἥρνηθη νὰ πωλήσῃ ἀλλας εἰκόνας του ἀλλὰ τὰς ἔδιδε ἀπλῶς ὑπ' ἐνοίκιον ἀφ' οὐ οἱ ἀγαθοὶ δικασταὶ τῆς Ἰλλέσκας ἐπορέτειναν ἀπλῶς τὴν φορολόγησιν πωλημένων εἰκόνων. Καὶ ἐπειδὴ ἡ δίκη μὲ τοὺς ἐπιτρόπους τοῦ Τολέδου ἐτελείωσε πρὸιν ἔκδοσθη ἡ ἀπόφασις τῆς Ἰλλέσκας, ἥναγκάσθη, ἀπέναντι τοῦ πληρωθησομένου ποσοῦ διὰ τὸ *Expolio*, νὰ δεχθῇ δάνειον παρὰ τῶν ἰερέων.

Ἡ φήμη του τώρα διέτρεχε τὴν Ἰσπανίαν. Ἡ ἔξοχος προσωπογραφία του τοῦ μοναχοῦ Εὐτυχίου Ἀρτιάγα, ἐνέπνευσε τὸν διακεριμένον αὐτὸν ποιητὴν τὸ ἔνα ἐκ τῶν δύο περιφήμων σοννέτων τῶν ἀφιερωμένων εἰς τὸν Θεοτοκόπουλον.

Ίδου οἱ πρῶτοι στίχοι:

Divino Griego de tú obrar yo admira
Que en la imagen excede a el ser el arte.

Καὶ ἀφ' οὐ δ ποιητὴς ἔξυψώσῃ τὸ ὑπέροχον

τῆς δημιουργίας τοῦ καλλιτέχνου μέχοι τῆς δημιουργίας τοῦ Θεοῦ, τελείωνει:

«Y contra veinte y nueve años de trato
Entre tu man y la de Dios, perplexa
Qual es el cuerpo, en que ha de vivir duda».

Τὸ δεύτερον ἐγράφη διὰ τὸν τάφον τῆς Βασιλίσσης Μαργαρίτας, ἐργον τοῦ Θεοτοκόπουλου, δποῦ δ ποιητῆς τὸν προσαγορεύει:

Huesped curioso, a qui la pompa admira
De este aparato real, MILAGRO GRIEGO !
No lugubres Exequias Juzgues ciego.
Ni marmol fiel en venerable pyra
El sol que Margarita estable mira
Le arraneo del fatal desassossicgo
De esta vana Region, y en puro fuego
Vibrantes luces de su rostro aspira
A el Nacer que vistió candido, pone
Toledo agradecido POR VALIENTE
MANO en aquesta caxa peregrina.
Tosca piedra la maquina compone
Que ya su grande Margarita ausente
No le ha quedado si España piedra fria.

Γνωρίζομεν δτι ὁ Θεοτοκόπουλος εἶχε μα-
θητάς, ἀφ' οὐ δύο, οἱ διασημότεροι, δ Μα-
τίστα Μαΐνο καὶ Λούις Τοίσταν ἥσαν ἄξιοι
λόγου καλλιτέχναι, τῶν δποίων τὸ ἔργον εἰς
τὸ Τολέδον, δλίγον μόνον ὑπολείπεται τοῦ ἴδι-
κοῦ του. Ἄλλ' εἶχε ἀρά γε σχολὴν δπως οἱ
μεγάλοι Ἰταλοὶ διδάσκαλοι; Ἡγαπᾶτο, ἐθα-
μαζετο, εἶχε τοὺς πιστούς του; Οποία ὑπῆρξεν
ἡ ἐπίδρασίς του εἰς τοὺς περὶ αὐτὸν νεούς;
Εἶχε ἀτομικότητα ἴσχυραν καὶ ἐπιβάλλουσαν;
Ἴσχυράν, βεβαίως, ἀλλως δὲν θὰ ἀνεμιγνύετο
εἰς δίκας. Δυνάμεθα ἐπίσης νὰ ὑποθέσωμεν δτι
εἶχε κάποιαν ἀκράτειαν χαρακτῆρος, ἡ δποία
ἔξηγει τὰς ὑπερβολικὰς ἔλλειψεις τοῦ ἔργου
του. Τὸ ἀκατανόητον σκότος τὸ δποῖον καλύ-
πτει τόσον ἔνδοξον δνόμα, δποῖον ἥτο βε-
βαίως τὸ ἴδικόν του, ἀν πρέπει νὰ βασισθῶ-
μεν εἰς τὰς σπουδαιοτάτας πληροφορίας τῆς
ἐποχῆς του, μᾶς κάμνει νὰ ἀμφιβάλλωμεν περὶ
τῆς συμπαθείας τὴν δποίαν ἀπήλαιε δ ἀνήρ. Εἶνε πολὺ ἀπίδανον ἀν εἶχε φίλους στενούς.
ἄλλως θὰ εἴχαμεν κάποιαν μαρτυρίαν, μερικὰ
τεκμήρια αὐτῶν. Ὁλα τὰ ἔργα του καταδει-
κνύουν ἐπίμονον καὶ ἐγωιστικὸν χαρακτῆρα
καὶ ἡ παράδοξος ἔλλειψις θελγήτρου εἰς αὐτά,
ἔξηγει ἐν μέρει τὸ μὴ ἐλκυστικὸν τοῦ ἀνθρώπου
καὶ τὴν ἀδιαφορίαν τοῦ αἰῶνος πρὸς τὸν δη-
μιουργὸν ἔργων, τὰ δποῖα φαίνεται δτι τόσον
ἔξετίμησε.

Η ΑΠΟΚΛΕΙΣΙΣ — ΕΡΓΟΝ Δ. ΘΕΟΤΟΚΟΠΟΥΛΟΥ

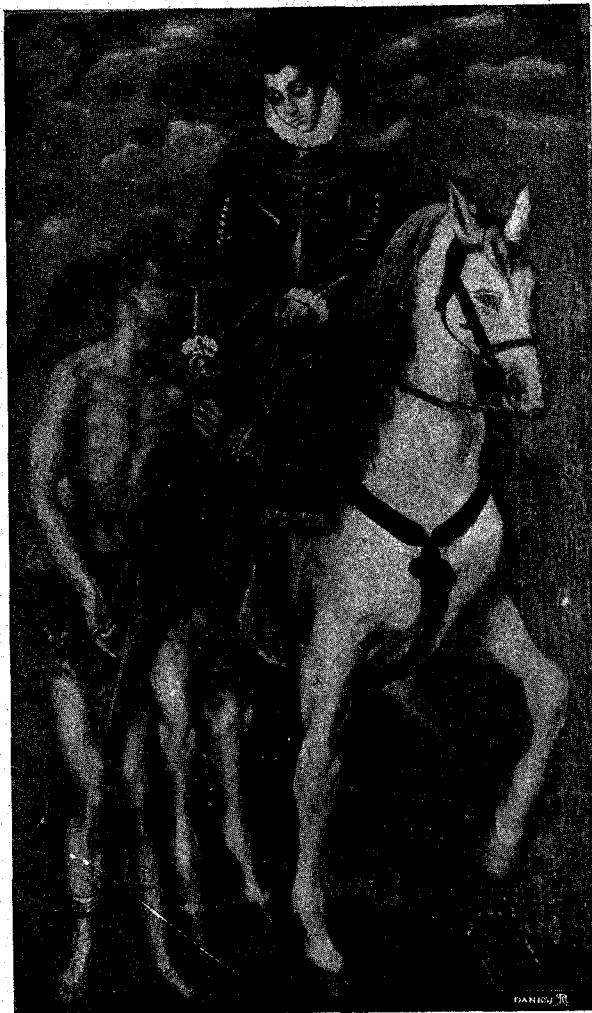
Ίδου πάλιν αὐτὸς εἰς ρῆξιν μὲ τὸν Φίλιππον Σεγοῦντο. Εἶχε κτισθῆ τὸ Ἐσκοριάλ καὶ ὁ ἀπαδῆς Φίλιππος παρήγγειλε εἰς τὸν Θεοτοκόπουλον νὰ ζωγραφίσῃ διὰ τὴν ἐκκλησίαν τὴν εἰκόνα τοῦ μαρτυρίου τοῦ ἄγιου Μαυρικίου. Τότε εὑρίσκετο εἰς τὴν τελευταίαν περίοδον τῆς ἀκρας παραδοξότητος, τῆς ὅποιας ὁ ἄγιος Ἰωάννης ὁ Βαπτιστὴς τοῦ Hospital de Afuera, πλέον ἡ ἡ Puerta de Visagra, εἶναι δεῖγμα ἀρκετὰ ἐμφαντικόν. Δὲν εἶδα τὸν ἄγιον Μαυρικίου ἀλλ' ἐὰν αἱ κνήμαι τοῦ ἄγιου τούτου διμούρζουν διπωδήποτε τὰς τοῦ ἄγιου Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ, δὲν εἶναι ἀδικαιολόγητος ὁ ἔκπληκτος βασιλεὺς ἀπορρίψας τὴν εἰκόνα. Οἱ σκευοφύλαξ τοῦ Hospital de Afuera ἔξηγει τὰς ὑπερβολικὰς ἀνατομικὰς παραμορφώσεις, μὲ τὸ ἀπλοῦν καὶ ἀγαθὸν ὑφος τοῦ λαοῦ: «Εἰκὼν τοῦ Θεοτοκοπούλου δταν ἐτρελλάθη» ἀλλ' ὁ Θεοτοκόπουλος ποτὲ δὲν ἐτρελλάθη, καὶ ἡ πληροφορία αὐτὴ μᾶς ἀφίνει ἀπαθεῖς. Εἶναι ἀναμφισβήτητον δτι κάθε ἰσχυρὰ φύσις ἐκφράζει δι' ὑπερβολῆς δτι δημιούργει.» Ανθρωποι ἡ πράγματα, χρῶμα ἡ γραμμὴ εἶναι ἀδύνατον νὰ προσπίπτουν διμούρμορφα εἰς δλα τὰ μάτια. Τὸ λδιον ἔθνος παρήγαγε τὰς γνωνικέις μορφὰς τῶν ἔργων τοῦ Ροσσέττι καὶ τοῦ Ρόμνεύ. Οἱ Greuze καὶ ὁ Πυβλ-δε-Σαβάν βλέπουν τὰς Γαλλίδας μὲ διαφορετικὸν δμα, ἐνῷ ἡ γυνὴ καθ' ἐαυτὴν εἶναι τὸ αἰωνίως ἀμετάβλητον, τὸ αὐτὸ δρικὸν ποικιλόμορφον αἰνιγμα, τὴν δοιάν μᾶλλον ἀναπαριστᾶ καὶ μεταβάλλει τὸ βλέμμα ἐκείνου διδοῖος τὴν ἐξετάζει παρ' δτι ἀλλοιοῦται αὐτὴ καὶ ἐπηρεάζεται ὑπὸ τὸν περιβάλλοντος. Διὰ τὸν Χόγκαρτ ἡ ἀνθρωπότης δὲν ἥτο τίποτε χαρίεν εἰς δὲ τὴν φαντάσιαν τοῦ Θεοτοκοπούλου ὁ ἀνθρωπός δὲν εἶχε καμμίαν ἀναλογίαν, καὶ ἐγίνετο παραλόγως ὑψηλὸς καὶ ἀλλοκότως παρεμορφώνετο. Ζωγραφίζει δέκα εἶτῶν παιδὶ μὲ χέρια εἰκοσαετοῦς νέου καὶ κάρμνει τοὺς ἄγιους τόσον ὑψηλοὺς ὡστε θὰ ἥσαν γε λοιοι καὶ εἰς αὐτὸ τὸ περιφήμον τάγμα τῶν γιγάντων τοῦ Πότσδαμ. Τοῦτο δμως δὲν εἶναι ἔνδειξις παραφροσύνης, ἀλλ' οὔτε καμμία τοιαύτη ὑπερβολὴ ἡμπόρους νὰ δνομασθῇ οὕτω. Καὶ εἰς αὐτὸ τὸ Expolio, τὴν πρώτην τοῦ γνωστὴν μεγάλην εἰκόνα, ἔργον τῆς νεότητος τοῦ, καταφαίνεται εἰς τὸ ὑψηλὸν ἀνάστημα τοῦ Χριστοῦ ἡ τάσις τοῦ εἰς τὸ νὰ δίδῃ ὑψης ὑπερβολικόν. Καὶ ἐνόσῳ προχωροῦν τὰς ἔτη, ἡ τάσις αὐτὴ ἐντείνεται ἔως δτον τὰ σώματά του παύουν πλέον νὰ εἶναι φυσικά. Η αὐτὴ τάσις τοῦ παραμορφώνειν τὰ ἀνθρώπινα μέλη καταφαίνε-

ται εἰς τὴν ἔξοχόν του εἰκόνα τῆς μικρᾶς ἐκκλησίας τοῦ Santo Tomé, εἰς τὸ ἀνώ μέρος τῆς ὅποιας φαίνονται ὑπερφυσικὰ σώματα ἀγγέλων πέρσαν τῶν κανόνων τῆς τέχνης, καὶ ὑπὲρ τὰ νέφη τὰ παραμορφωμένα μέλη των.

Ο Φίλιππος, μὲ δλην τὴν δυσαρέσκειάν του διὰ τὴν παραγγελίαν του, ἥτο ἐν τούτοις δπως ἀριόζει εἰς ἡγεμόνα, ἐντιμιώτερος ἀπὸ τοὺς ἐπιτρόπους τοῦ Τολέδου. Ἐπλήρωσε τὸν Θεοτοκόπουλον, καὶ μόνον μὲ δυσκολίαν κατώρθωσε δ δυστυχῆς καλλιτέχνης, χάρις εἰς τὴν φήμην του, νὰ τοποθετηθῇ τὸ ἔργον του εἰς τὴν αἴθουσαν δε Capitular παρήγγειλε δὲ ἐκ νέου ὁ Φίλιππος τὴν εἰκόνα εἰς τὸν Ρωμύλον Κιγκινάτον.

Ἄλλα τὰ γεγονότα αὐτὰ ἥσαν ἀσήμιαντα εἰς ἀληθῶς λαμπρὸν στάδιον. Εἶναι ἀξιον ἀπορίας πῶς ἔξοικονομοῦσε τὸν ἀπαιτούμενον καιρὸν καὶ χωρὶς νὰ καταβάλλεται σωματικῶς, δπως ἐπαρχέση εἰς δλας τὰς παραγγελίας του. Η κομψοτάτη πρόσωφις τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, ουδμοῦ ἐλληνορωμαϊκοῦ, ἡ δποία προξενεῖ παραδόξον τόνον πρὸς τὸν γύρω γοτθικὸν καὶ ἡμιαριθμὸν ουδμόν, εἶναι ἔργον ἰδικόν του. Η ἐντύπωσις εἶνε σεμνὴ καὶ τὸ ἀρμονικὸν κυανοῦν βάθος ἐνθυμίζει τὸ κλασικὸν πνεῦμα τοῦ τέκνου τῆς Ἑλλάδος. Οἱ πλάγιοι πύργοι δίδουν κάποιαν ἐλαφρότητα εἰς τὴν στερεὰν καὶ βαρεῖαν βάσιν· καὶ ἀνοικούνται αἱ αἱδίδεις δὲν προσδίδονταν χάριν ἐν τῷ συνόλῳ — χαρακτηριστικὸν εἰς δλα τὰ ἔργα τοῦ Θεοτοκοπούλου — τίποτε ἐν τούτοις δὲν προσκρούει εἰς τὴν ἀρμονίαν.

Θὰ ἥμεθα αἰωνίως εὐγνώμονες πρὸς τοὺς Ανγούστινους καὶ ἀπαίτησιν τῶν δποίων ὁ Καρδινάλιος Κουϊρόγα παρήγγειλε εἰς τὸν Θεοτοκόπουλον ὁ ἀνθρωπός δὲν εἶχε καμμίαν ἀναλογίαν, καὶ ἐγίνετο παραλόγως ὑψηλὸς καὶ ἀλλοκότως παρεμορφώνετο. Ζωγραφίζει δέκα εἶτῶν παιδὶ μὲ χέρια εἰκοσαετοῦς νέου καὶ κάρμνει τοὺς ἄγιους τόσον ὑψηλοὺς ὡστε θὰ ἥσαν γε λοιοι καὶ εἰς αὐτὸ τὸ περιφήμον τάγμα τῶν γιγάντων τοῦ Πότσδαμ. Τοῦτο δμως δὲν εἶναι ἔνδειξις παραφροσύνης, ἀλλ' οὔτε καμμία τοιαύτη ὑπερβολὴ ἡμπόρους νὰ δνομασθῇ οὕτω. Καὶ εἰς αὐτὸ τὸ Expolio, τὴν πρώτην τοῦ γνωστὴν μεγάλην εἰκόνα, ἔργον τῆς νεότητος τοῦ, καταφαίνεται εἰς τὸ ὑψηλὸν ἀνάστημα τοῦ Χριστοῦ ἡ τάσις τοῦ εἰς τὸ νὰ δίδῃ ὑψης ὑπερβολικόν. Καὶ ἐνόσῳ προχωροῦν τὰς ἔτη, ἡ τάσις αὐτὴ ἐντείνεται ἔως δτον τὰ σώματά του παύουν πλέον νὰ εἶναι φυσικά. Η αὐτὴ τάσις τοῦ παραμορφώνειν τὰ ἀνθρώπινα μέλη καταφαίνε-

• Ο ἄγιος Μαρτῖνος. "Ἐργον Δ Θεοτοκοπούλου—'Ἐκ τῆς Πινακοθήκης τῆς κυρίας Ἰφιγένειας Συγγραφία Γ. Μαρίνου.

σκουσα ἐν αὐτῇ νέας καλλονᾶς καὶ ἀναζητοῦσα τὰ δλοζώντανα πρόσωπα τῶν μεγάλων ἀνδρῶν τοῦ Τολέδου".

Πόσον σύγχρονος, τί λεπτὸς καὶ μέγας impressionniste ὁ ἀνθρωπός αὐτός! ἀναφωνεῖ τις δταν πρώτην φορὰν ἀντικρύση τὰ ζῶντα αὐτά, δμιλοῦντα πρόσωπα τῆς παλαιᾶς Ἰσπανίας. Πρόσωπα τόσον ἴσπανικά, τόσον λεπτῶς καὶ εὐφυῶς ποικίλοντα, μὲ τόσην ἀτομικότητα ἐν τῇ ἀποδόσει τοῦ αὐτηροῦ καὶ χαρακτηριστικοῦ τύπου τῆς φυλῆς! Κάθε σκιὰ τοῦ ἐθνικοῦ χαρακτῆρος προβάλλει χωριστὰ καὶ ἐν ἀρμονίᾳ πρὸς τὴν ἔκφρασιν τοῦ δλου: ἀκαμπτος ὑπερηφάνεια, παράφρων ἐπιμονή, ἀκρος φανατισμός, ἔξημμένος καὶ τραχὺς μυστικι-

σμός, ἥδυπαθεια δεσπόζουσα τόσον ὡστε νὰ φθάνῃ μέχρις ἀναλγησίας, λεπτὸν χιοῦμορ, οῆσις ὑψίστη, ἔξαιρετος ἀγαθότης, σκαιὰ ἀδιαφορία, τὸ δλον δώτων τὸν ἐγωῖσμον, ἀγοραίον εὐαισθησία. Αράγε συνήνωσε ποτὲ πρότερον εἰκὼν εἰς τὸ αὐτὸ δλας τὰς φευγαλέας διαθέσεις, δτα τὰ ἐνδόμυχα, ἀπόκρυφα συναισθήματα, δλην τὴν χάριν καὶ τὸ θέλγητρον, τὰ ἐλατώματα καὶ τὰς κακίας μᾶς φυλῆς καὶ ἐδωσε ποτὲ πλήρη σταθερότητα εἰς τὴν κυμαινομένην ἔκφρασίν των; Τοῦτο δνομάζεται ἀκρα τελειότης εἰς τὴν προσωπογραφίαν. Μεταξὺ τῶν εἰκόσι αὐτῶν ἡ πλέον προσώπων, δὲν ὑπάρχει οὔτε ἐν ἀσήμιαντον ἡ μέτριον, οὔτε ἐν τὸ δποίον δὲν ἀποτελεῖ καθ' ἐαυτὸ

έξοχον είκόνα, ούτε ἐν τὸ δόποιον δὲν ἔχει τὴν σφραγίδα τῆς στιγμῆς, τῆς φυλῆς καὶ τοῦ περιβάλλοντος. Εἰς μερικὰ ἐξ αὐτῶν παραμένει τόσον ἀμετάβλητος δὲ θεμικός τύπος ὥστε καὶ σήμερον ἡμπορεῖ κανεὶς νὰ συναντήσῃ εἰς τὴν Ἰσπανίαν παρομοίας φυσιογνωμίας ἀμετάβλητος ἀκόμη καὶ ἡ ἐνδυμασία τόσον ἰσχυρὰ εἶναι ἡ ἀτομικότης, τόσον φαίνεται ἀναλλοίωτος δὲ καστιλλιανὸς χαρακτήρος. Εἰς τὴν εἰκόνα αὐτήν ὑπάρχει κάτι ἀπὸ τὸ αἰωνίως νέον τοῦ «Δὸν Κιχώτου»· ἡ ἀπλῆ, ἀφελῆς πινελιά τοῦ Θερβάντες εἰς τὰς κεφαλὰς τῶν Ἰδαλγῶν τούτων, κάτι ἀπὸ τὸ ἡρεμον ἀπαραμίλλον μέθυ του, κάτι ἀπὸ τὴν εὐγένειαν καὶ τὴν διαφαινομένην βαθεῖαν μελαγχολίαν μέσα εἰς τὸ εὔστροφον πνεῦμα του. Κανένας ζωγράφος, μὴ ἔχων τὰ δύο αὐτὰ χαρίσματα, τὸ πνεῦμα καὶ τὸ μέθυ, δὲν θὰ ἡμποροῦσε νὰ παρατηρῇ μὲ τόσην βαθύτητα καὶ σοφίαν δὲν θὰ ἡμποροῦσε νὰ τὸνίσῃ μὲ τόσην ὑποκειμενικότητα, μὲ λεπτότητα τόσην τὸν ἐθνικὸν χαρακτῆρα, χωρὶς νὰ ταράξῃ τὴν ἀρμονίαν τοιούτου ἐπισήμου γέγονούτος δὲν θὰ ἡμποροῦσε νὰ εἰπῇ τόσα εἰς τοὺς μεταγενεστέρους μὲ ὑφος τόσον θέλγον ὡς νὰ ἐπρόκειτο περὶ ἐλαχίστων. Διὰ τῆς «Ταφῆς τοῦ κόμητος Ὁργᾶ» ἀναδεικνύεται δὲ Θεοτοκόπουλος κάτι πλέον ἡ τέλειος καλλιτέχνης καταφαίνεται ἡ διανοητική του ἰσχύς διότι εἰς τὸ ἔργον αὐτὸν συνενώνει τὰ ἔξοχα δῶρα τῆς διανοίας καὶ κάτι δῶρος διάφορον, τὴν τέχνην τοῦ ζωγραφίζειν.

Περὶ τῆς τελευταίας θὰ ἡτο δύσκολον νὰ εἴπωμεν παραπόλλα. Παρατηρήστε τὴν θαυμασίαν σκιὰν τοῦ θανάτου εἰς τὴν πελιδνήν δψιν τοῦ νεκροῦ, καὶ κατόπιν τὴν λαμπρότητα τῶν ἴματίων τοῦ ἄγιου Αὐγούστινου! Κυττάζετε ποδὶ πάντων τὴν ὁραίαν κεφαλὴν τοῦ παιδός, τοῦ ἄγιου Στεφάνου, ούτε κατ' ἐλάχιστον ἵσπανικήν, δινειδον γλυκείας καὶ ἀγνῆς νεότητος, τοῦ ὅποιου ἡ καλλονὴ μὲ τὰ θερμὰ χρώματα προξενεῖ βαθεῖαν ἐντύπωσιν· καὶ τὸ ὑπὲρ τὴν νεαρὰν καστανὴν κεφαλὴν μικρὸν διάστημα ἐνθυμίζει τὸν ἐλλείποντα φωτόστέφανον. Στρέψετε κατόπιν τὸ βλέμμα ἀπὸ τὸ ροδόχρον πρόσωπον τοῦ νέου, μὲ τὰς ὁραίας στρογγυλὰς γραμμάς, ἀριστερὰ πρὸς τοὺς δύο ἰσχνοὺς καὶ ὁχροὺς μονοχοὺς καὶ ἔπειτα χαμηλὰ πρὸς τὸν μικρὸν ἀκόλουθον, δὲ ὅποιος ἔχει τὸ ὑφος μᾶλλον μικρᾶς ὑπερηφάνου καὶ θελκτικῆς ἡγεμονίδος, μὲ χάριν πολλὴν εἰς τὰς κινήσεις καὶ μὲ ἀριστοκρατικὴν ἀξιοπρέπειαν εἰς τὸ βλέμμα.

Ποῖος θὰ ἔξωγράφιξε ἔξοχώτερα τὰς τέσσαρας αὐτὰς διαφέρουσες ἐποχὰς καὶ διαδέσεις τῆς ζωῆς — τὴν αὐγήν, τὴν λάμπουσαν πρωΐαν, τὸ θαυμβόν λυκόφως καὶ τὴν ψυχρὰν νύκτα — καὶ θὰ τιογάζετο τόσον τελείως μὲ τέχνην καὶ δύναμιν ἀριστοτέχνου; Πῶς νὰ μὴ τὸν ἀποκαλέσῃ δὲ ἐνθουσιώδης Μανρίκη «θαυματουργὸν Ἑλληνα» καὶ «θεῖον Ἑλληνα»; Ή εἰκὼν αὐτὴ ἔνέχει πράγματι τὴν σπανίαν καὶ ἐνυπάρχουσαν ἐν τῇ μεγαλοφυΐᾳ συγγένειαν πρὸς τὸ θεῖον. Τὰ πάντα, ἐκτὸς αὐτῆς, ἀποκτῶνται διὰ τοῦ ταλάντου καὶ τῆς ὑπόμονῆς. Καὶ ἀν δὲ Θεοτοκόπουλος κανένεις ἄλλο ἔργον δὲν εἶχε νὰ ἐπιδείξῃ, θὰ ἥρκει αὐτὸν μόνον διὰ νὰ καταλάβῃ ἔξαιρετικὴν θέσιν εἰς τὴν ἴστορίαν τῆς Ἰσπανικῆς τέχνης μεταξὺ τῶν διάλυτων τοῦ κόσμου.

Εἶναι περίεργον, διὰς ἀνέφερα ἥδη, διὰς τοιούτου ζωγράφου ἡ ἐπίδρασις ἐπὶ τῆς πόλεως ὃπου ἔζησε, καταφαίνεται ἐκ τινῶν μόνον πληροφοριῶν τῆς ἐποχῆς. Βεβαίως εἶχε μαθητάς, ἀλλ᾽ ἡμεῖς γνωρίζομεν μόνον τὸν Luis Tristan, ἀγαπητόν του, καὶ τὸν Fray Bautista Maino. Ο Τρίσταν κατέλιπε ἀρκετὰ ἔργα εἰς τὸ Τολέδον τὰ δόποια συχνὰ ἐκλαμβάνονται ὡς ἔργα τοῦ Θεοτοκοπούλου κατὰ τὴν παρακμήν του. Ανεξαρτήτως αὐτοῦ εἶναι ἀξιοσημείωτα εἰς τὸ εἶδος των, ἡρεμα καὶ μᾶλλον ἀτονά εἰς τὸν χρωματισμόν. Εν ἀνέκδοτον μεταξὺ διδασκάλου καὶ μαθητοῦ ἀξίζει νὰ τὸ ἐπαναλάβωμεν ὡς χαρακτηριστικὸν τοῦ Θεοτοκοπούλου. Τὸ μόνον διπέρ μας ἐπιτρέπεται νὰ περισυλλέξωμεν ἀπὸ τὸ σκότος ποῦ τὸν περιβάλλει, εἶναι ἡ ὑπερήφανος καὶ πλήθης πεπούλησίς του εἰς τὸ ἔργον του, χωρὶς διόλοιν νὰ τὸν ἀπασχολῇ ἡ γνώμη τῶν ἀλλών. Εἰς κάθε διαφορὰν μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν ἀγοραστῶν, αὐτοὶ βεβαίως ἥσαν οἱ στενοκέφαλοι καὶ ποτέ, εἰς καμμίαν περίπτωσιν, δὲν ἦτο δυνατὸν αὐτὸς νὰ σφάλλῃ, ἀκόμη καὶ διατελειώνος διάστορεφε καὶ παρεμόρφωνε τὸ ἀνθρώπινον σῶμα. Εξηκολούθει νὰ βλέπῃ μὲ τὰ ίδια μάτια ἐκ φυσικῆς δυστροφίας. Καὶ δὲν ἥρκειτο εἰς τὸν ἔγωγισμὸν αὐτὸν ἀλλ᾽ ἐγένετε καὶ εἰς τοὺς μαθητάς του τὰς ίδιας ἀρχάς.

Οἱ μοναχοὶ τοῦ μοναστηρίου La Sisla, παροήγγειλαν εἰς τὸν νέον Τρίσταν μίαν εἰκόνα διὰ τὸ παρεκκλήσιον τῆς μονῆς των, ἡ δοπιά, ἰσχυρὰ κατὰ τὸν μεσαιώνα, δὲν ὑπάρχει πλέον σήμερον. Ο Τρίσταν ἔξωγράφισε τὴν εἰκόνα καὶ τὴν ἔφερε εἰς τὸν ἡγούμενον ξητῶν ἀμοι-

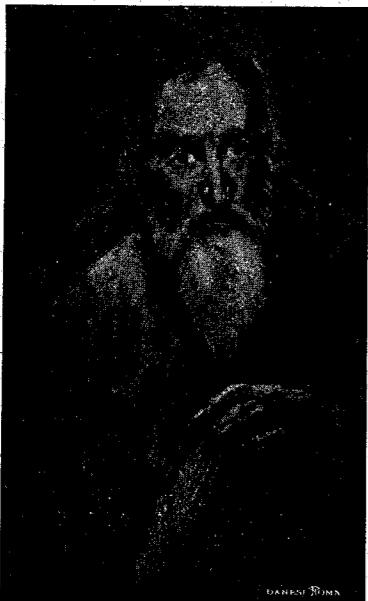

ΆΓΙΟΣ ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΣ ΤΗΣ ΑΣΣΙΣΙΣ — ΕΡΓΟΝ Α. ΘΕΟΤΟ-

ΚΟΠΟΥΛΟΥ — ΕΚ ΤΗΣ ΠΙΝΑΚΟΘΗΚΗΣ ΤΟΥ Σ. Ζ.

ΣΚΟΤΟΥΔΗ — ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ Σ. ΚΟΚΚΩΗ

βήν διακόσια τάλληρα. Ο ήγούμενος, βλέπων τὴν ἡλικίαν τοῦ ζωγράφου, ἀντέταξε ὅτι ἡ τιμὴ ἦτο πολὺ ὑψηλὴ. Ο Τρίσταν διεμαρτυρήθη μετριόφρονος καὶ ἀνέθεσε τὴν ὑπόθεσιν εἰς τὸν διδάσκαλόν του, τὸν ὅποιον ἐπεικέφθη δὲ ἡγούμενος καθ' ἥν ὥραν δὲ Τρίσταν ἦτο ἀπησχολημένος εἰς τὸ ἔργαστήρι του. Ο ἡγούμενος εἶπε εἰς τὸν Θεοτοκόπουλον ὅτι θὰ ὑπῆρχε λάθος εἰς τὴν τιμὴν τὴν ὅποιαν ἔζητε ὁ Τρίσταν. «Πόσα ζητεῖ;» ἡρώτησε Ἑλρῶς δὲ Θεοτοκόπουλος. Διακότα τάλληρα ἀπήντησε μὲν ἡρεμον ὑφος δὲ ἡγούμενος. «Λάθος» ἀνέκριξε δὲ Θεοτοκόπουλος «καὶ βέβαια ὑπάρχει λάθος». Ἀνεπήδησε μὲν ὄρμήν, ἐρρίχθηκε ἐπάνω εἰς τὸν νέον ζωγράφον καὶ ἡρχισε νὰ τὸν δέρνῃ: «Πῶς νὰ κάμης τέτοιο λάθος, παλιγάνθωπε; Πῶς τολμᾶς νὰ ζητήσῃς διακόσια τάλληρα γιὰ ἔργον ποῦ ἀξίδει πεντακόσια; Μάθε τώρα νὰ ζητᾶς τέτοιες τιμὲς καὶ νὰ δείχνης πῶς εἶσαι ἔνας γαϊδαρος!» Ο ἀτυχῆς μοναχὸς ἐκύτταξε τὸν νέον καλλιτέχνην δερούμενον. «Τὴν ἀγοράζω πεντακόσια τάλληρα», εἶπε δὲ Θεοτοκόπουλος εἰς τὸν μοναχόν, ὅταν ἐτελείωσε τὸ ξιλοκόπημα τοῦ Τρίσταν. Τότε δὲ ἡγούμενος ὅποιος ἐγνώριζε μὲν ποῖον εἶχε νὰ κάμη, εὐχαριστημένος νὰ γλυτώσῃ ἡσυχία μὲ τὴν πληρωμὴν τῶν πεντακοσίων ἀντὶ τῶν διακοσίων ταλλήρων, ἔζήτησε εὐγενῶς τὴν ἄδειαν

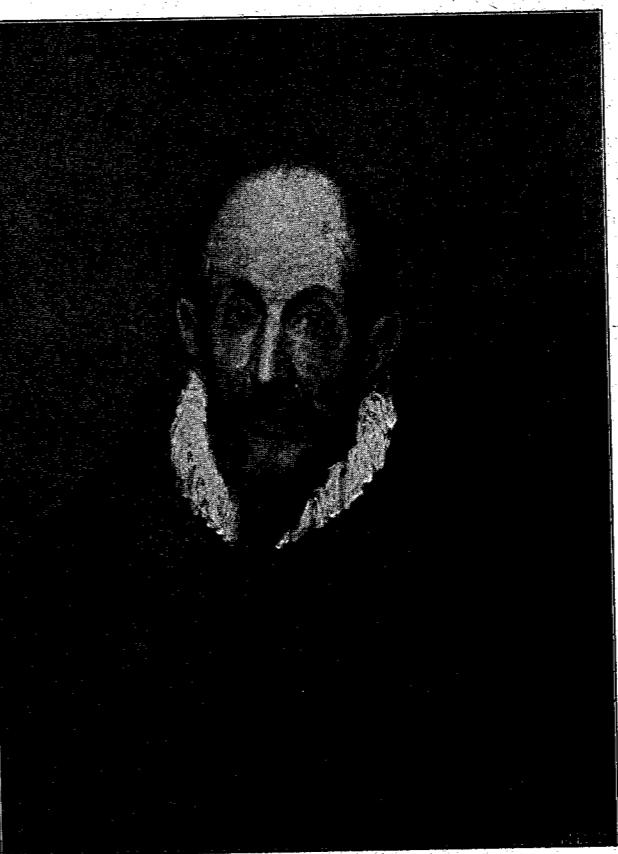

ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΗΣ — ΕΡΓΟΝ Δ. ΘΕΟΤΟΚΟΠΟΥΛΟΥ ΕΚ ΤΗΣ ΠΙΝΑΚΟΘΗΚΗΣ ΤΗΣ Χ. Ι. ΣΥΓΓΡΟΥ

νὰ κρατήσῃ τὴν εἰκόνα. Ἰδού διδάσκαλος ἀξιος τοῦ ὄντοματος. Ἄν μετεχειρίζετο τοὺς μαθητάς του μὲ βιαιότητα, ἐπλήρωνε ὅμως τὸ δικαίωμα αὐτὸν ἡγεμονικῶς καὶ ἐπὶ τέλους ἡμποροῦμεν νὰ εἴπωμεν ὅτι οἱ μαθηταὶ του ἡσαν ὑπερικάνοποιημένοι διὰ τὴν ὑβριν ἢ τὰ κτυπήματα.

Δὲν εἶναι δυνατὸν εἰς τόσῳ μικρὸν χῶρον νὰ διμήσω δι' ὅλας τὰς εἰκόνας τοῦ Θεοτοκοπούλου αἱ ὅποιαι εὑρίσκονται εἰς τὸ Τολέδον. Θὰ προσπαθήσω νὰ ὑποδειξῶ τὰς καλλιτέρας καὶ νὰ κινήσω οὕτω πιλανῶς τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἀναγνῶστον, τοῦ ἀγνοοῦντος τὸ ἔργον τοῦ ζωγράφου, πρὸς πληρεστέραν μελέτην. Ή πρώτη εἰκὼν τὴν ὅποιαν ἔζωγράφισε ἐδῶ, ἡ «Κοιμῆσις τῆς Θεοτόκου» ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ *Santo Domingo el Antiguo*, ἡγοράσθη ὑπὸ τοῦ Δόν Σεβαστιανοῦ Βουρβώνου καὶ μολονότι τὸ ἀντίγραφον εἶναι κακῶς τοποθετημένον, θὰ ἐπρόξενε πολὺ καλὺν ἐντύπωσιν ἀν αἱ μοναχαὶ δὲν εἶχαν τὴν ἀπειροκαλίαν νὰ θέσουν πρὸ αὐτοῦ μέγα καὶ ἀπερίγραπτον τεφατούγγημα, εἰδος ἀποτροπαίου ἀρτοφορίου. «Οσας ἀρεταὶς καὶ ἀν ἔχονται αἱ μοναχαὶ τοῦ Ἅγιου Δομηνίκου, βεβαίως δὲν ἔννοοῦν ἀπὸ καλλιτεχνίαν. Ἐμπρὸς εἰς τὰς εἰκόνας τῶν *retableos* τοποθετοῦν ἀκαλαισθήτως ἀγάλματα ἐνδυμένα καὶ ἐπιδεικτικὰ κοσμήματα, καταστρέφοντα τὴν αὐστηρὰν ἐντύπωσιν τῆς ὠραίας αὐτῆς ἐκκλησίας τοῦ Θεοτοκοπούλου. Ολαὶ αἱ εἰκόνες, ἐκατέρωθεν τῆς «Κοιμήσεως», ἔργα τοῦ Θεοτοκοπούλου, εἶναι ὠραῖαι. Ο ἄγιος Ἰωάννης δὲ Βαπτιστὴς καὶ δὲ Ἀγιος Παῦλος, κατώ τῆς «Κοιμήσεως», δὲ Ἀγιος Βενέδικτος καὶ δὲ Ἀγιος Βερνάρδος ἀνωθεν. Ο Ἐναγγελισμὸς εἰς τὸ ἀκρον τῆς ἐκκλησίας εἶναι ἔργον τοῦ Καρδουντοι καὶ ἀπέναντι, δὲ Ἀγιος Ἰλδεφόντο τοῦ *Luis Tristán* ἀλλὰ κανὲν ἔξ αὐτῶν ἐφάμιλλον τῆς ισχυρᾶς καὶ ἀρμονικῆς τέχνης τοῦ διδασκάλου, δὲ ὅποια ἀναδεικνύεται οὕτω ἀκόμη περισσότερον.

Εἶναι ἴδιαιτέρως ἐνδιαφέρουσα ἡ ἐκκλησία αὐτῆς, ὅχι μόνον ὅτι εἶναι ἔργον τοῦ Θεοτοκοπούλου, μὲ αὐστηροτάτην καὶ κλασικὴν ἀκρίβειαν καὶ ἀπλότητα ἐκτελεσμένον, ἀλλ' ὅτι δὲ ἴδιος εἶναι θαυμένος ἐδῶ, εἰς τὸν μεγάλον αὐτὸν ναόν του. Τὸ μέρος ἀκριβῶς ὅπου ἔχει ταφῆ δὲν εἶναι γνωστὸν ἀλλὰ καὶ ὅλως διόλου τυχαίως ἀνεκαλύψθη τὸ γεγονός. «Ολοὶ οἱ συγγραφεῖς ἡρκέσθησαν ἀπλῶς νὰ ἀναφέρουν ὅτι ἐτάφη ἡ εἰς τὸν Ἀγιον Θωμᾶν ἢ εἰς τὸν Ἀγιον Βαρθολομαῖον, χωρὶς μίαν καν φρά-

ΔΟΜΗΝΙΚΟΣ ΘΕΟΤΟΚΟΠΟΥΛΟΣ ΑΥΤΟΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ

σιν συμπαθείας δι' ἐκείνον δστις δημιουργήσας τοιαῦτα διαρκῇ μνημεῖα, δὲν ἡξιώθη, ἀπὸ καμμίαν εὐλαβῆ χεῖρα, μίαν ἐπιτάφιον ἐπιγραφήν. Εσχάτως μόνον δὲ *'Isapán de Zogoráforos Señor de Berrueco*, χάρις εἰς τὴν καλλούσην τοῦ ὅποιου ἔχω τὴν πληροφορίαν αὐτὴν ὃς καὶ ἀντίγραφον τῆς ληξιαρχικῆς πράξεως τοῦ θανάτου του, διὰ τῆς ἐπιμονῆς καὶ τῆς πεποιθήσεως ἀνεκάλυψε τὴν τελικὴν καὶ χῶν, διὰ τὴν ἐργασίαν τῶν ὅποιων ἥλθε τὸ πρώτον εἰς τὸ Τολέδον, καὶ ἡ μαρτυρία τοῦ θανάτου καὶ τῆς ταφῆς του ἀναφέρει Ἑλρῶς:— *Libro de entierros de Santo Tomé de 1601-1614, en siete del Abril del 1614 falecio Dominico Greco. No hizo testamento, recibio los sacramentos, enterose en Santo Domingo el Antiguo. Dio velas.*

Αὐτὸν μόνον γνωρίζομεν περὶ τῆς ἀσθετικῆς θέσιν τοῦ τάφου τοῦ Θεοτοκοπούλου. Κεῖται εἰς μίαν σκοτεινήν γωνίαν τῆς ἐκκλησίας αὐτῆς, λησμονημένος ὑπὸ τῶν μονα-

νείας καὶ τοῦ θανάτου του. Δὲν εἶχε διατήκην, μετέλαβε τῶν ἀχράντων μυστηρίων, ἀπέθανε τὴν ἐβδόμην *'Apolílio* 1614 καὶ ἀφῆσε κεριὰ διὰ τὴν κηδείαν του. Κάτω ἀπὸ μίαν πέτραν τοῦ ἀγίου Δομηνίκου κεῖται διὰ παντὸς χωρὶς κανὲν δεῖγμα τιμῆς ἀναμνησικῆς.

Πολλὰ μοναστήρια εἰς τὰ διποῖα ὑπῆρχον εἰκόνες τοῦ Θεοτοκοπούλου ἔξειφαντισθησαν, μεταξὺ τῶν δόποιων καὶ ἡ ἀρχαία μονὴ τοῦ Χαιρετισμοῦ τῆς Παρθένου, ἡ ἐπικαλυμμένη «τῆς Βασιλίσσης», κατέχουσα μίαν θαυμασίαν Σταύρωσιν. Περὶ τῶν παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Σταυροῦ προσώπων γράφει ὁ Παλομίνος: «Ομοιάζουν πολὺ μὲ τὰ πρόσωπα τοῦ Τισιανοῦ καὶ εἶναι πολὺ ὑπερτέρα παντὸς ἄλλου ἔργου ἐδῶ!» Μᾶς ἀνέφεραν περὶ μιᾶς Μαγδαληνῆς του, μὲ ωραῖον χρωματισμόν, τὴν ὑποίαν ἔζωγράφισε καθ' ἥν ἐποχήν ἡ ἐπίδρασις τῆς ἐνετικῆς σχολῆς ἦτο ἀκόμη καταφανής εἰς τὸ ἔργα του. Η εἰκὼν αὐτὴ ἡγοράσθη ὑπὸ ἰδιώτου. Τινὸς ἐκ τῶν ἀρίστων ἔργων του εἶχε ζωγραφίσει διὰ τὴν μικρὰν πόλιν Μπεγιόνα παρὰ τὴν *Cienprozuelos*. Αἱ ἐκ τῆς Ζωῆς τῆς Μαγδαληνῆς συγκινητικαὶ σκηναὶ ἡσαν τόσον ωραῖαι ὥστε δὲ καρδινάλιος πορτοκαρέρεο προσέφερε πέντε χιλιάδας ρεσος (ίσον σχεδὸν μὲ τάλληρον) καὶ τὸ αὐτὸ πόσον ἐκ μέρους τοῦ Τζορδάνου διὰ τὴν ἐκκλησίαν, ἀλλ' ἡρνήθη μετ' ὀργῆς. Εἰς τὴν σκολὴν *Atocha* καὶ εἰς τὴν μονὴν *La Sisla* ὑπῆρχον σπουδαῖαι συλλογαὶ ἐκ τῶν καλλιτέαν εἰκόνων τοῦ Θεοτοκοπούλου. Εἰς ποιάς χεῖρας περιῆλθον ἔκτοτε; Καὶ εἰς πόσας ἀσήμιμους γωνίας τῆς Ισπανίας ενδιόσκονται ἀρά γε οἱ θησαυροὶ αὐτοὶ κρυμμένοι καὶ ἀγνωστοι; Ο Παλομίνος γράφει καὶ περὶ μιᾶς «ἀποσπελάστου Δευτέρας Παρουσίας». Αὐτῆς κανεὶς σήμερον δὲν γνωρίζει τι περὶ αὐτῆς.

Τρεῖς ἄλλαι μεγάλαι εἰκόνες ἔν τούτοις σώζονται. Εἰς τὸ μικρὸν παρεκκλήσιον τοῦ ἀγίου Ιωάννη, ἀπέναντι τοῦ χρηματιστηρίου Καρόλου τοῦ Γ', ὑπάρχουν πέντε ἡ ἔργα τοῦ Θεοτοκοπούλου, δύο ἐκ τῶν δόποιων προκαλούν ἀμέσως τὴν προσοχήν. Αριστέρᾳ εἶναι ἡ ἔξοχως ὠραία μορφὴ τοῦ Ἀγίου Μαρτίνου, προσωπογραφία τοῦ υἱοῦ τοῦ ζωγράφου λεπτός, ὑψηλῆς καταγωγῆς ὀνειροπόλος νέος ἱππότης ἐν πανοπλίᾳ, ἀνα-

μόστιως σχίζων εἰς δύο τὸν μανδύαν του μὲ τὸ τολεδικὸν ξῖφος διὰ νὰ δώσῃ τὸ ήμισυ εἰς τὸν ἐπαίτην ὁ δρόπος στέκεται παρὰ τὸν λευκὸν ἵππον του. Δὲν εἶναι εἴκων ρωμαίου στρατιώτου ἢ παράστασις αὐτὴ τοῦ Μαρτίνου τῆς Τούρ, προσφέροντὸς τὸ ήμισυ τοῦ μανδύου του¹, ἀλλὰ χαριτωμένος νεανίας, προθύμως ἔλεων κατά τινα ἔφιππον περίπατον του ἐκτὸς τῆς πόλεως, καὶ ὁ δρόπος, ἔκειθεν τοῦ ποταμοῦ, εἰς κάποιον Γοτθικο-Άραβικὸν μέγαρον, ἔχει ἀρκετοὺς ποικιλοχρώμους μεταξωτοὺς ἐπενδύτας καὶ δαμασκηνὰς στολάς· καὶ σχίζων τὸν μανδύαν του, ἔχει μᾶλλον τὸ ἀβρὸν καὶ περιπαθὲς ὑφος ἀνθρώπου ἀναλογιζομένου θλιβερῶς τὴν ἀπούσαν ἢ ἀπιστον ἐρωμένην του καὶ ἐκλαμβάνοντος τὴν ἀπελπισίαν ὡς τὸν χαριέστερον βαθμὸν τοῦ πάθους ἐνῷ ἀνήσυχος σκέπτεται ἀν δὰ ἀντικρύσῃ τὴν ματιά της ὅταν δὰ περνᾷ κάτω ἀπὸ τοῦ παραδύου της τὸ δικτυωτόν. Εξαιρέσει τῆς ὠραίας κεφαλῆς νεανιδος τοῦ *Expolio*, παριστώσης ἐπίσης, ὡς λέγεται, προσωπογραφίαν τῆς θυγατρός του, τὸ δρόπον ὀληθεύον ἀποδεικνύει ὅτι ὁ Θεοτοκόπουλος ἦτο πατήρ ὠραίων τέκνων, ὁ Θεοτοκόπουλος δὲν ἔκαμε ἔργον ἐλκυστικώτερον καὶ ωμαντικώτερον ἀπὸ τὴν παιδικὴν αὐτὴν μορφὴν τοῦ Ἀγίου Μαρτίνου. Ο χωματισμὸς ἐκτάκτως ψυχρός, ἔνα σταχτὶ ὠραιότατα τονύμενον, αἱ δὲ σκιαὶ γαλάζιο θαμβοῦ ἀργύρου. Μεταφέρει εἰς χώραν ὡχράν, ὅπου συγχέονται τὸ ὄνειρον καὶ ἡ πραγματικότης. Όταν δὲ Θεοτοκόπουλος ἥλιψε πρώτην φοράν εἰς τὴν Ἰσπανίαν ἦτο ἀκόμη ὑπὸ τὴν ἐντύπωσιν τῆς θερμῆς καὶ ἥδυπαθοῦς ἐνετικῆς σχολῆς.

Τίποτε δὲν καταδεικνύει, δοσον ἡ ταχεῖα μεταβολὴ τοῦ ὑφους του, τὴν ἐπίδρασιν τοῦ περιβάλλοντος. Ἡ αὐστηρὰ καὶ ιερατικὴ πρωτεύουσα τῆς Ἰσπανίας μετέδωκε τὴν ψυχρότητα εἰς αὐτὸν, ἔως ὅτου ἡ τέχνη του ἀφωμοιώθη πρὸς τὴν πόλιν ἥτις ἀπέμεινε ἐκείνης ὁ ναός, κατὶ μακρὰν καὶ ὑπεράνω τῆς ἰδιοσυγκρασίας τοῦ ἀτόμου, τέχνη ἀποκλείουσα τὸ πάθος καὶ τὴν συγκίνησιν, ὁμηρικὴ τόσον, ὥστε νὰ μὴν ἡμιποροῦμεν νὰ τὴν ὀνομάσωμεν γαληνίαν, τέχνη τῆς σκέψεως τόσον, ὥστε νὰ μὴ θήγῃ τὴν καρδίαν. Δὲν ὑπάρχει μέσα εἰς αὐτὴν οὔτε ἡ ἔκτακτος γλυκύτης τοῦ Ἀνδρέα δὲλ Σάρτο, οὔτε διλέγητη χαρὰ καὶ λάμψις ποῦ ἐχάριζαν οἱ Ἰταλοί εἰς τὰς εἰκόνας των, οὔτε τι ἀπὸ τὴν

Ο Ἀγιος Μαρτίνος, ἐπίσκοπος τῆς Τούρ πόλεων γίνης Ἱερεύς, στρατιώτης ὀπόμη, ἔσχισε τὸν μανδύαν του εἰς δύο διὰ νὰ σκεπάσῃ ἑνα πιωχόν. Σ. Π.

νπέροχον γοητείαν τοῦ Δαβίντοι ἡ τὴν ἀπαράμιλλον ἀπλότητα τοῦ Ἰαφαγῆ. Εἰς τὸν Θεοτοκόπουλον ὑπάρχει πολὺ τῆς σημερινῆς τραχύτητος, τὸ εὐερέθιστον, τὸ ἀδιάφορον πρὸς μόνην τὴν καλλονήν, ἡ ψυχρὰ καὶ ἐσκεμμένη δύναμις τοῦ ἔγω. Ἀντὶ νὰ διορθώνῃ τὸ σφάλμα, τὸ ἐκαλλιέργει ὡς μέρος τοῦ ἔγω του, πρᾶγμα τὸ διποῖον παρ' αὐτῷ ἥτιο δρῦθρον ἀφοῦ ἔξηγει ποιάν περίεργον εἶχε ἀντιληψιν τῶν πραγμάτων. Καὶ εἰς αὐτὴν ἀκόμη τὴν ὠραιάν εἰκόνα δὲ ἵππος εἶναι ἔκτὸς τῶν κανόνων τῆς ζωγραφικῆς. Εἶναι ἄλλως τε θετικὸν ὅτι κανένε μεγάλο του ἔργον δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εὑχαριστήσῃ καθ' ὀλοκληρίαν ἢ νὰ μὴν ἔχῃ ἔνα σοβιαρὸν ἐλάττωμα ἢ κατί παραδόξον, ἀπὸ τὸ διποῖον διακρίνομεν τὸν Θεοτοκόπουλον ἀλλὰ καὶ ὑποκλινόμεθα πρὸ αὐτοῦ.

πτεται ἀν δὰ ἀντικρύση τὴν ματιά της ὅταν
θὰ περνᾷ κάτω ἀπὸ τοῦ παραθύρου της τὸ
δικτυωτόν. Ἐξαιρέσει τῆς ὁραίας κεφαλῆς νεά-
νιδος τοῦ Expolio, παριστώσης ἐπίσης, ὡς λέ-
γεται, προσωπογραφίαν τῆς θυγατρός του, τὸ
ὅποιον ἀληθεύνον ἀποδεικνύει ὅτι ὁ Θεοτοκό-
πουλος ἦτο πατήρ ὁραίων τέκνων, ὁ Θεοτο-
κόπουλος δὲν ἔκαμε ἔργον ἐλκυστικώτερον καὶ
ρωμαντικώτερον ἀπὸ τὴν παιδικὴν αὐτὴν μορ-
φὴν τοῦ Ἀγίου Μαρτίνου. Ὁ χρωματισμὸς
ἐκτάκτως ψυχρός, ἔνα σταχτὶ ὁραιότατα τονι-
σμένον, αἱ δὲ σκιαὶ γαλάζιο θαυμισ్θιο ἀργύρου.
Μεταφέρει εἰς χώραν ὁχράν, ὃπου συγχέον-
ται τὸ δνειρόν καὶ ἡ πραγματικότης. Ὄταν ὁ
Θεοτοκόπουλος ἥλιθε πρώτην φοράν εἰς τὴν
Ἴσπανίαν ἦτο ἀκόμη ὑπὸ τὴν ἐντύπωσιν τῆς
θερμῆς καὶ ἥδυπαθον ἐνετικῆς σχολῆς.

τερημής και ηοντανους ενετικης σχολης.
Τίποτε δὲν καταδεικνύει, δοσον ἡ ταχεῖα μετα-
βολὴ τοῦ ὑφους του, τὴν ἐπίδρασιν τοῦ περι-
βάλλοντος. Ἡ αὐστηρὰ και ἱερατικὴ πρωτεύουσα
τῆς Ἰσπανίας μετέδωκε τὴν ψυχρότητα εἰς αὐ-
τὸν, ἔως δτου ἡ τέχνη του ἀφωμοιώθη πρὸς
τὴν πόλιν ἥτις ἀπέμεινε ἐκείνης ὁ ναός, κατὶ
μακρὸν και ὑπεράνω τῆς ἵδιοσυγχραίσας τοῦ
ἄτομου, τέχνη ἀποκλείουσα τὸ πάθος και τὴν
συγκίνησιν, δρμητικὴ τόσον, ὥστε νὰ μὴν ἡμι-
προσοῦμεν νὰ τὴν ὀνομάσωμεν γαληνίαν, τέχνη
τῆς σκέψεως τόσον, ὥστε νὰ μὴ θίγῃ τὴν καρ-
δίαν. Δὲν ὑπάρχει μέσα εἰς αὐτὴν οὔτε ἡ ἔκ-
τακτος γλυκύτης τοῦ Ἀνδρέα δὲλ Σάρτο, οὔτε
δλήγη χαρὰ και λάμψις ποῦ ἔχαριζαν οἱ Ἱτα-
λοὶ εἰς τὰς εἰκόνας των, οὔτε τι ἀπὸ τὴν
στηρῶς διαγεγραμμένον, ἔντονον, γεμάτον πό-
θον και πόνον τὸ μέτωπον ἔχει κατὶ τὸ τρα-
γικὸν και τὸ στόμα ἐκφρᾶσι ὑπερηφανον ὑπο-
ταγήν. Ὁχι πλέον ἡ ἄγια Ἀγνῆ τῆς παραδό-
σεως, ἡ ταπεινὴ και πρᾶσι, ἀλλὰ μὲ Ισχυρὸν και
ἐμπαθῆ ἀτομισμόν, και μὲ ψυχὴν και πνεῦμα
ἀναρμόστως ὑπέρτερα τῆς παιδικῆς ἀφελείας.
Ἡ Παρθένος ἐπίσης, ὅπως ὅλαι αἱ Παναγίαι
τοῦ Θεοτοκοπούλου, εἶναι ζωγραφισμένη ὅλως
ἀσυνήθης. Ἡ ἀειπάρθενος δὲν ἔχει τίποτε τὸ
κοινὸν μὲ τὴν ἡρεμον και τρυφερὸν ἀγαθότητι
τῆς Παναγίας τῶν Ἰταλῶν ζωγράφων. Τὸ πρό-
σωπον εἶναι ἐπίμηκες και ὀξὺ και περὶ τὸ
μέτωπον και τὸν ὄφθαλμοὺς εἶναι τι τὸ Ἑλ-
ληνικόν, κατὶ τὸ ἀγέρωχον, διαφανόμενον μό-
λις, ἡ σκέψις ἐν τῇ ὀνειροπολήσει, καταφανε-

Ο νεωκόρος βεβαιόνει τὸν ἐπισκέπτην, παρὰ τὴν πεποίθησιν τὴν δούλιαν οὗτος σχηματίζει ἔξι ιδίας ἀντιλήψεως, διτὶ ἡ εἰκὼν τοῦ ἵερου εἶναι ἔργον τοῦ Μουριλλο. Πουθενά δὲν ἀπήντησα τόσον ἥλιθίους καὶ ἀμαθεῖς νεωκόρους δύως εἰς τὸ Τολέδον. Οἱ δυνάμενοι κάτι νὰ σᾶς μάθουν, δὲν τὸ κάμνονταν οἱ δὲ ἐντεταλμένοι τὴν φύλαξιν τῆς κληρονομίας τῆς πόλεως, ἀπὸ τῶν ἱερέων τῆς Μητροπόλεως μέχρι τῶν νεωκόρων καὶ τῶν φυλάκων τῶν Μοισείων, δῆλοι ἀνεξαιρέτως περιβάλλονται ἀπὸ ἀδιαπέραστον διμήχλιην ἀμαθείας καὶ ἀδιαφορίας. Η ἐν λόγῳ εἰκὼν τοῦ ἄγιου Ἰωσήφ, ἡ ἀποδιδομένη εἰς τὸν Μουριλλο, εἶναι καταφανῶς ἔργον τοῦ Θεοτοκοπούλου. Μακρόθεν ἀναγνωρίζεται ἀπὸ τὸ ὑπερβολικὸν ὑψος τοῦ ἄγιου Ἰωσήφ, ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ Ἰησοῦ - παιδίου, χέρι εἰκοσιετοῦς νέου, καὶ ἀπὸ τὸν πλούσιον ἴματισμὸν χρωματισμένον πράσινον θαυμόν, ἐλαφρὰ κίτρινον καὶ ὁχρὸν τριανταφυλλὶ μὲ τὰς γνωστὰς του ἰδιαζούσας βαθείας πτυχώσεις. Ο νεωκόρος ἡθέλησε νὰ μοῦ ἀμφισβήτησῃ καὶ τὸν ἄγιον Φραγκίσκον. Ἡ εἰκὼν ἔχει χρῶμα σταχτὶ σκοτεινόν. Ἡ κεφαλὴ τοῦ ἄγιου εἶναι λεπτὴ καὶ αἰλιθεία, περιβαλλομένη ἀπὸ ἡμίφως τὸ χρῶμα σταχτὶ ὁχρόν, λευκὸν καὶ ὁχρόν κίτρινον. Τὰ γέρια προβάλλονται κατάλευκα μέσα εἰς τὸ σκότος· καὶ ἡ ἔκφρασις μέσα εἰς τὸ στακτόχρονον ἀντὸ περιβάλλον μετέχει τοῦ μυστηρίου καὶ τῆς γαλήνης. Δεν εἶναι ἐκ τῶν καλλίστων ὑποδειγμάτων ἀλλὰ ἀρκετὰ καλὸν διὰ νὰ μᾶς πείσῃ περὶ τοῦ ἀληθοῦς τῆς ὑποθέσεως διτὶ τὸ περίφημον ἀγαλμάτιον τοῦ ἄγιου Φραγκίσκου τῆς Ἀσσίης ἐν τῷ θησαυρῷ τῆς Μητροπόλεως εἶναι ἔργον τοῦ Θεοτοκοπούλου καὶ δχι τοῦ Ἀλόντζο Κάνο ἢ τοῦ Πέτρου δὲ Μένα. Ἀμφιβάλλουσα περὶ τῶν γνώσεων τοῦ ὁδηγοῦ μου, ἥναψα ἐν σπίτο, ἀνήλθον εἰς ἐνα κάθισμα καὶ ἐδιάβασα μεγαλοφώνως τὴν μισοσθυσμένην, μὲ ἐλληνικοὺς χαρακτῆρας, ὑπογραφὴν τοῦ Θεοτοκοπούλου. Μόνον τὸ ἐπίθετον ἀνεγινώσκετο ἀλλ' ἐπὶ τῆς εἰκόνος τοῦ Ἐσκοριάλ ὁ κ. Δημήτριος Βικέλας ἀνέγνωσε πληρέστερα: Δομήτριος Θεοτοκόπουλος Κρής ἐποίει. Τοῦτο εἶναι καὶ τὸ μόνον τεκμήριον περὶ τοῦ τόπου τῆς γεννήσεως τοῦ.

Ὑπάρχει καὶ ἄλλη μεγάλῃ εἰκὼν τοῦ Θεοτοκοπούλου ἀξία προσοχῆς, ἀφοῦ παραλείψω πολλὰς ἄλλας. Η Κοίμησις τῆς Θεοτόκου εἰς τὸν ἄγιον Βικέντιον εἶναι μεγαλοπρεπής καὶ περίεργος. Σπανιωτάτη εἶναι ἡ θεαλιστικὴ ἐντύπωσις τοῦ ἔργουν αἰσθάνεσαι τὴν τριχυμίαν τῶν νψηλῶν στρωμάτων τῆς ἀτμοσφαίρας, τὸν

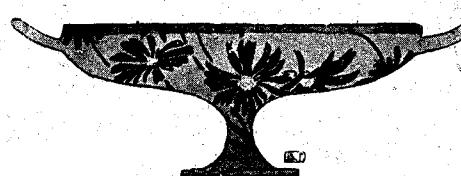
έχοντας ίμεναν ώς πρότυπα αἱ ἐφωμέναι τῶν Ἰταλῶν καλλιτεχνῶν ἡ αἱ κομψαὶ δοχηστρίδες τοῦ ἰσπανικοῦ λαοῦ. Οἱ Θεοτοκόπουλος νεωτερᾶς, εἶναι πρωτότυπος: ἡ Παναγία τον εἶνε τεθλιψμένη, καταλείπουσα τὴν γῆν μὲ ἀμφιβολίαν καὶ πόνον παρὰ μὲ ἀγαλλίασιν πρόσωπον λεπτὸν καὶ εὐγενές, μέτωπον ἐσκεμμένον· εἶναι ζωγραφισμένος εἰς τὴν μορφήν τῆς ὁ φευγαλέος ἀνθρώπινος πόνος, ἡ βαθειά, αἰνιγματώδης σφραγὶς τῆς ζωῆς τὴν δύοιν βασανίζει ἡ σκέψις ὅχι ἡ στερεότυπος λυπημένη μορφή, ἡ παραδεδεγμένη ὑπὸ τῆς καθολικῆς τέχνης. Ἀπωθεῖ τολμηρὸς τὸ καθιερωμένον ἵδεωδες τῆς Παναγίας ώς παρθένον καὶ ώς μητρὸς καὶ τὴν ζωγραφίζει οὕτε γλυκεῖαν οὕτε ἥρεμον. Καὶ τί ἀνάστημα! Πῶς διαγράφεται λεπτῶς ὑπὸ τὴν κωνίζουσαν πράσινην ἔξοχον χλαμύδα καὶ φέρεται μέσα εἰς τὰς κυμαίνομένας πτυχάς τῆς, κατερχουμένης ἐπάνω εἰς τὸ καλύπτον τὸ λεπτὸν σῶμα φόρεμα, τὸ χρωματισμένον τριανταφυλλί. Ἀναμφιβόλως, ἡ εἰκὼν αὐτῆς ἔχει τερατώδη σφάλματα, δυνάμενα νὰ προκαλέσουν τὸν γέλωτα: μέλη ἀγγέλου διμοιάζοντα μὲ δίζωδη δένδρα καὶ ἔχοντα μῆς τοὺς δύοις δὲν ἔχει οὕτε ἀνθητής, χέρια ἴκανα νὰ καταρρίψουν τὸ βαρύτερον ζῶον ἀλλ' ώς πρὸς τὴν σύνθεσιν, τὴν ζωηρὰν ἐντύπωσιν τῆς τελείας πτήσεως, τὸν ἔξοχον ἴματισμὸν καὶ τὸ χωῶμα, τὰς πλήρεις ἴσχύος ἀνοικτὰς πτέρυγας, καὶ προπάντων τὴν δραμάν, εἰργασμένην μὲ λεπτότητα καὶ δύναμιν, τεθλιμμένην μορφὴν τῆς Παναγίας, διόπου τὰ μαλλιά τῆς, ἀπάλον καὶ σκοτεινὸν νέφος, διαγράφουν τὸ θελκτικὸν ὡοειδές, πρόσωπόν της, ἡ πρωτότυπος αὐτῇ ἀντίληψις τῆς Κοιμήσεως δύναται νὰ θεωρηθῇ ώς θρίαμβος τῆς τέχνης τοῦ Θεοτοκοπούλου. Οὕτε εὐχαριστεῖ, οὕτε ἐνθουσιάζει ἀλλ' ὅμως καταπλήττει μὴ ζητεῖτε νὰ σᾶς θέλῃ: ἐδῶ ἡ εὐχαρίστησις τοῦ θεατοῦ ταράσσεται ἀπὸ τὴν ἐσκεμμένην καὶ οἰκτρὰν ἐπαναστατικὴν ἐκτέ-

λεσιν· ἀλλὰ τὸ ἀντιστάθμισμα ἐξ ἄλλου εἶνε ἀπέραντον.

Αἱ προσωπογραφίαι τοῦ Θεοτοκοπούλου δὲν ἔχουν τὰς ἐλλείψεις τῶν συνθέσεών του. Ἱσως ἡ καλλιστὴ εἶναι ἡ τοῦ καρδιναλίου Ταβέρα εἰς τὸ Hospital de Afuera. Εἶναι ἀριστογράφηματα καθ' δλην τὴν ἐκδοχὴν τῆς λέξεως. Τίποτε τὸ ἐλαττωματικόν, τίποτε τὸ παράδοξον τὸ ἐνθυμίζον τὴν λανθασμένην θεωρίαν του διὰ εἰς τὴν ζωγραφικὴν τὸ χωῶμα μόνον ἔχει σημασίαν τὸ δὲ σχέδιον ὅχι. Ἡ προσωπογραφία αὐτῆς, εἰς τετράγωνον σχῆμα, ἔγκρατὴς καὶ σοβαρά, ἡμιποροῦσε νὰ εἶναι ἔργον τῶν καλτέρων Ἰταλῶν διδασκάλων διὰ τὸ μελιχρόδον καὶ τὸ ἀπλοῦν ποῦ τὴν χαρακτηρίζοντα καμμία συγγένεια μὲ τὸν παράδοξον ἄγιον Ἰωάννην τὸν Βαπτιστήν, τόσον ἀποκρουστικόν. Αἱ ἀλλαι ὑπέροχοι προσωπογραφίαι τοῦ Θεοτοκοπούλου, τὰς δύοις κατέχει τὸ Τολέδον, εἶναι ἡ τοῦ Ἀντωνίου Κοβαρρούμπιας καὶ τοῦ Ἰωάννου δὲ Ἀλάβα εἰς τὸ ἐπαρχιακὸν μουσεῖον τοῦ San Juan de los Reyes. Αἱ λοιπαὶ εὑρίσκονται τὸ πλεῖστον εἰς τὴν Μαδρίτην καὶ δὲν ὑπολείπονται τῶν ἀλλων εἰς τὴν ἐνδοξὸν αὐτὴν συνάθροισιν. Διακρίνονται μὲ τὴν σφραγίδα τῆς ἀτομικότητός των, ἐπιβλητικαί, καὶ φαίνονται νὰ λέγουν μὲ δλην τὴν εὐγλωττίαν τῆς τόσον δομητικῆς καὶ ἴσχυρᾶς προσωπικότητος τοῦ Θεοτοκοπούλου, διὰ παρὰ τὸν γενικὸν ἐνετικὸν τόνον, τὸν ἐνθυμίζοντα τόσον ζωηρῶς τὸν Τισιανὸν καὶ τὸν Τιντορέττον, ἐκ τῆς γειτνιάσεως τῶν δύοιων καταφαίνεται ἡ ἀντίθεσις, δὲν εἶναι ἔργα μιμητοῦ τῶν δύο Ἰταλῶν αἱ ἔξοχοι αὐταὶ προσωπογραφίαι, εἰς τὰς δύοις διακρίνομεν τὸ αὐτηρῷδας ὑπερόηφανον βλέμμα, τὸ ἀτάραχον ὑφος καὶ τὰ ὠραῖα χέρια τῶν ἴσχυντων εὐγενῶν τῆς Καστιλίας. Εἶναι ἔργον ἀριστοτεχνού παγκοσμίου, δημιουργοῦ ιδίας σχολῆς, ἀπὸ τὴν δύοιαν ἐξῆλθεν δὲ Βελάσκες.

ANNA LYNTΣ

Ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ ὑπὸ K. M.

ΘΕΟΥ ΘΑΝΑΤΟΣ

Σ' αὐτὸν τὸν ἥλιο κάποτε ἔζησες,
Κάτ' ἀπ' τὸ ἴδιο χρυσὸν φῶς,
Κ' ἔλαμψες καὶ δοξάστηκες, καὶ ἀλλοίμορον!
Πένθαρες πάρωρα, καὶ πῶς..

Σὰ θλιβερὸς ἥλακης δὲ βασίλεψες
Καὶ δὲν ἀνάτειλες ξανά,
Μὲ τὶς χρονές ἀχτίδες, τὶς φτερούγιες σὸν,
Μέσα σὲ τρόπαια πρωϊά.

Σὰ σκλαβωμένος πλήθια τυραννήθηκες,
Καὶ σὰν προδότης πένθαρες — ἀλλοί!
Καὶ μοναχὰ ποῦ πρόφτασες καὶ σκέπασες
Μὲ τὰ φτερὰ τὴν κεφαλή,

Καὶ τίποτε δὲν εἶδες στὴ λαχτάρα σὸν
Στὴ λαύρα ποῦ σ' ἀγκάλιασε μὲ μᾶς,
Μήτε τὸ πλάνο φῶς ποῦ σοῦ λαμπάδιοε
Τὰ σκότη τῆς ἀληθημονᾶς.

Σ' ἔκαψε δὲν οἶδες ποῦ σὲ δόξασε,
Κ' ἔγινες στάχτη καὶ καπνός,
Καὶ πῆραν σε οἱ ἀνέμοι, καὶ σὲ σκόρπισαν
Ποιῶς ξέρει ποῦ καὶ πῶς...

M. ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ

Η ΦΟΝΙΣΣΑ*

Είχεν ἔλθη ἄρα, πλησίον εἰς τὸ κατάλυμα τῆς παρελθούσης νυκτὸς χωρὶς νὰ τὸ σκεφθῇ! Καὶ τώρα μόνον ἥρχισε νὰ τὸ σκέπτεται. "Εώς τὴν στιγμὴν τὸ ἔνστικτον τὴν εἶχεν δῆμηγγήσει." Αλλὰ τώρα δὲ συλλογισμός της διετυποῦτο καθαρά. «Ποῦ ἀλλοῦ θὰ εἴμαι πλέον ἀσφαλής, γιὰ τὴν ὕδρα, παρὰ ἐδῶ; Οἱ ταχικοὶ ποτὲ δὲν θὰ πιστεύσουν ὅτι ἔναντι λίθου πάλιν πρὸς τὸ ἴδιο μέρος, ποῦ μὲ εἶχαν εὑρῆσθαι, καὶ μ' ἔκυνηγγήσαν. Ο Γιάννης κοιμᾶται στὸ μανδρί του. Στὸ καλύβι θάνεται ἡ λεχώνα, κ' ἡ γοητεία. Τὴν νύκτα χθές, ἀπὸ τὸν σαστισμὸν κι' ἀπὸ τὴ βία μου, ἔχασα ἐκεῖ τὸ καλαθάκι μου. Δὲν θὰ εἶναι καλλίτερα νὰ πάω νὰ χτυπήσω τὴν πόρτα, νὰ τοὺς πουλήσω πάλι δούλεψι μὲ κανένα φευτιγατρικό, νὰ πάρω καὶ τὸ καλαθάκι μου, καὶ σὰ φέξῃ νὰ πάω νὰ κρυφθῶ κάτω στὸ Κακόρρευμα, ἐκεῖ ποῦ λέει ὁ Καμπαναχμάκης;...»

Βεβαίως ἡ γραία, ἡ πενθερὰ τοῦ Λυρίγκου, κάτι θὰ εἴχεν ἀκούσει εἰς βάρος της ἀπὸ χωροφύλακας ἢ ἀπὸ τρίτους, ἀλλὰ τί μ' αὐτό;

Δὲν θὰ εἴχε τόσην κακίαν οὔτε τόσον θάρρος, ώστε νὰ τὴν προδώσῃ. "Αλλως, αὐτὴ ὡς κυρίαν πρόφασιν διὰ νὰ εἰσέλθῃ θὰ προέτατεν ὅτι ἥλθε νὰ ζητήσῃ τὸ λησμονημένον καλάθι της.

Ἐκρύωνε πολὺ ἀπὸ τὸν ἄρεα τοῦ βουνοῦ, καὶ εἶχεν ἀνάγκην νὰ στεγασθῇ πουνθενά, πρὸς ὕδραν. Δὲν ἐδίστασε πλέον. Διέβη τὸν ζυγόν, τὸν ἔνουντα τὰς δύο δάχεις, ἐπὶ τῆς μεσημβρινοτέρας τῶν δόποιων ἥτο ἡ μάνδρα, ἐπὶ δὲ τῆς βροειστέρας ἡ οἰκία τοῦ Λυρίγκου, κ' ἔφθασεν εἰς τὸ καλύβι.

Ἐκροισσε τὴν θύραν. Ἡ γραία ἐκοιμάτο, ἀλλὰ δὲν ἀργήσε νὰ ἔξυπνήσῃ, κ' ἔλθουσα ἥνοιξε τὴν θύραν, χωρίς, αὐτὴν τὴν φοράν, νὰ ἔρωτήσῃ τίς εἶνε, ἵσως διότι ἥτο μασοκομισμένη κ' ἐνήργει ὡς ἐν ὑπνοβασίᾳ μηχανικῶς. Ἡ εἶχε τὴν ἔντυπωσιν διτὶ οὐδεὶς ἄλλος ἥλιντο νὰ εἴνει εἰμὴ ὁ γαμβρός της. Ἡ Φραγκογιαννοῦ ἔσπευσε νὰ εἰσέλθῃ.

— Τὸ κοφίνι μ' πλειό, ἔχασα ἀπ' τὴ βία μου, ἐψέσ, εἶπε. Τὸ εἶδες; Εἶνε πουνθενά; Ποῦ τώχεις;

"Ἡ χωρικὴ γραία ἐστάθη καὶ τὴν ἔκυτταξε.

Τώρα μόνον ἔφανη νὰ ἔξυπνησεν ἐντελῶς, καὶ ἀναγνωρίσασα αὐτήν.

— Ποῦ βρέθηκες ἐδῶ; εἶπε.

— Μήν ἐρωτᾶς, εἶπεν ἡ Γιάννη. Εἶχα νυχτώσει· ἐν ἄλλο καλύβι, μὰ δὲν εἶχα ὑπνο. Σὰ θυμήθηκα τὸ κοφίνι μου, ἥρθα. Πῶς εἶστε; Τί κάνεις;

— Τί νὰ κάμη; Τὰ ἴδια... Μὰ δὲ μοῦ λέσ, εἶπε μετά τινα δισταγμὸν ἡ γραία· γιατί σ' ἔγρευαν κεῖν' οἱ ταχικοὶ;

— Φτόνος τοῦ κόσμου, ἀπήντησε μ' ἔτομότητα ἡ Φραγκογιαννοῦ. "Ενα κορίτσι" εἶχε πνιγῆ μέσ' τὸ πηγάδι...

— "Ε;"

— Καὶ δὲν ἔρω ποιὸς ἐχτόδος εἶπε πῶς ἔφταια ἔγω... Μὰ ἔτσι νάχουμε καλὴ ψυχή, μπορεῖς νὰ τὸ πιστεύῃς; Τάχα δὲν μποροῦσε νὰ πνιγῇ καὶ μοναχὸ του τὸ κορίτσι; "Ήταν ἀνάγκη νὰ βάλω χέρι ἔγω;

— Μαθέσ!... ἔκαμεν ἡ γραία.

Ἡ Φραγκογιαννοῦ ἔγκατεστάθη, δπως καὶ τὴν προλαβοῦσαν νύκτα, σιμὰ εἰς τὴν γωνίαν τῆς ἑστίας, ὅπου εὗρε καὶ τὸ καλάθι της. Ἐξάναψε τὴν φωτιάν, ἔβαλε νερὸ στὸ ὕδροικό, καὶ κατεγίνετο νὰ βράσῃ βότανα, τὰ δόποια ἔβγαλεν ἀπὸ τὸν κόλπον της.

Ἡ λεχώνα ἐκοιμάτο, τοῦ μικροῦ θυγατρίου ἥκούντο ἡ ἀναπνοὴ μέσα εἰς τὴν σκάφην τὴν χοησιμεύουσαν ὡς λίκνον, ὅπὸ τὸ στέφανον τοῦ βαρελιοῦ τὸ ἀνέχον ὑψηλὰ ἐν λεπτὸν πανίον. Ἐνίστε ἐκλαυθμήσεις. «Κοί, κοί, κοί!» ἐπρόφερεν ἡ γραία, ἡ προμήτωρ, ἥτις εἶχε κλείσει τὸ ἐν ὅμμιν, καὶ μὲ τὸ ἄλλο, εἰς τὸ ἀσθενὲς φῶς τοῦ κανδήλιον καὶ εἰς τὴν διαλείπουσαν τῆς ἑστίας ἀναλαμπήν, δὲν ἔπαυσε νὰ κυττάζῃ τὴν Φραγκογιαννοῦ. Τέλος, μετὰ ὕδραν, ἡ γραία καίτοι ἐφαίνετο ἀπόφασιν ἔχουσα νὰ μὴ κοιμηθῇ, τῆς ἥλθεν ὁ προδότης ὁ ὑπνος — ἵσως δι αὐτὸ τοῦτο, διτὶ ἐκύτταξε λίαν ἐπιμόνως τὴν ὑποπτὸν γυναῖκα καὶ ἀπεκοιμήθη ἔπανω εἰς τὸ τρίτον λάλημα τοῦ πετεινοῦ.

Τὸ βρέφος ἐκλαυθμήσεις ἀκόμη. Ἡ μάμμη δὲν ἡγούντει πλέον διὰ ν' ἀπαγγέλλῃ τὸ μονότονον «Κοί καὶ, κοί!»

— «Ολο κοριτσούδια, τὸ ζῷο!» Τὸ παράπονον τοῦ Γιάννη τοῦ Λυρίγκου ἔβομβει εἰς τὰ διτὰ τῆς Φραγκογιαννοῦς.

Ἡ λεχώνα δὲν εἶχεν ἔξυπνησει. Ἡ γραία Χαδούλα ἔκινήθη ὀλίγον, ἐτανύσθη ἐπὶ τῶν γονάτων της, κ' ἔφθασε τὸ λίκνον. Παρεμέρισε τὸ λευκόν πανίον ἀπὸ τὴν κεφαλὴν τῆς κούνιας, κ' ἔτεινε τὴν χεῖρα διὰ νὰ θωπεύσῃ τὸ μικρόν, ἐνῷ τοῦτο ἐκλαυθμήσεις. "Εφραξε μὲ τὴν χεῖρά της τὸ μικρόν στόμα, διὰ νὰ μὴ φωνάζῃ, ἐκύτταξε πρὸς τὸ μέρος τῆς λεχώνας, εἴτα πρὸς τὴν στρωματὴν ἐφ' ἣς ἔκειτο κούβασμένη ἡ γραία.

Ἡ φωνὴ τοῦ βρέφους ἔπινγη. Μίαν χεριὰν ἀκόμη ἐχρειάζετο νὰ κάμη ἡ Φραγκογιαννοῦ. Μὲ τὴν ἄλλην χεῖρα, τοῦ ἔσφραξε δυνατὰ τὸν λαιμόν. . . Είτα ἐμάζωξε τὸ λεπτὸν πανίον διὰ νὰ τὸ δύνηψε πάλιν τῆς στεφάνης. Ἡ χείρ της προσέκοψε εἰς τὴν σανίδα, κ' ἔκαμε μικρόν θύρουβον. Ἡ γραία, ἥτις δὲν ἐκοιμάτο βαρέως, ἔξυπνησεν. Ἀνετινάχθη, ἐσκιρτησεν. Εἶδε τὴν Φραγκογιαννοῦ ν' ἀποσύρῃ τὴν χεῖρά της καὶ ν' ἀποχωρῇ, ἀνεγειρομένη ἐπὶ τῶν γονάτων, δπίσω εἰς τὴν θέσιν της.

— Τί κάνεις; ἔκραξεν ἔντρομος ἡ γραία. Ἡ λεχώνα ἐπετάχθη, ἀνεπήδησε.

— Τί εἶνε, μάνα;

Ἡ Φραγκογιαννοῦ ἔσηκαθη, ἐπῆρε τὸ κακάδι της.

— Τίστοτα θέλησα νὰ τὸ κάμω νὰ λουφάζῃ, νὰ μὴν κλαίη, ἀπήντησεν.

Ἡ γραία μάμμη ἔκυψε πρὸς τὴν κούνιαν.

— Πηγαίνω τώρα, ἔφεξε, εἶπεν ἡ Φραγκογιαννοῦ... Δῶσε τὴν λεχώνας τὸ γιατροκό πού ἔβρασα νὰ τὸ πιῆ!

Καὶ πάραντα ἔξηλθεν. "Ετρεξε μὲ βῆμα δροματῶν ν' ἀπομακρυνθῇ τάχιστα. Ἐπῆρε τὸν ἔπανω δρόμον, κατὰ τὸ δάσος, διὰ νὰ μὴ περάσῃ ἀπὸ τὴν ἀντικρυνὴν ωάλιν δπου ἥτον ἡ στάνη.

Ἡ γλυκεὶα αὐγὴ τοῦ Μαίου. Ἡ κυανωπὴ καὶ οδοίνη ἀνταύγεια τοῦ ουρανοῦ ἔχοιε μὲ ἀπόχρωσιν μελιχρὸν τὰ χόρτα καὶ τοὺς κυττάζῃ τὴν Φραγκογιαννοῦ. Τέλος, μετὰ ὕδραν, ἡ γραία καίτοι ἐφαίνετο ἀπόφασιν ἔχουσα νὰ μὴ κοιμηθῇ, τῆς ἥλθεν ὁ προδότης δι τὴν ἀντικρυνὴν ωάλιν δπου ἥτον ἡ στάνη.

Ὁ Λυρίγκος ἐστάθη. Πέραν, ἐπὶ τὸ μικροῦ δροπεδίου, πρὸ τῆς οἰκίας, ἡ πενθερὰ τοῦ ἐφώναξεν ἀκόμη βραχινὰς κραυγὴς, τὰς δποίας ἔπαιρνε μακρὰν δὲν ανεμος, χωρὶς δι Γιάννης ν' ἀκούῃ τί ἔλεγεν ἐκείνη. Η Φραγκογιαννοῦ ὠδύλει μὲ θάρρος, κ' ἐφαίνετο διτὶ ἥξευρε τί

νὰ χωθῇ τὸ ταχύτερον εἰς τὸ δάσος, δπου, καὶ ἀν τυχὸν ἐτρεχον κατόπιν της τὰ ἵχησαν τὸν τάχιστα.

Ἄλλα παρ' ἐλπίδα, μετ' ὀλίγα λεπτά, ενῷέθη ἀντιμέτωπος τοῦ Γιάννη τοῦ Λυρίγκου, βαδίζοντος πρὸς τὴν οἰκίαν του. Οὗτος εἶχεν ἔξυπνησεν τὴν συνήθη ὕδραν, κ' ἐπήγαινε πρὸς τὸ καλύβι, ἵσως διὰ νὰ κράξῃ πρὸς συνεργασίαν τὴν πενθεράν του, δπως καὶ τὴν προλαβοῦσαν πρωίαν. Ἀλλ' δταν εἶδε τὴν πενθεράν του νὰ φωνάζῃ καὶ νὰ χειρονομῇ τόσον μακράν, ὃστε δὲν ἥδυντο ν' ἀκούῃ τί αὐτὴ ἔλεγεν, δηγούμενος μόνον ἀπὸ τὴν διεύθυνσιν τῶν χειρονομιῶν της, εἶδε τὴν Φραγκογιαννοῦ νὰ φεύγῃ πρὸς τὸ μέρος τοῦ δάσους — τότε, ἐτρεξε πρὸς τὸ μέρος της πενθεράς της πρὸς τὴν Φραγκογιαννοῦ.

— Τί εἶνε, . . . Τί τρέχει;

Τότε ἡ Χαδούλα ἐστάθη, κ' ἐφώναξε μαρόθην πρὸς τὸν Γιάννην τὸν Λυρίγκον.

— Φεύγω! . . . Πάω νά.

Ο Γιάννης δὲ Λυρίγκος εἶχε τρέξει ἀκόμη δηγούμενη βήματα, κ' ἥλθε πλησιέστερα πρὸς τὴν Φραγκογιαννοῦ. Τότε κι αὐτή, ἀποφασιστικῶς, προέβη δύο ἥτις τρία βήματα πλησιέστερα πρὸς την Φραγκογιαννοῦ.

Ἡ Φραγκογιαννοῦ ἔπεικαλέσθη εἰς βοήθειαν δλην τὴν ἐτομότητά της. Ήντοσχεδίασε.

— Γιάννη! ἡ γυναικά σου ἔχει τοὺς πόνους! Εἶνε ἀσκημα.

— Ἐχει τοὺς πόνους! . . . ἀνέκροξεν ἐν ἄκρα ἀπορία δ ἀνθρωπος. Τί λέσ, χριστιανή μου;

— "Εχει τοὺς πόνους! . . . Ισχυρίσθη μὲ τόλμην ἡ Φραγκογιαννοῦ.

— Άλλο παιδί στην κοιλιά της!

— Νάι, αὐτὸ ποῦ σου λέω. Μόνο τρέχα στὸ χωριό, νὰ φωνάξῃς τὴ μαμμή! . . . νὰ πῆς καὶ τοῦ γιατροῦ ναδρῆ!

Ὁ Λυρίγκος ἐστάθη. Πέραν, ἐπὶ τὸ μικροῦ δροπεδίου, πρὸ τῆς οἰκίας, ἡ πενθερὰ τοῦ ἐφώναξεν ἀκόμη βραχινὰς κραυγὴς, τὰς δποίας ἔπαιρνε μακρὰν δὲν ανεμος, χωρὶς δι Γιάννης ν' ἀκούῃ τί ἔλεγε.

— Πῶς γίνεται αὐτό, ποτέ, ἀνέκραξεν δι Γιάννης. Είσαι καλά, χριστανή μου;

— Αὐτὸ γίνεται ἐπέμενεν δι Φραγκογιαννοῦ. Ούλες τῆς φορὲς τὰ διπλάρικα δὲν πέφτουν μαζύ, ἀπ' τὴν κοιλιά. Τὸ ἔνα, τὸ πλειό ἀδύνατο ἀπ' τὰ δυό, ἀργεῖ καὶ ωρες καὶ μέρες νὰ πέσῃ.

— Πιάστε την! . . . Πιάστε την! Μᾶς ἔκαμε φονικό!

Ἡ Φραγκογιαννοῦ ἐτρεχεν, ἐτρεχε. "Ηλπίζε

* Ιδε σελ. 503.

— 'Αλήθεια! Έχω άκουστα μου, είπεν δ Γιάννης.

— Κατά πῶς φαίνεται, συνεπέρανε λίαν σοβαρὰ ή Φραγκογιαννοῦ; αὐτὴν τὴν φροντίδα τοῦ παιδὸς θὰ πιάστηκε υπέρτερος;

— Αὐτὸς εἶνε τάχα; είπε μὲν ήδος οὕτου δ Λυρίγκος.

— Τρέχα τὸ γληγορώτερο! νὰ πᾶς νὰ φέρῃς τὸ γιατρό!...

— Εσὺ ποῦ πάς; ήρώτησεν δ Λυρίγκος.

— Εγώ πάω στὸν Ἀϊ-Χαράλαμπο.. πάω νὰ φωνάξω τὸν παπᾶ-Μακάριο, νάρθη νὰ τῆς κάμη μιὰ παράκληση, τῆς γυναίκας!

— Καλά! τρέξε!

Καὶ ή Φραγκογιαννοῦ ἔτρεξε.

ΙΖ'.

Κάτω εἰς τὸ Κακόρρεμμα, χαμηλὰ εἰς τὸ βάθος, σιμὰ εἰς τὴν σκοτεινὴν Σπηλιάν, οἱ λίθοι ἔχόρευν δαιμονικὸν χορὸν τὴν νύκτα. Ἀνωδοῦντο, ὡς ἔμψυχοι, καὶ κατεδίωκον τὴν Φραγκογιαννοῦ, καὶ τὴν ἐλιθοβόλουν, ὡς νὰ ἐσφενδονίζοντο ἀπὸ ἀφράτους τιμωροὺς χεῖρας.

Εἶχον παρέλθει τρεῖς ήμέραι ἀπὸ τὴν τελευταίαν φυγὴν τῆς, ἀπὸ τὴν καλύβην τοῦ Λυρίγκου. Ή ἔνοχος γυνὴ εἶχε κρυφή ἔκει, μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ διέφευγε πρὸς καιρὸν τοὺς ὄνυχας τῶν διωκτῶν τῆς. Μὲ τὰ δλίγα δίπυρα τὰ ὅποια εὑρίσκοντο ἀκόμη εἰς τὸ καλάδι τῆς, μὲ τὰς καικαλήθρας, τὸν ἄνηθον, καὶ τὰ ωρόνια ὅσα συνέλεγε, καὶ μὲ τὸ γλυφὸν νερὸν τῆς Σκοτεινῆς Σπηλιᾶς, εἶχε διατηρηθῆν. Τὸ μέρος ᾧ τὸ σχεδὸν ἄβατον. Τὸ Κακόρρεμμα ἐσχηματίζετο ἀπὸ ἔνα βράχον ἀπάτητον πρὸς δυσμάς, καὶ ἀπὸ ἔνα κρημνόν, ἥ μίαν σάρραν διλισθρὸν ἔξ ἀνατολῶν. Κάτω εἰς τὸ βάθος ἀνέβλινε τὸ Γλυφονέρι. Δύο ἄντρα, μὲ τὸ στόμιον πολὺ στενόν, ἔχασκον ἔνθεν καὶ ἔνθεν. Ἐκεὶ ἔκοιματο τὴν νύκτα τὴν ήμέραν κατίσχετο εἰς τὴν Σκοτεινὴν Σπηλιάν. Διὰ ν' ἀνέλθη καὶ διὰ νὰ κατέλθῃ, οὗτε δρομίσκος οὔτε μονοπάτι ὑπῆρχεν. Ἐπάτει ἐπὶ τῆς σάρρας, εἰς τὴν βάσιν τοῦ κρημνοῦ. Τότε ἥ σάρρα ἐταράσσετο, ἐφαίνετο ὡς νὰ ἔθυμωνε. Οἱ λίθοι τοὺς ὅποιους ἔξετόπιζε πατοῦσα, ἵσαν ὡς βάσις καὶ θεμέλιον εἰς ὅλον τὸν ἀπειρον σωρὸν τῶν λίθων, τὸν ἀπλούμενον ἐπὶ τοῦ πρανοῦς τοῦ κρημνοῦ. Καθὼς ἔφευγον οἱ πρῶτοι λίθοι, ἀλλοὶ λίθοι ἤρχοντο νὰ λάβωσι τὴν θέσιν των, μετ' αὐτοὺς δὲ ἄλλοι. Καὶ οὕτω ἡ παλίρροια ὅλη τοῦ κρημνοῦ ἤρχετο κατ' ἐπάνω

τῆς, ἔπιπτεν εἰς τὰς κνήμας καὶ τὰ σκέλη τῆς, εἰς τὰς χεῖρας καὶ τὸ στέρον τῆς. Ἐνίστε, λίθοι τινές, ἀπὸ ψυχῆς κατερχόμενοι, ἔπιπτον μὲ δρυμὴν καὶ κακίαν κατὰ τοῦ προσώπου τῆς. Τοὺς τελευταίους τούτους ἐφαίνετο πράγματι ὡς νὰ τοὺς ἐσφενδονίζεν ἀρότας χεὶρ κατὰ τῆς κεφαλῆς τῆς.

Ἄφοῦ τέλος, μετὰ τόσον λιθοβόλημα, ἔφθασεν εἰς τὴν Σκοτεινὴν Σπηλιάν, τὴν πρώτην ἡμέραν, ἔκαθισε κι' ἀγνάντευε τὸ πέλαγος. Ἡ Σπηλιά, ἥ θαλασσόπληκτος, ἔχει διπλῆν εἶσεδον, ἐκ τῆς ἔηρας καὶ τῆς θαλάσσης. Πρὸς τὴν θάλασσαν, τὸ στόμιον τῆς χαμηλὸν καὶ στενόν, διὸν διὰ νὰ διέλθῃ μικρὴ βάρκα ἀλιέως. Ἡ Φραγκογιαννοῦ, ἀρότας ἀπὸ τὸ μέρος τῆς ἔηρας, ἤκουε τὸν υπόκωφον, ἐπίμονον παφλασμὸν τοῦ κύματος εἰς τὸ στόμιον τοῦ ἄντρου. Τὸ κῦμα ἀνωδοῦσθαι ἐπῆδα, ἔπληττε τὴν ἄνω φλιὰν τοῦ στόμιου, κατέπιπτε, πάλιν ἀνεπήδα, ἔξεπεμπε μακροὺς ὁρυγμοὺς μανίας ἀπὸ τῆς ἀπόθαλασσες τοῦ βρορᾶ, πότε στεναγμοὺς πόνου καὶ πάθους ἀπὸ τὴν φουσκωθαλασσαν. Κάτω εἰς τὸ βάθος τὸ ἀπατοτόν, μυστήριον καὶ σκότος σαλεῦν. Μία ποτὲ βάρκα, ὡς διηγοῦντο, εἰσπλεύσασα διὰ νὰ συλλέξῃ καραβίδας καὶ παγούρια, ἐνῷ εἰς τῶν ναυβατῶν εἴχεν ἀναρριχηθῆνε εἰς τὸ τρομερὸν ψυχῆς τοῦ βράχου διὰ νὰ συλλέξῃ κρύταμα, ἔκάθισεν ἐπάνω εἰς μίαν φώκην ζωντανήν φράττουσαν ἀκριβῶς τὸ πλάτος τοῦ στόμιου. Τὸ σκοτεινὸν ζῶν ἀνεταράσσετο, ἥσπαιρεν, ἥ μικρὰ σκάφη ἐπάλλετο, ἔτορεμε, καὶ δὲν ἤμποροῦσε νὰ ὑπάγῃ οὔτε ἐμπρόδειος οὔτε δόπισος.

Ο ναυβάτης δὲ ἐντὸς τῆς βάρκας ἐκτύπησε τὴν φώκην μ' ἔνα πέλεκυν, τὴν αἰμάτωσε, τὸ κῦμα ἐκοκκίνισεν ἐπ' ὀλίγον. Ἡ φώκη ἥσπαιρεν ἐν ἀγωνίᾳ. Ο νεαρὸς ἀλιεὺς κατώρθωσε νὰ σφίξῃ τὸν λαιμὸν μὲ μίαν θηλειάν, καὶ καλέσας τὸν ἄλλον σύντροφόν του εἰς βοήθειαν κατώρθωσε τῇ βοηθείᾳ αὐτοῦ, μὲ κίνδυνον νὰ βουλιάξῃ ἥ φελλούκα, ν' ἀνασύρῃ ἐπάνω τὴν φώκην.

Ἡ γραῖα Χαδούλα ἀγνάντευεν, ἀγνάντευεν εἰς τὸ πέλαγος. Ἄς ἥτον καὶ τώρα, νὰ φανῇ, νὰ πλησιάσῃ μία βάρκα!.. Ἡ Φραγκογιαννοῦ θὰ παρεκάλει τοὺς νέους ἀλιεῖς, τοὺς πατριώτας τῆς, νὰ τὴν ἐπάρονταν μαζύ, μέσ' τὴν βάρκα... Καὶ ποῦ θὰ ἐπήγαινε;... "Ω, βέβαια στὰ πέρα χώματα, στὰ μέρη τ' ἀντικρούνα, στὴν μεγάλη στεριά... Κ' ἔκει τί θὰ ἔκαμνε; "Ω εἶχεν δὲ Θεός, ὃ ἀρχίζει ἔκει νέον βίον!

Ἐβλεπεν, ἔβλεπεν, ἀνοιχτὰ εἰς τὸ πέλαγος,

μακρὰν ἔξω, πολλὰ πανιά, λευκὰ ἴστια, σὰν τοῦ γλάρου τὰ ῥτερά. Βρατσέρες, γολέττες, μικρὰ καΐκια, τὰ ἔβλεπε ν' ἀρμενίζουν, νὰ ὁργώνουν τὰ κύματα, ὁσὰν βοϊδάκια ζευγαρωτά. Ἀλλα ἔπλεον πόρρω πρὸς βορράν, ἀλλα κατήχοντο πρὸς νότον, ἀλλα ἀρμενίζαν πρὸς ἀνατολὰς ἥ πρὸς δυσμάς, τέμνοντα σταυροειδῶς τὰς ὀλκούς, τὰς βαθείας ὀρατὰς αὐλακας, τὰς ὁποίας ἀφηναν δπισθεν των τὰ πρῶτα. Είτα πολλὰ ψεύματα διαχαράσσοντα τὸ πέλαγος, ἀπὸ τὰς ὁποῖας ἔφαίνετο ἥ θαλασσα ὁσὰν κεντητή, πεποικιλμένη. Ἐβλεπεν, ἔωστον τὰ μάτια τῆς «ἔκαμναν γυαλιά» νὰ βλέπῃ.

Ἡ Φραγκογιαννοῦ ἔβγαλεν ἀπὸ τὸ καλάδι τῆς τὸ παλαιὸν κιτρινωπὸν χράμι, τὸ μάλλινον, τὸ ὅπιον εἶχε διὰ νὰ τυλίγεται ὅταν ἥθελε νὰ κοιμηθῇ καὶ δὲν εἶχεν ὑπνον, ἐσηκωθῆ ὁρθή, ἀνεπέτασε τὴν μαλλίνη σινδόνα, κι' ἀρχισεν ἔκθυμος νὰ τὴν σείῃ.

Ἐκαμνε σήματα, ἀπηλπισμένα σήματα πρὸς τοὺς ναυτίλους, νὰ τὴν ἐπέληπτε... Κάτω εἰς τοὺς πόδας, εἰς τὸ βάθος τῆς Σπηλιᾶς, ἔρροχεν εἰς τὸ κῦμα...

Ἐβραζεν, ἔβραζε, καὶ τὸ ἄντρον μετεβάλλετο εἰς στέροναν, καὶ τὸ νερὸν τῆς στέρονας ἔβρυχατο μ' ἔναρδον φωνήν — Φόνισα! — Φόνισα!

Ἡ δυστυχὴς ἔξύπνησεν ἔντρομος, περιόρεομένη ἀπὸ ἄλιμην καὶ ἰδρῶτα. Ηὔχετο πλέον, καὶ πάραντα τὸ ἀπεφάσισε, νὰ μὴν κοιμηθῇ ἀλλην φορὰν εἰς τὴν ζωὴν τῆς, ἀν ἥτον διὰ νὰ βλέπῃ τέτοια δνειρα. Ο θάνατος θὰ είνε δ καλλιστος τῶν ὑπνῶν — ἀρκεῖ νὰ μὴν ἔχῃ κακὰ δνειρα! Τίς οἶδε! — Μόλις τὸ ἐσκέφθη, καὶ μετ' ὀλίγον ἀπεναρκώθη πάλιν. Τότε τῆς ἐφάνη ὅτι ἔβλεπεν ἐμπρός της τὸν Καμπαναχμάκην, τὸν ἄγροικον ἔκεινον τοῦ βουνοῦ· ἵστατο ἐνώπιόν της μὲ τὴν στραβολέκαν του τὴν ποιμενικήν, μὲ τὸ σκαιὸν ἥθος του, μὲ τὴν ὄψιν του τὴν τραχείαν καὶ μὲ λαρυγγώδη φωνὴν τῆς ἔλεγε: Στὸ Κακόρρεμμα! Στὸ Μονοπάτι, στὴ Βρύσι τοῦ Πουλιοῦ! . Στοῦ Γέροντα τὸ Ἐρμητήριο!

Καὶ καθὼς ἔγινετο ἄφαντος, ἀκόμη ἐπανέλαβε — «Στὸ Ἐρμητήριο! Στοῦ Γέροντα τὸ Ἐρμητήριο!»

Ἡ Φραγκογιαννοῦ ἔξύπνησε τὴν δραν τοῦ λυκανυοῦ μὲ μικρὰν γαλήνην εἰς τὴν ψυχήν, ἐνῷ τὸ κινανοῦν καὶ πορφυρίζον τοῦ στερεώματος καταντικρύ της συνεχέστο μὲ τὸ μαυρογάλανον τοῦ πόντου, καὶ αὔρα, δρόσος, φλοῖσιος, κελάρυσμα ἀπετέλουν ἥδειαν συζυγίαν ἀδμονίας εἰς τὰς αἰσθήσεις της.

Ἀπὸ τῆς προχθές δὲν εἶχε παύσει νὰ σκέ-

καὶ γαλασμένη ἔκρυβη βαθύτερα δπισθεν τοῦ βράχου.

Τὴν νύκτα ἀπεκοιμήθη εἰς τὴν κρύπτην της, μέσα εἰς τὴν ύγραν ἄλιμην τῆς Σπηλιᾶς.

Βόμβοι ἐθιορύθουν εἰς τὰ ὄπτα της. Τὸ κῦμα ὑπὸ τοὺς πόδας της ἔρροχεν, μὲ παρατε-

ταμένους ὀρυγμούς λύστησε. Βαθειά, μέσα εἰς τὰ στέρονα της ἤκουε τὰ κλαυθμηρί-

σματα τῶν ἀκάκων νηπίων. Υπόκωφοι συριγμοὶ τοῦ μαρκινοῦ ἀνέμου ἤρχοντο εἰς τὰς ἀκοάς της. Ο νεκρώσιμος χορὸς τῶν κορασίδων, μὲ τὴν ἡδείην τὸν φρικώδη δρμαθόν,

ἐχοροπήδηα τριγύρω της. «Εἴμαστε παιδιά σου! — Μᾶς ἔγένησες! — Φίλησε μας! — Δῶσε μας μαμμά! — Πάρε μας στολίδια, στολίδια ὅμορφα!

— Χάιδεψε μας! — Δὲν μᾶς ἀγαπᾶς;»

Ἡ γραῖα πενθεδὰ τοῦ Λυρίγκου, μανιώδης,

συστρέφουσα τὰς χεῖρας, τὴν ἥπειλε τρομερά, καὶ δὲν γαμβρός της, μὲ ἥθος παραπονεμένον,

τὴν ἐπέληπτε... Κάτω εἰς τοὺς πόδας, εἰς τὴν Σπηλιᾶς, ἔρροχεν τὸ κῦμα... Ε-

βραζεν, ἔβραζε, καὶ τὸ ἄντρον μετεβάλλετο εἰς στέροναν, καὶ τὸ νερὸν τῆς στέρονας ἔβρυχατο μ' ἔναρδον φωνήν — Φόνισα! — Φόνισα!

Ἡ δυστυχὴς ἔξύπνησε τὴν δραν τοῦ λυκανυοῦ μὲ μικρὰν γαλήνην εἰς τὴν ψυχήν, ἐνῷ τὸ κινανοῦν καὶ πορφυρίζον τοῦ στερεώματος καταντικρύ της συνεχέστο μὲ τὸ μαυρο-

γάλανον τοῦ πόντου, καὶ αὔρα, δρόσος, φλοῖσιος, κελάρυσμα ἀπετέλουν ἥδειαν συζυγίαν ἀδμονίας εἰς τὰς αἰσθήσεις της.

Ἀπὸ τῆς προχθές δὲν εἶχε παύσει νὰ σκέ-

πτεται τὸ ἐρημητήριον ἔκεινο, περὶ οὐδὲ τῆς εἰχεν διμιήσει πρὸ τοιῶν ἡμερῶν ὁ Καμπαναχμάκης. Εἶχεν ἀκούσει πολλὰ νὰ λέγουν γυναικες εὐλαβεῖς περὶ τῶν ἀρετῶν τοῦ Γέροντος ἔκεινου, τοῦ παπ' Ἀκάιου, οἵτις πρὸ δὲ λιγον καιροῦ μόνον εἰχεν ἔλιῃ εἰς τὴν νῆσον, καὶ εἶχε κατοικησει εἰς τὸν Ἀγιον Σώστην, παλαιὸν ἀναχωρητήριον μετὰ ἐρήμου ναΐσκου, τὸ διόπιον ἔκειτο ἐπὶ μικροῦ θαλασσοπλήκτου βράχου, οἵτις ἀπέτελει σκόπελον ἢ μικρὸν νησίδιον παρὰ τὴν βιορείαν, μικρὸν πρὸς δυσμάς κλίνουσαν, κρημνώδη ἀκτῆν, καὶ μὲ τὴν ἀμπωτιν τῶν ὑδάτων, τὸ νησίδιον ἐγένετο μικρὰ χερσόνησος. Ο γέρων παπ' Ἀκάιος ἦτο, ἔλεγαν, αὐστηρὸς πνευματικός, πλὴν εἶχε τὸ σπάνιον χάρισμα τῆς διακρίσεως τῶν λογισμῶν, κ' ἔφθανε μέχρι προοφατικότητος. Αἱ γυναικες ἔβεβαιον ὅτι ἡτο σωστὸς κρυψιογνώστης, καὶ σοῦ ἔλεγε τι εἶχες μέσα σου. Καὶ πολλάκις ἔξωμολόγει τὸν μετανοοῦντα πολὺ περιστέρον ἢ δσον αὐτὸς ἤθελε νὰ ἔξομολογηθῇ.

Διὰ τὴν Φραγκογιαννοῦ θὰ ἦτο εὐτύχημα, ἀν εἰχεν εἰλικρινὴ ἀπόφασιν νὰ ἔξομολογηθῇ, νὰ εὑρίσκετο εἰς πνευματικὸς οἵτις νὰ τὴν ἀπῆλλαττεν ἀπὸ τὸν κόπον καὶ ἀπὸ τὸ φοβερὸν βάσανον τοῦ δισταγμοῦ, λέγων «Αὐτὸ κι' αὐτὸ ἔκαμες!» Ήρκει νὰ μὴ τὴν ἀπήλπιζεν, ἀλλὰ νὰ ἦτο ἴκανὸς νὰ τὴν βοηθήσῃ καὶ νὰ τὴν σώσῃ, — ἀκόμη καὶ εἰς τὸν πρόσκαιρον κόπον, εἰ δυνατόν! Τάχα δὲν ὑπῆρξεν εἰς τὸν Ἀγιος οἵτις ἔκρυψε καὶ ἔσωσε μὴ θελήσας νὰ τὸν παραδώσῃ εἰς τὴν ἔξουσίαν, τὸν φονέα τοῦ ἴδιου ἀδελφοῦ τοῦ; Πόσῳ μᾶλλον ὁ παπ' Ἀκάιος δὲν θὰ ἔσωζε καὶ θὰ ἔκρυψτεν αὐτὴν ἥτις δὲν εἶχε κάμη κακὸν ἀτομικῶς εἰς τὸν σεβάσμιον ἐρημίτην; Μήπως δὲν ἐπεργοῦσαν καθημερινῶς πλοια, γιαλὸ ἢ ἀνοιχτὰ ἀπὸ τὸν Ἀι - Σώστην, καὶ δὲν θὰ ἤδυνατο νὰ τὴν φυγαδεύσῃ ἀν ἤθελε;

Η Χαδούλα εἶχε βαρυνθῆ τὴν μονοτονίαν τῆς Σκοτεινῆς Σπηλιᾶς, καὶ εἶχεν ἀρχίσει ν' ἀδυνατεῖη πολὺ ἀπὸ τὴν ἀνεπαρκῆ τροφήν. Ελαβεν ἀπόφασιν, ἀμα φέρεη καλά, νὰ πάρῃ τὸ καλαδάκι της, καὶ νὰ ἔξελθῃ ἀπὸ τὸ ἀσύλον της, διὰ πολὺν διευθυνθῆ πρὸς τὸν Ἀγιον Σώστην. Εκεὶ θὰ ἔξωμολογεῖτο δλα τὰ «πάνια της». Καιρὸς μετανοίας πλέον...

Ἐφθασαν, ἔφθασαν, οἱ χωροφύλακες! Εἴτε διὰ προδοσίας, εἴτε δι ἵχνηλασίας, τὴν εἶχαν ἀνακαλύψει... Κατώρθωσαν νὰ κατέλθουν εἰς τὸ Κακόρρεμα, χωρὶς νὰ ἔνοχληθοῦν ἀπὸ τὸν

κρημνόν, χωρὶς οἱ λίθοι τῆς σάρρας νὰ σηκωθοῦν καὶ νὰ οιφθοῦν κατεπάνω τους, νὰ τὸν κυνηγήσουν!

Τὸ τὴν αὐγὴν ἄμα ἔφεξεν, ἐνῷ ἡ Φραγκογιαννοῦ ἡτοιμάζετο νὰ διευθυνθῇ δὰ τοῦ συντομωτέρου δρόμου, εἰς τὸν Ἀι - Σώστην, εἰς τὸ Ἐρημητήριον. Ο ἥλιος δὲν εἶχεν ἀνατέλῃ διὰ νὰ φωτίσῃ ἀκόμη τὴν φαλακρὸν ἀκτῆν, τὸ Κουροῦπι, καὶ νὰ στεῦῃ χρυσᾶς ἀκτῖνας εἰς τὴν ἀπότομον κλιτὺν τοῦ Στοιβωτοῦ. Η Φραγκογιαννοῦ τοὺς εἶδεν, ἐτρόμαξεν, ἐπῆρε τὸ καλάδι της, καὶ ἀσθμαίνουσα, ἔγιωσασμένη, ἔτρεξε τὸν ἀνήφορον, ἐπάνω εἰς τὸν βράχον τὸν ἄβατον, εἰς τὸ Κλῆμα, πρὸς τὸ δυτικὸν μέρος. Ἐπέταξε, μὲ λάκτισμα τῶν ποδῶν πρὸς τὰ δόπισω, τὰς φυδαμένας ἐμβάδας, «τὰ παληγοκατσάρια τῆς», καὶ ἔνπολητη ἀνερριγήθη ἐπάνω εἰς τὸν κρημνόν. Οἱ δύο «νομάτοι» ἔβγαλαν κι' αὐτοὶ τὰ τσαρούχια τους, κ' ἔτρεξαν κατόπιν της, εἰς τὸν βράχον τὸν ἀπάτητον, εἰς τὸν χῶρον τῆς ἀπελπισίας, δπον ἔβαδιεν ἔκεινη.

Μίαν μόνην στιγμήν, ἡ δύστηνος ἔστρεψε τὴν κεφαλὴν δόπισω. Τότε εἶδεν ὅτι οἱ διῶκται ἥσαν μὲν δύο, ἀλλὰ μόνον ὁ εἰς ἔφόρει τὴν στρατιωτικὴν στολήν. Ο ἄλλος ἔφερεν ἐγκώριον ἔνδυμα, μὲ σελάχι, ἔφωδιασμένον μὲ πιστόλια καὶ χαρμπιά, περὶ τὴν μέσην. Εφαίνετο νὰ εἶνε εἰς τὸν ἀγροφυλάκων.

Τοῦτο τὴν ἐπτόησε καὶ τὴν ἔροβισεν. Η ἀπονοία τοῦ ἔνδος χωροφύλακος ἔδιδεν ἀφορμὴν εἰς ὑποψίας. Μήπως ἀπὸ τὴν ἄλλην πλευρὰν τοῦ κρημνοῦ, πέραν τοῦ βράχου τοῦ ὅξενον τῆς ἀπορροῆς ἀκτῆς τὴν ἐπεριμένεν ἐνέδρα τις, ὥστε νὰ τὴν κλείσωσιν οἱ σκληροὶ διῶκται μεταξὺ δύο πυρῶν;

Καὶ πάλιν ἡ σύμπτωσις αὐτὴ τὴν ἐπαργύρογησε καὶ τῆς ἐνέπνευσε μικρὰν ἐλπίδα. Εὖν δ ἔνας ἀπὸ τοὺς δύο «νομάτους» ἦτον πατριώτης, χωρικὸς ἀνθρωπός εἰς τὴν ὑπῆρξιαν τῆς δημαρχίας, τούτῳ ἵσως ἐσήμαινεν ἥτιον τοῦ ὃ δὲν ἔξετέλει μᾶλλον ὡς ἀγγαρείαν τὸ κυνήγημα τὸ διόπιον τοῦ εἶχαν ἐπιβάλῃ καὶ ἵως μᾶλλον θὰ ἔκοπτε τὴν δρμὴν τοῦ ἄλλου, τοῦ χωροφύλακος. Δὲν ἦτο δὲ ἀπίθανον ὁ ἀγροφύλακες εἶκενος καὶ νὰ ἥσθανετο μέσα του κρυιφὴν συμπάθειαν πρὸς τὴν φεύγουσαν, τὴν διωκομένην, τὴν τρέχουσαν ἐπάνω εἰς τὰ κατσάρια, μ' αἰματώμενους τοὺς πόδας, δυστυχῇ γυναικα — περὶ τῆς ἐνοχῆς τῆς δοπίας δὲν ἦτο κανένας.

Ἐφθασαν, ἔφθασαν, οἱ χωροφύλακες! Εἴτε διὰ προδοσίας, εἴτε δι ἵχνηλασίας, τὴν εἶχαν ἀνακαλύψει... Κατώρθωσαν νὰ κατέλθουν εἰς τὸν

ΙII'.

Υστερον ἀπ' ὅλγων λεπτῶν τῆς ὥρας κυνηγητόν, ἡ Φραγκογιαννοῦ ἔφθασεν εἰς τὴν τοποθεσίαν, τὴν δοπίαν ὁ Καμπαναχμάκης εἶχεν ὄνομάσει «τὸ Μονοπάτι στὸ Κλῆμα».

Τὸν βράχος εἰσέχων ἀποτόμως πρὸς τὰ ἔσω, σχηματίζων μικρὸν ζύγωμα, κάτωθεν τοῦ διόπιον ἔχασκεν ἡ ἀβυσσος, ἡ θάλασσα. Ανω τοῦ ζυγμάτος τούτου ὑπῆρχε πάτημα ἡμισείας παλάμης τὸ πλάτος, δλον δὲ τὸ πέραμα ἦτο τριῶν ἡ τεσσάρων βημάτων. Οπως τὸ διελθῃ τις, ἔπρεπε νὰ πιασθῇ ἀπὸ τὸν ἄνω βράχον, βλέπων πρὸς τὴν θάλασσαν, νὰ πατῇ μὲ τὴν πτέρναν, καὶ νὰ βαδίζῃ ἐκ δεξιῶν πρὸς τὸ ἀριστερά. Η ζωὴ του ἔκρεματο εἰς μίαν τρίχα.

Η Φραγκογιαννοῦ ἔκαμε τὸν σταυρὸν τῆς καὶ δὲν ἔδιστασε. Οὔτε ὑπῆρχεν ἄλλη αἰρεσίς ἡ προσφυγή. Δρόμος ἄλλος δὲν ὑπῆρχεν ἐπάνω τοῦ βράχου. Η γυνὴ ἐπῆρε τὸ καλάδι της εἰς τοὺς ὄδοντας, ἐπήδησεν ἀποφασιτικῶς, καὶ διέβη αἰσίως τὸ φοβερὸν πέραμα.

Ἐφθασαν κατόπιν ἀσθμαίνοντες οἱ δύο νομάτοι. Ο χωροφύλακες εἶδε τὸ πέραμα κ' ἐστάθη.

— Σου βαστῆ, ἡ καρδιά σου; εἶπε μὲ κρυφὴν χαιρεκακίαν δ σύντροφός του.

— Δὲν εἶνε ἄλλος δρόμος;

— Δὲν εἶνε.

— Εσὺ θὰ τῶχης περάσει πολλὲς φορές, εἶπεν δ στρατιώτης.

— Εγώ, δχι! ἡρυήθη δ ἀγροφύλακες.

— Δὲν ἥσουν τσουμπάνης;

— Εγώ ἔβοσκα πρόβατα στὸν κάμπο.

Ο χωροφύλακες ἔδιστασεν ἀκόμη.

— Καὶ νὰ μᾶς δέῃ κάτω μὰ γυναικα! εἶπε.

— Δὲν προφτάσαμε νὰ τὴν ὁδοῦμε τὴν στιγμὴν ποῦ περνοῦσε, εἶπεν εἰρων δ δραγάτης. Αντὴν ἔβλεπες, θὰ σούκανε καρδιά.

— Αληθινά;

— Δὲν ξέρεις πόσες φορες δίνουν τὸ παράδειγμα ἡ γυναικες! εἶπεν δ ἀγροφύλακες.

— Εγώ θεούμε τὴν ἀστραπήν της τὸν πατέρα προφτάσαμε νὰ τὴν ὁδοῦμε τὴν στιγμὴν ποῦ περνοῦσε, εἶπεν εἰρων δ δραγάτης. Αντὴν ἔβλεπες, θὰ σούκανε καρδιά.

— Κ' εγώ θὰ περάσω! εἶπεν δ χωροφύλακες.

— Εμπρός!

Ο χωροφύλακες ἔβγαλε τὸ ἀμπέχον του, καὶ τὸ ἔτεινεν εἰς τὸν σύντροφόν του, μείνας μὲ τὸν πατέρα προφτάσαμεν. Εκαμε τὸ σήμειον τοῦ Σταυροῦ.

— Αν περάσω πέρα, μοῦ τὸ δίχνεις, εἶπε.

Ἐδοκύμασε νὰ πατήσῃ ἐπὶ τὸν βράχον Μετὰ ἐν βῆμα ὡπισθοδόμησε.

— Μ' ἔπιασε ζαλάδα, εἶπεν.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ Φραγκογιαννοῦ, τρέχουσα εἶχεν ἀνηφορίσει, καὶ ἀνήρχετο ὑψηλότερα εἰς τὴν ἀκτήν. Αποκαμωμένη, ἡσθμαίνει, ἐφύσα. Επήγαινε, κ' ἐστέκετο ἐπὶ μίαν ἀνεπαίσθητον στιγμήν, κ' ἔτεινε τὰ ὄτα ἀκροωμένη. Ήθελε νὰ βεβαιωθῇ ἀν διέβαινον τὸ πέραμα οἱ δύο διῶκται της. Άλλα δὲν ἤκουε τίποτε. Απὸ τὴν βραδύτητα αὐτὴν ἐσυμπέρανεν δτι οἱ δύο «νομάτοι» ἔδιστασαν πολὺ νὰ περάσουν τὸ μονοπάτι.

Τέλος ἔφθασεν εἰς τὸ Πουλιοῦ τὴν Βρύσι, δπως τὴν εἶχεν ὄνομάσει ὁ Καμπαναχμάκης. Ήτο μία πηγὴ ἐπάνω εἰς ὑψηλὸν βράχον, ἐπὶ τοῦ διόπιον ἐσχηματίζετο μικρὸν δλισθηρὸν δροπέδιον ἀπὸ κρῆμα, γεμάτον ἀπὸ βρύα καὶ ἄλλα ὑγρὰ χόρτα, τὰ διόπια ἐφαίνοντο δς νὰ ἔπλεον εἰς τὸ νερόν. Η Φραγκογιαννοῦ ἔπατει καλά διὰ νὰ μὴ γλυστρήσῃ καὶ πέσῃ. Απὸ τὴν βρύσιν ἔκεινην, πράγματι, μόνον τὰ πετεινὰ τὸ ουρανοῦ ἥδυναντο νὰ πίνουν. Η Χαδούλα ἔκψει κ' ἔπιε...

— Αχ! καθὼς πίνω ἀπ' τὴν βρύσινα σας πουλάκια μου, εἶπε, δῶστέ μου καὶ τὴν χάρι σας, νὰ πετάξω!...

Κ' ἐγέλασε μοναχή της, ἀποροῦσα ποῦ εὗρε τὸν ἀστείσμὸν αὐτὸν, εἰς τοιαύτην δρα. Άλλα τὰ πουλιά, δταν τὴν εἶδαν, εἶχαν ἀγριεύσει, κ' ἐπέταξαν ἔντρομα...

Εκάθησε, δίτλα εἰς τὸ Πουλιοῦ τὴν Βρύσι, διὰ νὰ ξαποστάσῃ καὶ πάρῃ τὸν ἀνασασμὸν της. Σχεδὸν εἶχε βεβαιωθῆ πλέον δτι οἱ δύο «νομάτοι» δὲν εἶχαν κατορθώσει νὰ διαβῶσι τὸ Μονοπάτι στὸ Κλῆμα.

Άλλα δὲν ἥσθανετο ἀσφάλειαν, δύστυνος καθημένη ἔκει. Όθεν, μετ' ὅλιγα λεπτὰ ἐστηκώθη, ἐπῆρε τὸ καλάδι της, κ' ἔτρεξε τὸν κατήφορον. Τώρα πλέον ἐπήγαινεν ἀποφασιτικῶς εἰς τὸν Ἀι - Σώστην. εἰς τὸ Ἐρημητήριον. Καιρὸς ἦτο, ἀν ἐγλύτωνε, νὰ ἔξαγορευθῇ τὰ κρύματά της εἰς τὸν γέροντα, τὸν ἀσκητήν.

Εἰς δλίγα λεπτὰ τῆς ὥρας κατῆλθε τὴν ἀκτήν, κ' ἔφθασεν εἰς τὰ χαλίκια τοῦ α

Αλλὰ τὴν Ἰδίαν στιγμὴν ἥκουσε θόρυβον δχὶ μικρὸν ἐπὶ τοῦ κρημνοῦ. Δύο ἄνδρες ὁ εἰς στρατιωτικός, δ ἄλλος πολίτης, μὲ δύο τουφέκια ἐπ' ὕμου, κατήρχοντο τρέχοντες τὸν κατίφορον. Ο πολίτης δὲν ἦτον ὁ δραγάτης τὸν δποῖον εἶχεν ἀφῆσει δπίσω, μὲ τὸν ἔνα χωροφύλακα, ἦτον ἄλλος, κ' ἐφόρει φράγκικα. Αὐτὴ λοιπὸν ἦτον ἡ ἐνέδρα, τὴν δποῖαν εἶχεν ὑποπτεύσει εὐλόγως αὐτή, μὲ τὴν δποῖαν ἥθελησαν νὰ τὴν βάλουν εἰς τὰ στενά; Ιδοὺ δτι τώρα τὴν ἔφθαναν.

Η Φραγκογιαννοῦ ἔτρεξεν, ἔκαμε τὸν σταύρον της, κ' ἐπάτησεν ἐπάνω εἰς τὸ πέραμα τῆς ἄμμου. Η ἄμμος ἦτον δλισθηρά. Τὸ κῦμα ἀνήρχετο, ἐφούσκωνε. Η γυνὴ δὲν ὠπισθοδρόμησε. Δὲν εἶχεν ἀλλην σανίδα σωτηρίας. Οὔτε αὐτήν, τὴν παρούσαν, μάλιστα δὲν εἶχε.

Τὸ κῦμα ἀνέβαινεν, ἀνέβαινε. Η Φραγκογιαννοῦ ἐπάτει. Η ἄμμος ἐνέδιδε. Οἱ πόδες της ἐγλυστροῦσαν.

Ο βράχος τοῦ ἀγίου Σώζοντος ἀπεῖχε περὶ τὰς δώδεκα δργυιάς ἀπὸ τὴν ἀκτήν. Ο λαιμὸς ἄμμου, τὸ πέραμα, θὰ ἦτο πλέον ἢ πεντήκοντα βημάτων τὸ μῆκος.

Τὸ κῦμα τὴν ἔφθασεν ἔως τὸ γόνυ, εἴτα διὰ τὴν μέσην. Η ἄμμος ἐγλυστροῦσε. Ἐγί-

νετο βάλτος, λάκκος. Τὸ κῦμα ἀνήλθεν ἔως τὸ στέρων της.

Οι δύο ἄνδρες οἵτινες τὴν ἐκυνήγουν, ἔφοιφαν μίαν τουφεκιὰν διὰ νὰ τὴν πτοήσουν. Είτα ἥκουσθησαν αἱ φωναί των, φωναὶ ἀλαλαγμοῦ καὶ βεβαίας νίκης.

Η Φραγκογιαννοῦ ἀπεῖχεν ἀκόμη διὰ δέκα βῆματα ἀπὸ τὸν "Αϊ-Σώστην.

Δὲν εἶχε πλέον ἔδαφος νὰ πατήσῃ ἔγονατισεν. Εἰς τὸ στόμα της εἰσήρχετο τὸ ἀλμυρὸν καὶ πικρὸν ὅδωρο.

Τὰ κῦματα ἐφούσκωναν ἀγρίως, διὰ νὰ εἶχον πάνος. Ἐκάλυψαν τοὺς μυκτῆρας καὶ τὰ ὤτα της. Τὴν στιγμὴν ἐκείνην τὸ βλέμμα τῆς Φραγκογιαννοῦς ἀντίκρυσε τὸ Μποστάνι, τὴν ἔρημον βροειδυτικήν ἀκτήν, δπου τῆς εἶχον δώσει διὰ προϊκα ἔνα ἀγρόν, δταν νεάνιδα τὴν ὑπάνδρευσαν καὶ τὴν ἐκουκούλωσαν, καὶ τὴν ἔκαμαν νύφην οἱ γονεῖς της.

— "Ω! νὰ τὸ προικίο μου! εἶπε.

Αὐταὶ ὑπῆρξαν αἱ τελευταῖαι λέξεις της. Η γραία Χαδούλα εῦρε τὸν θάνατον εἰς τὸ πέραμα τοῦ "Αγίου Σώστη, εἰς τὸν λαιμὸν τὸν ἐνώνοντα τὸν βράχον τοῦ ἔρημητηρού μὲ τὴν ξηράν, εἰς τὸ ἥμισυ τοῦ δρόμου, μεταξὺ τῆς θείας καὶ τῆς ἀνθρωπίνης δικαιούσης.

A. ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ

ΤΕΛΟΣ

ΤΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ ΤΩΝ ΓΙΓΑΝΤΩΝ

ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΙΣ

Τὸ Burg Niedeck εἶνε πολὺ γνωστὸ στάς παλαιὰς παραδόσεις τῆς 'Αλσατίας σ' αὐτὸ τὸ βουνὸ ἐπάνω, τὰ περασμένα χρόνια, ἦταν κτισμένη ἡ πολιτεία τῶν Γιγάντων. Κι' αὐτὸ ἀκόμη τὸ κάστρο εἶνε τόρα ἐρείπια δ τόπος ἐκεῖ εἶνε ἀκαλλιέργητος καὶ ἔρημος. "Αν ἀναζητήσης τοὺς γίγαντας, δὲν θὰ τοὺς εὑρῇς πιὰ ἐκεῖ.

Μιὰν ἡμέρα, ἀπὸ τὸ κάστρο αὐτὸ ἐβγῆκε ἡ κόρη ἡ γιγαντένια νὰ περιδιαβάσῃ καὶ νὰ παίξῃ χωρὶς καμμία φύλαξι ἐμπρὸς εἰς τὴν μεγάλη πύλη. Ἐκατηφόρισε κάτω ἀπὸ τὸ βουνὸ ἔως εἰς τὸν κάμπο, περιέργη νὰ ἰδῃ τί μποροῦσε νὰ εἶνε ἐκεῖ κάτω.

Μὲ λίγα γρήγορα βήματα ἐπροσπέρασε τὸν λόγγο σὲ λίγο ἔφθασε ποντὰ στὴν Χασλάχ, στὴν χώρα τὴν κατοικημένη ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους. Ἐκεῖ τῆς ἐπαρουσιάσθηκε στὰ μάτια ἔνας κόσμος ἀγνωστος πόλεις, χωριὰ καὶ χωράφια καλλιεργημένα.

Ἐκεῖ ποὺ κυττάζει προσεκτικὰ μπροστὰ στὰ πόδια της, βλέπει ἔξαφρα ἔναν χωρικὸ ποὺ καλλιεργοῦσε τὸ χωράφι του. Τὸ μικρὸ πλασμάτικο σέρνεται ἀπὸ ἐδῶ κι' ἀπὸ ἐκεῖ τόσῳ ἀστεῖα! Τὸ γυαλιστερὸ ἀλέτρι λαμποκοπῆ στὸν ἥλιο τόσῳ ἀστραφτερά!

— "Ε! τ' ὁραῖ παιχνιδάκι! λέει φωναχτά, θὰ τὸ πάρω μαζί μου στὸ κάστρο». Γονατίζει, ἀπλόνει μὲ γρηγοράδα τὸ μανδῆλι της, σπρώχνει ἐπάνω σ' αὐτὸ ἀνάκατα μὲ τὰ δύο χέρια δτι ἐκινεῖτο ἐκεῖ μπροστά της, καὶ κλείνει πάλι τὸ μανδῆλι.

— "Ἐπειτα ἀνηφορίζει μὲ πηδήματα χαρούμενα ἔως τὸ κάστρο (ξέρετε δὰ πῶς κάνουν τὰ μι-

νῷα παιδιά) καὶ τρέχει νὰ ενορῇ τὸν πατέρα της. «Νά, πατέρα, ἔνα παιχνίδι, θαῦμα παιχνίδι! Ποτέ μου ἀκόμα δὲν εἶδα πρᾶμα ὀμορφότερο στὸ βουνά μας».

Ο γέρος, καθισμένος στὸ τραπέζι, ἔπινε κρασί. Γυρίζει καὶ κυττάζει τὴν κόρη του μὲ καλωσύνη, τὴν ἔρωτα: «Τί ἔχεις αὐτοῦ καὶ χοροπηδᾶ μέσ' τὸ μανδῆλι σου; Μὰ καὶ σὺ πηδᾶς ἀπὸ τὴν χαρά σου! » Αφησέ με νὰ ἴδω τί εἶνε . . .

Ανοίγει ἡ κόρη ἡ γιγαντένια τὸ μανδῆλι καὶ βάζει νὰ σταθοῦν δρμια δ χωρικός, τὸ ἀλέτρι καὶ τ' ἀλλογα ἐπειτα ἀφοῦ τὰ ἔβαλε ὅλα αὐτὰ ἀγάλια ἀγάλια ἐπάνω στὸ τραπέζι, κτυπᾷ τὰ χέρια της καὶ χοροπηδᾶ καὶ φωνάζει χαρούμενα.

Ο γέρος σοβαρεύει κουνεῖ τὸ κεφάλι λέγοντας: «Τί ἔκανες; Δὲν εἶνε παιχνίδι αὐτό! Πήγαινε νὰ τὸ ξαναβάλης ἐκεῖ ποὺ τὸ πήρες. Ο χωρικός δὲν εἶνε παιχνίδι Ποὺ εἶχες τὸ μυαλό σου;

«Κάνε ἀμέσως καὶ χωρὶς πολλὰ λόγια αὐτὸ ποὺ σὲ προστάω, γιατὶ ἀν δὲν ἔταν ὁ χωρικός, ἐσύ δὲν θὰ εἶχες ψωμί. Τὸ γένος τῶν γιγάντων γενινέται ἀπὸ τὸ μελοῦντι τῶν χωρικῶν. Ο χωρικός δὲν εἶνε παιχνίδι Θεὸς ψυλάξοι!»

Τὸ Burg Niedeck εἶνε μὲ τὸ παραπάνω γνωστὸ στάς παλαιὰς παραδόσεις τῆς 'Αλσατίας εἶνε τὸ βουνὸ ποὺ στὰ περασμένα χρόνια, ἦταν κτισμένη ἡ πολιτεία τῶν Γιγάντων. Κι' αὐτὸ ἀκόμα τὸ κάστρο εἶνε τόρα ἐρείπια δ τόπος ἐκεῖ εἶνε ἀκαλλιέργητος καὶ ἔρημος. "Αν ἀναζητήσης τοὺς γίγαντας, δὲν θὰ τοὺς εὑρῇς πιὰ ἐκεῖ.

A. DE CHAMISSO
Μετάφραση Χρ. Θεμ. Δαραλέξη.

ΤΟ ΔΕΚΔΑΤΕΝΟΗΜΕΤΡΟΝ

ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΖΩΗ

Η θεατρική περίοδος. — Η «Νέα Σκηνή».

ΜΕ την εναρξιν της θεορινής θεατρικής περιόδου, ή δοπιά δὲν προμηνύεται καὶ τόσον ζωηρά, χωρὶς νὰ θέλω, ἀναπολῶ τὸ πρὸ δεκατίας παρελθόν.

Ωραία καὶ καλοθύμητη ἐποχή, μὰ τὴν ἀλήθειαν! Πόσα θέατρα, πόσοι ἀστέρες, πόσαι πρῶται, γεμάται ἐνδιαφέρον! Καὶ πόσοι συγγραφεῖς «μὲ μέλλον», καὶ πόσοι κριτικοὶ «μὲ κῦρος»! Τότε ἐλατρεύετο ή Βερώνη, καὶ ἀπεθεοῦντὸς ἡ Παντόπουλος: ἀλλὰ τὸ θέατρον του μένει καὶ οὐσίαν λαϊκὸν θέατρον, — μολονότι τὸ ἐπισκέπτεται συχνὰ καὶ ἡ ἀριστοκρατία τῆς Νεαπόλεως, — καὶ εἶνε ἵσως ὁ τελειότερος τύπος τῆς παλαιᾶς σκηνῆς, ἀντὸν θυμέσωμεν ὅτι καὶ τὸ Βασιλικὸν Θέατρον ἔχῃ νέαν, τουλάχιστον διὰ τὸν πλοῦτον τῶν σκηνικῶν.

Λοιπόν, ὁ καλὸς κόσμος συχνάζει τόρα εἰς τὴν «Νέαν Σκηνῆν». Ἐσύχναξε τούλαχιστον ὡς πέρονσι, — διότι ἀμα ἔνα ὕδρυμα βγάλῃ τέτοιαν φήμην, ἐδῶ εἰς τὰς Ἀθήνας, γρήγορα μένει... μὲ τὴν φήμην. Ἐγὼ τούλαχιστον ἀμφιβάλλω πολὺ, ἀν δ «καλὸς» κόσμος τῆς Νέας Σκηνῆς δὲν ἀνακατεύθη εἰς βαθμὸν ἐπικίνδυνον καὶ μὲ «κακόν». Διαφορετικὰ δὲν θάπετύγχανε τὸ «Λιμπελᾶ», οὗτε θὰ ἡναγκάζετο ὁ κ. Χρηστομάνος νὰ δώσῃ ἀμέσως τὸ «Βουλευτιλίκι», μίαν γαλλικὴν φάρσαν, σχεδὸν λαϊκήν, διὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν ἀνάμικτον αὐτὸν κόσμον καὶ ν' ἀντισταθμίσῃ εὶς δυνατὸν τὴν ἀποτυχίαν.

Τὸ «Λιμπελᾶ» εἶνε ἔνα χαριτωμένο γερμανικὸν δρᾶμα τοῦ Σνίτσλερ, τὸ δοπιὸν ἐγνωμόζαμεν ἀπὸ τὰς παραστάσεις τῆς Σόρομα. Δὲν ἐπρόθυμασα νὰ τὸ ἴδω εἰς τὴν «Νέαν Σκηνῆν» — ἐδόθη μόνον τὰς δύο πρώτας ἑσπέρας, καὶ ἐγὼ ἐνόμιζα ὅτι... εἶχα ἀκόμη καιρόν, — ἐπομένως δὲν εἰξέρω πῶς ἐπαίχθη Ἑλληνικά. Ἡξείρω μόνον ὅτι ἡ μετάφρασίς του πρέπει νὰ ἥτο ωραία, ἀφοῦ τὴν ἐφιλοτέχνησεν ὁ κ. Χρηστομάνος, καὶ θυμέτω ὅτι οἱ μύσται δὲν θὰ ἐπαίξαν ἀσχημότερα εἰς τὸ «Λιμπελᾶ» ἀφ' ὅτι παῖζουν εἰς ἀλλὰ ἰσᾶξια ἔργα, ὅπου οἱ περισσότεροι διαπρέπονται καὶ μερικοὶ μάλιστα θριαμβεύονται. Συμπεραίνω λοιπὸν ὅτι ἡ ἐρμηνεία δὲν θὰ ἥτο κακή. Καὶ ἀν ἔπεισε τὸ δρᾶμα, τοῦτο διερίζεται ἀποκλειστικῶς εἰς τὸ χονδροειδὲς γοῦστον τοῦ «κακοῦ» κόσμου, δὲ ποτὸς ἐπλειονοψηφοῦσε βέβαια κατὰ τὴν

λιν τὰς ἐλπίδας. Σήμερον τὰ δύο αὐτὰ ἰδρύματα συγκεντρόνονται καὶ ἀπορροφοῦν ὅλον τὸ θεατρικὸν ἐνδιαφέρον, — ὅσον ἔμεινε τουλάχιστον, — τὸ πρῶτον διὰ τὴν ἐπισημότητά του, τὸ δεύτερον διὰ τὴν ἀριστοκρατικὴν φιλοκαλίαν του. Τὸν χειμῶνα συχνάζεται τὸ Βασιλικόν, τὸ καλοκαΐδι συχνάζεται ἡ Νέα Σκηνή.

Ἀντέχει ἀκόμη, μόνος ἀπὸ τοὺς παλαιούς, ὁ Παντόπουλος: ἀλλὰ τὸ θέατρον του μένει καὶ οὐσίαν λαϊκὸν θέατρον, — μολονότι τὸ ἐπισκέπτεται συχνὰ καὶ ἡ ἀριστοκρατία τῆς Νεαπόλεως, — καὶ εἶνε ἵσως ὁ τελειότερος τύπος τῆς παλαιᾶς σκηνῆς, ἀντὸν θυμέσωμεν ὅτι καὶ τὸ Βασιλικὸν Θέατρον ἔχῃ νέαν, τουλάχιστον διὰ τὸν πλοῦτον τῶν σκηνικῶν.

Λοιπόν, ὁ καλὸς κόσμος συχνάζει τόρα εἰς τὴν «Νέαν Σκηνῆν». Ἐσύχναξε τούλαχιστον ὡς πέρονσι, — διότι ἀμα ἔνα ὕδρυμα βγάλῃ τέτοιαν φήμην, ἐδῶ εἰς τὰς Ἀθήνας, γρήγορα μένει... μὲ τὴν φήμην. Ἐγὼ τούλαχιστον ἀμφιβάλλω πολὺ, ἀν δ «καλὸς» κόσμος τῆς Νέας Σκηνῆς δὲν ἀνακατεύθη εἰς βαθμὸν ἐπικίνδυνον καὶ μὲ «κακόν». Διαφορετικὰ δὲν θάπετύγχανε τὸ «Λιμπελᾶ», οὗτε θὰ ἡναγκάζετο ὁ κ. Χρηστομάνος νὰ δώσῃ ἀμέσως τὸ «Βουλευτιλίκι», μίαν γαλλικὴν φάρσαν, σχεδὸν λαϊκήν, διὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν ἀνάμικτον αὐτὸν κόσμον καὶ ν' ἀντισταθμίσῃ εὶς δυνατὸν τὴν ἀποτυχίαν.

Τὸ «Λιμπελᾶ» εἶνε ἔνα χαριτωμένο γερμανικὸν δρᾶμα τοῦ Σνίτσλερ, τὸ δοπιὸν ἐγνωμόζαμεν ἀπὸ τὰς παραστάσεις τῆς Σόρομα. Δὲν ἐπρόθυμασα νὰ τὸ ἴδω εἰς τὴν «Νέαν Σκηνῆν» — ἐδόθη μόνον τὰς δύο πρώτας ἑσπέρας, καὶ ἐγὼ ἐνόμιζα ὅτι... εἶχα ἀκόμη καιρόν, — ἐπομένως δὲν εἰξέρω πῶς ἐπαίχθη Ἑλληνικά. Ἡξείρω μόνον ὅτι ἡ μετάφρασίς του πρέπει νὰ ἥτο ωραία, ἀφοῦ τὴν ἐφιλοτέχνησεν ὁ κ. Χρηστομάνος, καὶ θυμέτω ὅτι οἱ μύσται δὲν θὰ ἐπαίξαν ἀσχημότερα εἰς τὸ «Λιμπελᾶ» ἀφ' ὅτι παῖζουν εἰς ἀλλὰ ἰσᾶξια ἔργα, ὅπου οἱ περισσότεροι διαπρέπονται καὶ μερικοὶ μάλιστα θριαμβεύονται. Συμπεραίνω λοιπὸν ὅτι ἡ ἐρμηνεία δὲν θὰ ἥτο κακή. Καὶ ἀν ἔπεισε τὸ δρᾶμα, τοῦτο διερίζεται ἀποκλειστικῶς εἰς τὸ χονδροειδὲς γοῦστον τοῦ «κακοῦ» κόσμου, δὲ ποτὸς ἐπλειονοψηφοῦσε βέβαια κατὰ τὴν

πρώτην παράστασιν. Διότι τὸ ἔργον εἶνε καλόν, ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ δποῖα δφείλει νὰ παῖζῃ ἡ Νέα Σκηνή, καὶ ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ δποῖα δικαιοῦνται νάπαιτοῦν οἱ ὑποστηρικταί της. Ἀλλὰ καλλιτεραὶ νὰ βγάλῃ κανεὶς τὸ μάτι του παρὰ τὸ ὄνομα, — λέγει μία παροιμία, — καὶ ἀπὰς ἡ Νέα Σκηνή ἔβγαλε τὸ ὄνομα δτι εἶνε τὸ θέατρον τοῦ καλοῦ κόσμου, φοβοῦμαι, τὸ ἐπαναλαμβάνω — μήπως καταντήσῃ τὸ θέατρον τοῦ κακοῦ, — τῶν εὐπόρων ἀστῶν δηλαδή, οἱ δποῖοι κατὰ μίμησιν συχνάζουν δπου καὶ ἡ ἀριστοκρατία, μὲ τὰ ἴδια σχεδὸν ἔξωτερικὰ γνωρίσματα, ἀλλ' ὅχι καὶ μὲ τὴν ἴδιαν καλαισθησίαν, — καὶ μήπως δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἐφαρμόσῃ πιστῶς τὸ πρόγραμμά του καὶ μ' ἐλαφρότερα, διλγάτερον φιλολογικὰ ἔργα, ίκανα δμως νὰ ἐλκύσουν τὸν πολὺν κόσμον, νὰ ἔκουσοράσουν τὸν θίασον καὶ προστάτων νὰ προμηθεύσουν τὸ χρῆμα, τὸ δποῖον ἀπατεῖ η πραγματοποίησις τοῦ ωραίου δνείρου. Εἶνε ἡ μέθοδος τὴν δποίαν ἐφαρμόζουν δλοὶ, δσοὶ θέλουν νὰ προχωρήσουν, νὰ παλαίσουν καὶ νὰ νικήσουν. Θὰ ἦτο θαυμαστὸς δ κ. Χρηστομάνος ἀν δὲν παρεδέχετο καμίαν συνθηκολογίαν καὶ ἀν ἔκλειεν ἔξαφνα τὸ θέατρον του μὲ μίαν μεγαλοπρεπὴ χειρονομίαν περιφρονήσεως πρὸς τὸ «νοῆμον κοινόν», τὸ δποῖον διασκεδάζει μὲ τὸ «Βουλευτιλίκι» καὶ πλήττει μὲ τὸ «Λιμπελᾶ». Ἀλλ' εἶνε ἀκόμη θαυμαστότερος, ἀκριβῶς διότι δὲν τὸ κάμνει — διότι ὑποχωρεῖ διὰ νὰ νικήσῃ, καὶ κάμπτεται διὰ νὰ ἐμείνῃ, κ' ἔξαπολονυθεῖτὸ ωραίον του ἔργον, καὶ πλησιάζει, ἔστω καὶ μ' ἐλιγμούς, πλησιάζει δλονὲ τὸ μεγάλον του ἴδαικόν.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΕΚ ΛΟΝΔΙΝΟΥ

Τὸ ἀγγλικὸν θέατρον καὶ ἡ ἐφετινὴ θεατρικὴ περίοδος.

Ο ἐπανεοχόμενος εἰς Λονδίνον, ἔστω καὶ μετὰ πολύμηνον ἀπουσίαν, δὲν εὑρίσκει μεγάλην διαφορὰν οὔτε μεγάλην πρόσοδον εἰς τὰ θέατρα καὶ εἰς τὰ ἀφορῶντα ἐν γένει τὴν δραματικὴν τέχνην.

Ναὶ μὲν ὁ ἀριθμὸς τῶν θεατρών αὐξάνει ἐν Λονδίνῳ δσημέραι καὶ ἡ ἀγγλικὴ κοινωνία ἥτις ἄλλοτε δλίγον ἐπήγανεν εἰς τὰ θέατρα τὰ συχνάζει τὴν σήμερον τακτικῶτατα, ἀλλὰ ἡ πρόδοσις εἶναι, οὕτως εἰπεῖν, καθαρῶς βιομηχανική, πολλοὶ δὲ λόγοι ἐμποδίζουν τὴν δραματικὴν τέχνην νὰ προοδεύσῃ.

Τὰ καλὰ αὐτὰ ἔργα δὲν ἐπιτύχουν; Μετὰ τὸ

«Λιμπελᾶ», μοῦ ἐπιτρέπεται νάμφιβάλλω πολύ. Ἀλλὰ συμβάνει τοῦτο τὸ παράδοξον: Αἱ ἀποτυχίαι τῆς «Νέας Σκηνῆς» εἶνε ἀκριβῶς οἱ μεγαλείτεροι της θρίαμβοι καὶ οἱ δραματικοὶ σταθμοὶ τῆς ἔξελιξεως της. Η «Νέα Σκηνή» εἶνε ὅμιλα θαυμασμοῦ προπάγτων διὰ τὰ ἔργα της ἐκεῖνα, τὰ δποῖα ἡρύμησαν τὰς διλγάτερας παραστάσεις Ἀλλ' δ θαυμασμὸς καὶ χωρὶς τὴν ὑλικὴν ὑποστήριξιν, κανὲν δνείρον δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ πραγματοποιηθῇ. Τοῦτο γνωρίζων — ἐκ τῆς πικρᾶς πείρας του πλέον — καὶ δ κ. Χρηστομάνος, ποικίλει τὸ πρόγραμμά του καὶ μ' ἐλαφρότερα, διλγάτερον φιλολογικὰ ἔργα, ίκανα δμως νὰ ἐλκύσουν τὸν πολὺν κόσμον, νὰ ἔκουσοράσουν τὸν θίασον καὶ προστάτων διαφορῶν εἰς τὴν σήμερον τακτικῶτατα, ἀλλὰ ἡ πρόδοσις εἶναι, οὕτως εἰπεῖν, καθαρῶς βιομηχανική, πολλοὶ δὲ λόγοι ἐμποδίζουν τὴν δραματικὴν τέχνην νὰ προοδεύσῃ.

Καὶ τὸ «Βουλευτιλίκι» ἦτο μία παρέκκλισις ἀπὸ τὸ ωραίον αὐτὸν πρόγραμμα. Ὁμολογῶ, δτι ἀν ἡμουν εἰς τὴν θέσιν τοῦ κ. Χρηστομάνου, δὲν θὰ ἔχοησιούσα τὴν ἴδιοφυΐαν τῶν μυστῶν εἰς ἔργον τόσον χονδροειδές, ἀνούσιον καὶ συνηθισμένον. Τὸ πολὺ πολὺ δὲν θὰ ἔδιάλεγα ἔνα ἔργον, ποῦ νάρέσῃ, μετὰ τὸ ἀχώνευτον «Λιμπελᾶ», καὶ εἰς τοὺς δλίγον κατὰ μίημησιν. Μολοντοῦτο, καὶ ἡ παράστασις τῆς φάρσας αὐτῆς δὲν ἐπήγειραμένη διὰ τὴν «Νέαν Σκηνῆν». Διότι κατέδειξεν ὑπὸ μίαν ἄλλην ὄψιν τὸ κωμικὸν ταλέντο τοῦ κ. Λεπενιώτη, ἔνα ταλέντο πολυσύνθετον δμολογουμένως, τὸ δποῖον φαίνεται δτι πολλὰς ἐκπλήξεις μᾶς ἐτοιμάζει. Εἴτε καὶ μὲ τὸ «Λιμπελᾶ». Ἀλλ' εἶνε ἀκόμη θαυμαστότερος, ἀκριβῶς διότι δὲν τὸ κάμνει — διότι ὑποχωρεῖ διὰ νὰ νικήσῃ, καὶ κάμπτεται διὰ νὰ ἐμείνῃ, κ' ἔξαπολονυθεῖτὸ ωραίον του ἔργον, καὶ πλησιάζει, ἔστω καὶ μ' ἐλιγμούς, πλησιάζει δλονὲ τὸ μεγάλον του ἴδαικόν.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Πρώτον καὶ κύριον, δπως καὶ μέχοις ἐσχάτων ἐν Ἑλλάδι, διευθυνταὶ τῶν θεάτρων εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ὅι γνωστότεροι ἥθοποιοί. Καὶ διμολογούμενως πολλοὶ ἔξ αὐτῶν ὄποιοι ὁ Irving, ὁ Tree, ὁ Alexander εἶναι ἀληθεῖς καλλιτέχναι, οἵτινες συνέτειναν οὐκ δλίγον εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς συγχρόνου δραματικῆς σχολῆς καὶ εἰς τὴν ἀναβίωσιν τῶν σαιξιπηρίων δραμάτων ἀλλ' ὅσον καλλιτέχναι καὶ ἀν εἶναι οἱ ἥθοποιοί, εἶναι κατὰ πρῶτον λόγον ἀνθρώποι ἐπιδιώκοντες φυσικῷ λόγῳ τὴν προσωπικήν των κυρίων ἐπιτυχίαν καὶ ὡς ἐκ τούτου ἀναζητοῦντες καὶ ἐν ἀνάγκῃ παραγγέλλοντες μᾶλλον δράματα περιέχοντα ἔνα καλὸν καὶ ἴδιως μαρτὸν ρόλον, παρὰ ἔργα ἀληθῆς φιλολογικῆς ἀξίας. Τὸ κακὸν δὲν περιορίζεται ἔως ἐδῶ. Ἡ διεύθυνσις τῶν θεάτρων ὑπὸ ἥθοποιῶν ὅχι μόνον κωλύει τὴν ἀνάπτυξιν θεατρικῆς φιλολογίας ἀλλὰ καὶ καθιστᾷ ἀδύνατον τὴν ὑπαρξίαν θιάσου ἀνταξίου τῆς μεγαλειτέρας πόλεως τῆς οἰκουμένης. Τῷ δοῦτι, μετά τινας ἐπιτυχίας του κάθε ἥθοποιος οὐδὲν ἄλλο σκέπτεται παφὰ πῶς νὰ ἐπιτύχῃ ἵδιον θέατρον δπου νὰ δύναται νὰ παριστάνῃ ἔργα γραμμένα κατὰ παραγγελίαν "Οπως ἔχονταν τὰ πράγματα, τὸ δοῦτον τοῦτο εὐκόλως πράγματοποιεῖται.

Συμπέρασμα, ἀποτέλεσμα τούτου εἶναι ἡ παράστασις δραμάτων περιεχόντων ἔνα μόνον ρόλον, ὑπὸ θιάσου ἔχόντων ἔνα μόνον, ἡ τὸ πολὺ δύο καλοὺς ἥθοποιοίς.

'Αλλὰ οἱ ἥθοποιοί διευθυνταὶ δὲν εἶναι οἱ μόνοι ὑπεύθυνοι τῆς παρουσίης καταστάσεως ἐνέχονται εἰς αὐτὴν τὸ κράτος καὶ τὸ κοινόν.

Τὸ μὲν κράτος δὲν δίδει οὔτε λεπτὸν εἰς καμμίαν θεάτρικὴν ἐπιχείρησιν. Μιμεῖται αὐτὸ καὶ ἡ πόλις τοῦ Λονδίνου, οἵτως ὥστε τὸ Λονδίνον μεταξὺ τοιάκοντα καὶ πλέον θεάτρων, δὲν ἔχει ἐν θέατρον ἐθνικὸν καὶ κατορθώνει νὰ ἔχῃ μελοδραματικὸν θίασον, τὸν τοῦ Covent-Garden, μόνον ἐπὶ τρεῖς μῆνας τοῦ ἔτους.

"Οσον διὰ τὸ ἀγγλικὸν κοινόν, εἰλικρινῆς θαυμαστῆς παντὸς ἀγγλικοῦ, δὲν νομίζω νὰ λέγω ὑπερβολὴν γράφων δτι, ὑπὸ δραματικὴν ἐποιην, εἶναι τὸ βλακωδέστερον κοινὸν τοῦ κόσμου. Δὲν φέρει εἰς τὰ θεάματα οὐδὲν κριτικὸν πνεῦμα, διασκεδάζει εὐκολώτατα καὶ τέρπεται ἴδιως ὑπὸ μεγαλοπρεποῦς σκηνοθεσίας, ἀπαιτεῖ δικαίως ἔξαπαντος νὰ ἔχῃ πρὸ αὐτοῦ ἔνα ἥθοποιον ἀνεγνωρισμένης φήμης, καὶ οὕτω ἡ συνειδήσις του εἶναι ἥσυχος. Η δόξα τοῦ ἥθοποιοῦ, ἡ μεγαλοπρέπεια τῆς σκηνοθεσίας, πεί-

θουν τὸν ἄγγλον θεατὴν δτι δὲν ἔχασε τὰ χοήματά του καὶ τοῦτο ἀρκεῖ. Πηγαίνει ἄλλως τὸ κοινὸν εἰς τὸ θέατρον ἐν ἐσπερινῇ περιβολῇ, αἱ αἴθουσαι εἶναι σπανίας μεγαλοπρεπείας, καὶ συχνὰ ὁ θεατὴς παρηγορεῖται δι' ὅσα ἀκούει τὸ τῆς σκηνῆς μὲ δσα βλέπει πέριξ αὐτοῦ ἐν τῇ αἰθούσῃ.

"Αλλως τε πρέπει τις ν' ἀναγνωρίσῃ ἀσμένως δτι ἐὰν συχνάκις τὰ παριστανόμενα εἶναι βλακωδὴ καὶ ἐὰν ἐπιπολάζῃ ἡ ἀνία τῶν musical-comedies, τῶν ἀγγλικῶν opérettes, συχνάκις ἐπίσης παριστάνονται τὰ δράματα τοῦ Σαιξηροῦ, αἱ κωμῳδίαι τοῦ Σέριδαν καὶ μερικὰ εὐέπιπτα ἔργα τῶν νεωτέρων ἄγγλων δραματουργῶν. 'Ολίγον κατ' ὀλίγον, πολὺ βραδέως ἔνεκα τῶν παντοίων κωλυμάτων τῶν δποίων ἔξεσταμεν τὰ κυριώτερα, σχηματίζεται ἐν Ἀγγλίᾳ νέα δραματικὴ σχολὴ. 'Απὸ δεκαπενταετίας παρεστάθησαν μετ' ἐπιτυχίας τὰ δράματα τοῦ Pinero¹ δτις εἶναι δικάιος τῶν συγχρόνων συγγραφέων, καὶ αἱ κάπως ἀτελεῖς κωμῳδίαι εἰς τὰς δποίας ὁ κ. Henry-Arthur Jones² τόσον εὐφυῶς σατηνῆς τὰς ὑποκριτίδας καὶ τὰς γελοίας ἀδυναμίας τῆς δῆθεν καλῆς κοινωνίας. Μεταξὺ δὲ τῶν ἀναφαινομένων νεωτέρων δύναται τις ν' ἀναφέρῃ τοὺς κ. κ. Esmond, K-Targrey καὶ ἴδιως τὸν κ. Barrie³, οἵτινες βεβαίως εὐρὺ μέλλον ἔχουν πρὸ αὐτῶν. Ισως αὐτοὶ καὶ τινες ἄλλοι, ὡς δ ἀληθῶς μέγας λυρικὸς Philippss, γεννήσουν πραγματικὴν σύγχρονον ἀγγλικὴν δραματικὴν σχολήν, διλιγότερον τῆς σημερινῆς ὑποτελῆ τῶν Γάλλων καὶ τῶν Σκανδιναύων, καὶ ἀνταξίαν τῶν ἀπογόνων τῶν δραματουργῶν τοῦ δεκάτου ἔκτου καὶ δεκάτου ἑβδόμου αἰώνος.

Μέχοις δτου δμως πραγματαποιησοῦν αἱ ἐλπίδες αὐταὶ πρέπει νὰ ἀρκούμενα εἰς τὰ παρόντα, δηλαδὴ εἰς δράματα σκοποῦντα μόνον ν' ἀναδεῖσον τὸ τάλαντον τοῦ τάδε ἡ δημοποιοῦ, εἰς τὰς musical comedies, αἱ δποίαι μετέχουν περιστότερον τοῦ music hall παρὰ τὸ θεάτρον καὶ τῶν δποίων τὴν χρυσιότητα καὶ τὴν ἀσυναρτησίαν εἶναι δύσκολον ξένος νὰ φαντα-

¹ Τὰ κυριώτερα δράματα τοῦ Pinero εἶναι ἡ Second Mrs Tangueray, ἡ Notorious Mrs Ebbesmith καὶ τὸ τελευταῖον τὸν ἔργον Iris. Νεώτερος δὲν ὁ Pinero ἔγραψε μερικά διασκεδαστικά κωμειδύλλια.

² βλ. κυρίως τὸ Liars, τὸ Masquaraders, τὸ Mrs Dane's Defense καὶ ἐπ' ἐσχάτων τὸ Whitewashing Julia, ὃπερ ἐπροκάλεσε τὸ γνωστὸν ἐπεισόδιον μὲ τὸν κριτικὸν τὸν Times εἰς δὲν ἐπετράπη ἡ εἰσόδος εἰς τὴν παράστασιν.

³ Ο κ. Barrie εἶχε ἐφέτος διπλῆν ἐπιτυχίαν μὲ τὸ Zuality Street καὶ τὸ Admirable Crichton.

σθῆ, καὶ τέλος εἰς τὰς προσαρμογὰς τῶν γαλλικῶν κωμῳδιῶν καὶ vaudevilles, παραφράσεις τὰς δποίας ἡ ἀγγλικὴ αἰδὼ στεφεῖ τοῦ παρισινοῦ ἄλατος. Μοῦ ἔτυχε λ. χ. νὰ ἵδω εἰς τὸ Avenue Theatre μετάφρασιν ad usum delphini, τῆς Dame de shez Maxim καὶ τὴν δημοποίησην τὸν Δάντε θάλατταντο σχεδὸν ἀνευ πόνου νὰ ἀκούσουν καὶ αἱ αὐτηρότεραι τῶν ἀγγλίδων ἀειπαρθένων.

Τρανὴ ἀπόδειξις τῆς λυπηρᾶς ταύτης καταστάσεως εἶναι καὶ ἡ σημερινὴ θεατρικὴ περίοδος, ητὶς, ἐὰν ἔξαιρεσθαι τὰς ἀνωτέρω δύο κωμῳδίας τοῦ κ. Barrie, δίδει τὴν ἐντύπωσιν ἐρήμου ἀνεύσεων.

"Εχομεν δικτὸν θέατροα ἀφιερωμένα εἰς musical comedies, ἐξ ὧν ἡ μία «In Dahomey» παίζεται ὑπὸ θιάσου ἑκατὸν μάρων ἥθοποιῶν ἀδιακόπως χορεύοντων τὸ cakewalk. "Εχομεν σειρὰν δραμάτων μεταφρασθέντων ἐκ τοῦ γαλλικοῦ καὶ ἐκ τοῦ γερμανικοῦ δὲν Old Heidelberg, ἔχομεν μόλις δύο κωμῳδίας ἀγγλικὰς καὶ τὰς δύο τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως.

Τὸ clou τῆς περιόδου ἔθεωρεῖτο ἐκ τῶν προτέρων, δὲ τὸν ἀναφαινομένων νεωτέρων δύναται τις ν' ἀναφέρῃ τοὺς κ. κ. Esmond, K-Targrey καὶ ἴδιως τὸν κ. Barrie³, οἵτινες βεβαίως εὐρὺ μέλλον ἔχουν πρὸ αὐτῶν. Ισως αὐτοὶ καὶ τινες ἄλλοι, ὡς δ ἀληθῶς μέγας λυρικὸς Philippss, γεννήσουν πραγματικὴν σύγχρονον ἀγγλικὴν δραματικὴν σχολήν, διλιγότερον τῆς σημερινῆς ὑποτελῆ τῶν Γάλλων καὶ τῶν Σκανδιναύων, καὶ ἀνταξίαν τῶν ἀπογόνων τῶν δραματουργῶν τοῦ δεκάτου ἔκτου τὸν δράματος τοῦ Σαρδού.

Ο τίτλος τοῦ δράματος εἶναι κάπως ἀπατηλός, πρόσκειται διλιγότερον περὶ τὸν Δάντε ἡ περὶ τῶν κυριώτερων ἐπεισοδίων τῆς Θείας Κωμῳδίας συναρμολογηθέντων, δπως ὅπως, πέριξ φαντασιώδους βίου τοῦ ποιητοῦ αὐτῆς. Ίδουν τί πιθανῶς συνέβη. Ο Ερβιν, δτις δμοιδεῖ πολὺ πρὸς τὸν Δάντε, παρεκάλεσε τὸν Σαρδού νὰ τοῦ γράψῃ δράμα ἔχον τὸν Δάντε ὡς κύριον ἀντικείμενον. Ο Σαρδού ταχέως ἀντελήφθη δτι δ βίος τοῦ Δάντε δὲν παρέχει πολλὴν δράματος ἔργον, ἀλλ' δτι ἡ Θεία Κωμῳδία παρέχει δραματικώτατα ἐπεισόδια, δπως τῆς Φραντζέσκας τῆς ἔξ Αριμινίου, τοῦ Οὐγολίνου, τὴν κατάβασιν εἰς τὸν Δάντε, παρεκάλεσε τὸν Σαρδού νὰ τοῦ γράψῃ δράμα τὸν Δάντε ὡς κύριον ἀντικείμενον. Ο Σαρδού ταχέως ἀντελήφθη δτι δ βίος τοῦ Δάντε δὲν παρέχει πολλὴν δράματος ἔργον, ἀλλ' δτι ἡ Θεία Κωμῳδία παρέχει δραματικώτατα ἐπεισόδια, δπως τῆς Φραντζέσκας τῆς ἔξ Αριμινίου, τοῦ Οὐγολίνου, τὴν κατάβασιν εἰς τὸν Δάντε, παρεκάλεσε τὸν Σαρδού νὰ τοῦ γράψῃ δράμα τὸν Δάντε ὡς κύριον ἀντικείμενον. Ο Σαρδού ταχέως ἀντελήφθη δτι δ βίος τοῦ Δάντε δὲν παρέχει πολλὴν δράματος ἔργον, ἀλλ' δτι ἡ Θεία Κωμῳδία παρέχει δραματικώτατα ἐπεισόδια, δπως τῆς Φραντζέσκας τῆς ἔξ Αριμινίου, τοῦ Οὐγολίνου, τὴν κατάβασιν εἰς τὸν Δάντε, παρεκάλεσε τὸν Σαρδού νὰ τοῦ γράψῃ δράμα τὸν Δάντε ὡς κύριον ἀντικείμενον. Ο Σαρδού ταχέως ἀντελήφθη δτι δ βίος τοῦ Δάντε δὲν παρέχει πολλὴν δράματος ἔργον, ἀλλ' δτι ἡ Θεία Κωμῳδία παρέχει δραματικώτατα ἐπεισόδια, δπως τῆς Φραντζέσκας τῆς ἔξ Αριμινίου, τοῦ Οὐγολίνου, τὴν κατάβασιν εἰς τὸν Δάντε, παρεκάλεσε τὸν Σαρδού νὰ τοῦ γράψῃ δράμα τὸν Δάντε ὡς κύριον ἀντικείμενον! Καὶ τι ἡρεμος ἀρμονία εἰς τὸν Δάντε, παρεκάλεσε τὸν Σαρδού νὰ τοῦ γράψῃ δράμα τὸν Δάντε ὡς κύριον ἀντικείμενον!

"Ἐνόμισα δτι ἡ πατήθη ἀλλ' εἶδα πράγματικῶν δτι τὸ ἔργον ἡτο ἰδικόν του. Τι ἀποκάλυψι! Μία ἀπλὴ κεφαλὴ κατὰ μέτωπον, χωρὶς μεγάλην ἐπιδειξιν χρωμάτων, ἀλλὰ τι θαυμάσιον σχέδιον, τι λεπτότης εἰς τὸ περίγραμμα τῆς μύτης, εἰς τὴν ἐκφρασιν τῶν ματιῶν! Καὶ τι ἡρεμος ἀρμονία εἰς τὸν Δάντε, παρεκάλεσε τὸν Σαρδού νὰ τοῦ γράψῃ πάραδοξόν, δτι εἰνδῆκα.

Θέση λίαν ἀσυνάρτητον δρᾶμα. Πρὸς συμπλήρωσιν τῆς δραματικῆς ὑφῆς δ. Σαρδού δ ὅποιος εἶχε δωρήσει εἰς τὸν Ροβεσπιέρον, δστις ἀπέθανε εἰς ἡλικίαν 35 ἑτῶν, νόθον εἰκοσαετῆ, ἔδωσε γενναιοδρόως εἰς τὸν Δάντε ἐρωμένην τὴν Ρία de Tolomei ἥν δ τὸν Δάντε συνήντησε μόνον εἰς τὸ Πουργατόριον, καὶ νόθον θυγατέρα τὴν Genima ἥν δ γάλλος συγγραφεὺς μνηστεύει μὲ τὸν ἔξαδελφον τῆς Φραντζέσκας ἔξ Αριμινίου καὶ τὸ πείραμα ἐπέτυχε.

"Η κριτικὴ ἐδείχθη δικαίως αὐτηροτάτη πρὸς τὸ δρᾶμα τοῦ Σαρδού, ἀλλ' ἔδειξε ἀνεξήγητον ἐπιείκειαν πρὸς τὸ πρωταγωνιστὴν "Ερβιν, δστις εἶναι εἰς ἀκρονομότονος καὶ βαρετός. Τὰ σκηνικὰ δμως εἶναι ἐκτάκτου καλλονῆς, καὶ τοῦτο εἰς τὸν "Αγγλους ἀρκεῖ. Ο κ. Filon δμιλῶν περὶ τῶν σκηνικῶν, λέγει δτι εἶναι τοιαύτης τελειότητος ὥστε καὶ κωφὸς ἥδυνατο νὰ εὐχαριστηθῇ εἰς τὰς παραστάσεις τοῦ Δάντε δ ἀνταποκριτῆς τῶν Débats ἐλημσόνησε νὰ προσθέσῃ δτι καὶ μόνον κουφοὶ ἥδυνατο νὰ εὐχαριστηθοῦν εἰς τὰς αὐτάς.

ΑΝΔΡ. ΜΙΧ. ΑΝΔΡΕΑΔΗΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΕΚ ΠΑΡΙΣΙΩΝ

Tὸ Salon

ΣΑΣ στέλλω διλύγα περὶ τοῦ ἐφετινοῦ Saloon. "Οχι γενικά ἐγράφησαν τόσα· θὰ περιορισθῶ εἰς τὸν Δάντε.

"Ἐκεῖνος ποῦ ἰδιαίτερως ἐπέσυρε τὴν προσοχὴν εἶναι δ. κ. Μπρούντζος. Παρηκολούθησα ἀπὸ ἐτῶν τὴν ἐργασίαν τοῦ ἐκ Μιτιλήνης ζωγράφου αἱ εἰκόνες του μοῦ ἐφάνησαν πάντοτε χωρὶς ζωήν, στάσιμοι, χωρὶς ἐνδιαφέρον· μὲ μίαν λέξιν ξηραί. Είχα ἀποβάλει τὴν ἐλπίδα νὰ ἰδω κατί τοικόν του καλὸν καὶ ἡ ἐκπληξίς μου ἡτο μεγάλη δταν ἀντίκρυσα τὸ ἔ

κάποιαν δμοιότητα τῆς εἰκόνος αὐτῆς τοῦ ίδιου μας Μπρούντζου μὲ τὰς προσωπογραφίας τοῦ μεγάλου Χολμπάϊν. Οφείλω νὰ τοῦ ἀποδώσω δικαιοσύνην καὶ νὰ δμολογήσω ὅτι εἶχα παραγνωρίσει τὴν ἀξίαν τοῦ "Ελληνος καλλιτέχνου.

Η κυρία 'Ασπριώτου, ἔκθετε ἐπίσης. Καὶ δὲν εἶναι ἡ πρώτη φορά. Η προσωπογραφία της τοῦ πρωθυπουργοῦ κ. Δηλιγιάννη δείχνει αἰσθητὴν πρόσοδον εἰς τὴν τέχνην της. Η κεφαλή, καταπληκτικῶς δμοιάζουσα, εἶναι ζωγραφισμένη εἰς τὸ φῶς, τὸ δὲ σῶμα εἰς τὸ ήμιφως, τὸ προσφρίλες τοῦ ζωγράφου Hebert. Εἶναι κρῆμα ὅτι ἡ κυρία 'Ασπριώτου δὲν ἥθε λησε νὰ νικήσῃ τὰς δυσκολίας ποῦ παρουσιάζουν τὰ χέρια. Τὰ ἀπέκρυψε μὲ τέχνην — μὲ ἐπιτηδειότητα, ἡ δποία ἐν τούτοις ἀπαρέσκει. — Οφείλω νὰ φανῶ εἰλικρινῆς πρὸς καλλιτέχνια μὲ μέλλον καὶ ἡ δποία ἐργάζεται σοβαρῶς.

Ο κ. Γαλάνης ἔκθετε ἐπίσης μίαν πρόσωπογραφίαν. "Εως τώρα εἶχα ίδει μόνον γελοιογραφίας του καὶ βλέπω μὲ εὐχαρίστησιν ὅτι ἡ ζωγραφική του δὲν ὑπολείπεται τῶν σχεδιασμάτων του. Η εἰκὼν παριστᾶ νέαν κόρην καθημένην. Τὰ φορέματα μαῦρα ἐπάνω εἰς κίτρινον βάθος. Η θέσις τοῦ σώματος ἵστως κατά τι, περισπότερον τοῦ δέοντος κεκλιμένη. Κάποια ἀπειρία εἰς τὴν σύνθεσιν, καὶ ἔνα μαξιλάρι μὲ χρώματα χτυπητὰ — γαλάζιο καὶ κόκκινο — ἀποτελοῦν παραφωνίαν εἰς τὴν γενικὴν δρμονίαν τῆς εἰκόνος. Εἰς τὸ μέλλον τοῦ κ. Γαλάνη ἀποβλέπομεν μὲ πολλὰς ἐπίδας.

Εὔελπις ωσαύτως παρουσιάζεται ὁ κ. Κοργιαλένιος μὲ τές «Ψαροπούλες» του. Η εἰκὼν εἶναι ζωγραφισμένη μὲ χονδρές πινελίες καὶ μὲ μεγάλην ἐλευθερίαν ἔκτελέσεως. Παρὰ τὴν ὑπερβολικὴν ἀπλότητα τοῦ θέματος — δύο ψαροπούλες τραβηγμένες στὴ ξηρὰ — ποὺ τίποτε ἀλλο δὲν διασκεδάζει τὴν θαυμάτην κάπως μελαγχολίαν τῆς εἰκόνος, τὸ ἔργον ἐπισύρει τὰ βλέμματα τῶν εἰδημόνων.

Ο κ. Γίλμπερ ἔκθετε εἰς τὸ τμῆμα τῆς ἀρχιτεκτονικῆς τὰς «Καρυάτιδας τοῦ 'Ἐρεχθίειον» καὶ τὴν «Κρύπτην τοῦ 'Αθηναϊκοῦ Σταδίου», τὰ δποία ήμποροῦσαν πολὺ καλὰ νὰ λάβουν θέσιν εἰς τὸ τμῆμα τῶν ὑδατογραφιῶν διὰ τὴν ἔλαφον, πνευματώδη καὶ πρὸ πάντων ἀληθινὴν πινελία των.

Τελειώνω μὲ τὴν μαρμαρίνην προτομὴν τοῦ «Ζαμπακοῦ πασᾶ» ἔργον τοῦ κ. Σώχου. Ο

Σώχος εἶναι γνωστότατος διὰ τὴν εύσυνειδητὸν ἔκτελέσιν τῶν ἔργων του. Μὲ τὴν προτομὴν αὐτὴν προσθέτει ἀκόμη ἔνα στολίδι εἰς τὸ ὄνομά του.

"Ελειψαν ἔφετος τὸ ὄνοματα τῶν κ. Ρίζου, 'Αντωνιάδου, Ροδοκανάκη καὶ Ράλλη-Σκαραμαγκᾶ. Λυποῦμαι ὅτι δὲν εἶδα τίποτε ίδικόν των, μολονότι πρέπει νὰ σημειώσω ὅτι οἱ ἐν λόγῳ καλλιτέχναι δὲν ἔκθετον τακτικὰ κατ' ἔτος.

Τί νὰ σᾶς εἰπῶ διὰ τὸν ἔαυτόν μου; Εστειλα μόνον δύο ήμιγυμνα γυναικῶν. "Οσοι παραπονῦνται διὰ τὴν μονοτονίαν τῶν ἔκκλησιαστικῶν μου θεμάτων θὰ μείνουν εύχαριστημένοι.

Θ. ΡΑΛΛΗΣ

ΛΟΓΟΙ ΚΑΙ ΑΝΤΙΛΟΓΟΙ

Διεθνής ἔκθεσις 'Αθηνῶν.

Η ΝΟΙΞΕ η πρὸ διάγωνη ήμερῶν ή ἐν τῷ Ζαππείω μεγάρῳ διοργανωθεῖσα ἔκθεσις, ἡ πρώτη Διεθνῆς ἀπὸ τῆς ίδρυσεως τοῦ Βασιλείου. Η ἔκθεσις δμως αὐτὴ μολονότι δμοιάζει, οὔτε διεθνῆς ήμπορεῖ νὰ δνομασθῇ οὔτε τοπική. Μὲ αὐτηρότητα μάλιστα διάγωνον ἔξεταζομένη, οὔτε ὡς ἔκθεσις ήμπορεῖ νὰ χαρακτηρισθῇ. Διότι ἐπὶ τέλοις εἰς μίαν Διεθνῆς ἔκθεσιν τὰ ἔθνη ἀντιπροσωπεύονται δπωσδήποτε, δηλαδὴ παρούσιαζουν κάποιο σύνολον — ἀναλόγως μικρόν ή μεγάλο, τέλειον ή ἀτελεῖς — τῆς παντοειδοῦς ἐργασίας, βιομηχανικῆς, ἐμπορικῆς, καλλιτεχνικῆς, βιοτεχνικῆς κτλ. γενομένης εἰς μίαν ἐποχήν, εἰς ἔνα χρονικὸν διάστημα, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὸ τελευταῖον. Δὲν πιστεύομεν δὲ εἰς κανὲν ἐκ τῶν ἔθνῶν τὰ δποία φιγούραρουν εἰς τὴν Διεθνῆς ἔκθεσιν τοῦ Ζαππείου νὰ συμβαίνῃ αὐτό. Τὰ διάφορα τμῆματα τὰ φέροντα πομπωδῶς τοὺς τίτλους Γαλλικόν, Γερμανικόν, Ρωμανικὸν κ.τ.λ. δὲν ἔμπειρεχουν παρὰ διάλγα ἔκθεματα καὶ ἔκεινα ἔξι ἔκεινων ἐκ τῶν δποίων ήμπορεῖ νὰ γίνη κατανάλωσις, κάποια ἔξδευσις πωλουμένων κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἔκθεσεως.

'Αλλὰ καὶ τὸ Πανελλήνιον τμῆμα, τὸ ἐντόπιον δηλαδὴ καὶ τὸ συμπλήρωμά του, τὸ ἀπαρτιζόμενον ἀπὸ τὰ ἔκθεματα τοῦ ἔξω ἔλληνινισμοῦ, δὲν εἶναι τοιοῦτο δποίον ἔπρεπε νὰ εἶναι. Εδῶ κυρίως ἔγκειται τὸ τρωτὸν μέρος τῆς ίδιωτικῆς αὐτῆς ἔκθεσεως, λαμβανομένης ὡς τοπικῆς ἔκθεσεως, καὶ παρατηρεῖται ἡ ἀδυνα-

μία τῆς ἐπιτροπῆς. Τὸ σύνολον τὸ δποίον μᾶς ἐπιδεικνύει οὔτε δλόκληρον εἶναι οὔτε ἀρμονικόν. Η ἀξία του δὲν ἀναδεικνύεται καὶ ὁ ἐπισκέπτης καμιάν ἀκριβῆ καὶ συγκεκριμένην ιδέαν δὲν ήμπορεῖ νὰ μορφώσῃ περὶ αὐτῆς.

Τὰς βιτρίνας, ποὺ εἶναι ἀραδιασμέναι ἡ μία κοντὰ στὴν ἄλλην μὲ τόσην ἀσφυκτικὴν στενοχωρίαν, κάθε ἐπισκέπτης τῆς πόλεως ήμπορεῖ νὰ τὰς ίδῃ καὶ καλλιτέχνας κάποτε εἰς δλους τοὺς δρόμους τῆς. Εκεῖνο τὸ δποίον θὰ ἔδικαιολογοῦσε τὴν εἰς τὸ αὐτὸν συγκέντρωσιν των θὰ ἔτον ή συστηματικὴ κατάταξις καὶ ίδιως μία σκέψις καὶ προμελέτη εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν ἀντικειμένων, τὰ δποία ἔπρεπε νὰ εἶναι τοιαῦτα ὡστε νὰ ήμποροῦν αὐτὰ καὶ μόνα νὰ δίδουν τελείαν ίδεαν περὶ τῆς ἐργασίας, τῆς πραγματικῆς τελονιμένης καὶ τοῦ βαθμοῦ τῆς τελειότητός της. Πολλὰ πράγματα χαρακτηριστικάτερα καὶ τελειότερα λείπουν ἀπὸ τὴν ἔκθεσιν.

Ἐπισκεφθῆτε δύο ή τρεῖς φοράς τὴν ἔκθεσιν καὶ θὰ ίδητε τί αἰσθημα σᾶς καταλαμβάνει. Απὸ τὴν δευτέραν ἐπισκέψιμην ἀρχῆς εἰς τὴν φεύγη ἡ λαχτάρα ἔκεινη μὲ τὴν δποίαν ἀντικρυνεῖ κανεὶς τὰ ἔκθεματα δταν διὰ πρώτην φορὰν ἔβαζε τὸ πόδι του ἐκεῖ μέσα. Τοῦ φαίνονται πλέον ὅλα ἔκεινα τὰ μαζεύματα σὸν ένας συρφετὸς ἀμφορφος, χρωματισμένος, ἄλλα ἀχαρακτήριστος. Ο δυνάμενος νὰ καταλάβῃ περισσότερον χῶρον, δηλαδὴ δ πληρώνων περισσότερα, παρουσιάζεται καὶ καλλιτέχνα. Η ἔθνικὴ ὑπερηφάνεια, ἡ δποία ἔπρεπε νὰ τριγυρνᾷ ἐκεῖ μέσα καὶ δ εἰσερχόμενος νὰ τὴν αἰσθάνεται διαρκῶς, διάλγον κατ' διάλγον μαραίνεται, ἔκαφνεται καὶ μένει μίο ἀπάθεια ἀναμεμιγμένη μὲ μίαν περιέργειαν πρὸ τοῦ ἔξαγοριωμένου συναγωνισμοῦ ἀπλῶν ἐμπόρων.

Δὲν θέλομεν νὰ μειώσωμεν, μὲ σα λέγομεν, τὴν προσπάθειαν καὶ τὸν μεγάλους πράγματι κόπους τοὺς δποίους κατέβαλε ἡ ἐπιτροπὴ τῆς ἔκθεσεως δπως μᾶς παρούσιαση δτι μᾶς παρούσιασε καὶ τὰ δποία πολὺ ἀπέχουν ἀπὸ τοῦ νὰ εἶναι ἀνάξια λόγου. Διερχόμενα τέσσαρας ἔκτεταμένας αἰθούσας εἰς τὰς δποίας ενύρισκομεν μαζεύματα τόσην ἔθνικὴν ἐργασίαν, ίδιως βιοτεχνικήν, τόσην πρόσοδον μέσα εἰς τὴν προτομήν, πολὺ συχνά μένει ἔκπληκτος καὶ τὴν ήμπορεῖται καὶ τὸ δποίον ἀστικήν ἔπιτυχίαν.

Ἐκθέσεις δευτερεύουσαι καὶ τριτεύουσαι δπως ή τῶν Βρυξελλῶν τοῦ 1898 καὶ ή τῆς 'Αμβρέσιας τοῦ 1894, ἔκθεσεις δμως σχεδιασθεῖαι μὲ στοργὴν καὶ εἰς τὴν διοργάνωσιν τῶν δποίων εἰδγάστησαν ἐπὶ ἔτη δλόκληρα διάφοροι ἐπιτροπαὶ καὶ αὐτὸς τὸ Κράτος, παρούσιασαν πλὴν τῆς μεγάλης βιοτεχνικίας καὶ τῆς παγκοσμίου προόδου εἰς τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστήμας καὶ ἄλλα τὰ δποία κυριολεκτικῶς κατέκτησαν καὶ ἐνεθυσίασαν τὸν ἔπικεφαλῆς.

Εἰς τὰς 'Εκθέσεις αὐτὰς τὸ εἰou, ἡ ἀληθὴς ἐπιτυχία ὑπῆρξεν αὶ παλαιὰ Βρυξέλλαι

καὶ ἡ παλαιὰ Ἀμβέρσα. Ἡ ἀνοικοδόμησις δηλαδὴ μέσα, εἰς τὸν περίβολόν των μὲ ἀληθινὴν ἀρχαιολογικὴν ἀκρίβειαν ἐνὸς χαρακτηριστικοῦ τμήματος τοῦ παλαιοῦ. Ἀστεως τῶν δύο αὐτῶν μεγαλουπόλεων. Αἱ μικροσκοπικαὶ αὐταὶ πόλεις δὲν ἥργησαν νὰ καταστοῦν τὸ κέντρον καὶ τὸ προσφιλές ἐντευκτήριον τῶν θαμώνων τῆς Ἐκθέσεως. Ἡ ζωὴ καὶ ἡ εὐθυμία, τὰ διάφορα θεατράκια, ποῦ τὰς κατέλυζαν, αἱ χαριτωμέναι ἔσοταὶ αἱ ὅποιαι ἐδίδοντο ἔκει, μὲ τοπικὸν χαρακτῆρα καὶ τὸ χρῶμα μιᾶς ζωῆς περασμένης, μιᾶς ζωῆς ὃχι συνηθισμένης, ἐμάγευε τὸν κόσμον, τὸν ξετρέλαινε καὶ σὰν μαγνήτης τὸν προσεύλκυε καὶ συγχρόνως ἐστερέωνε τὴν ἐπιτυχίαν. Ἡ ἀλήθεια εἶναι δὲν ἦτο μικρὸν πρᾶγμα οὕτε εὔκολον νὰ δοθῇ εἰς τὰ νεκρῷμένα χρόνια ἐνὸς λαοῦ τόση ζωῆ, ἕστω καὶ πρόσκαιρος καὶ νὰ ἀφυπνίσῃ παλαιὰς συνηθείας εὑδρισκομένας εἰς λανθάνουσαν κατάστασιν καὶ νὰ τὰς ζωντανεύσῃ. Ἄλλὰ πόσαι προσπάθειαι δὲν κατεβλήθησαν διὰ τὴν νεκρανάστασιν αὐτῆν. Ἁρχιτέκτονες καὶ διάφοροι καλλιτέχναι ἐβάλθησαν εἰς ἐνέργειαν, ἔκεντήθη ἡ φιλοτιμία των, καὶ ὁ τρελλὸς πόθος μὲ τὴν ζωηρὰν καλαισμησίαν. ἐδημιουργησε τὸ πραγματικῶς καλλιτεχνικὸν ἔκεινο κομμάτι τῆς ὅλης ἐκθέσεως καὶ ἀπετέλεσε τὸ καλλιτερόν της κόσμημα, ἀπὸ τὸ ὅποιον ἐπήγασε καὶ ἡ αἴγιλη ἡ ὅποια τὴν περιέβαλε ἀργότερα.

Αργά τώρα, μετά παρέλευσιν χρόνων εἰς τὴν μνήμην τῶν ἐπισκεψθέντων αὐτάς, μία γλυ-
κεῖα ἀνάμνησις ἀπομένει τῶν φαιδρῶν ἔκεινων
μικροπόλεων μὲ τὰς περιέργους ἀπὸ Staff οἰκο-
δομάς των. Καὶ τὰ μικροσκοπικὰ χαριτωμένα
σπιτάκια, αἱ ποικίλαι καὶ γραφικαὶ ἐνδυμα-
σίαι τῶν κατοίκων καὶ αἱ διάφοροι ἐπίσημοι
ἔορται των, ἐπαναφέρουν ἀκόμη κάποτε τὸ γέ-
λιο εἰς τὰ κείλη

Κάτι τι ἀνάλογον ἡμποροῦσε νὰ γίνη καὶ εἰς τὴν Ἰδικήν μας ἔκθεσιν. Ἐνα μέλος τῆς ἐπιτροπῆς ὁ κ. Βελλιανίτης, ὃ γράφας ἀλλοτε τόσον δραπᾶ ἄρχθρα περὶ τῆς ζωῆς τῶν παλαιῶν Ἀθηνῶν, ἡμποροῦσε νὰ δόσῃ τὴν Ἰδέαν διὰ τὴν ἀνασύστασιν ἐνὸς μέρους αὐτῶν. Ἔτσι θὰ κατορθώναμεν καὶ ἐμεῖς νὰ πάρωμεν κανέναν καφὲ εἰς τὸ καφενεῖον τῆς Ωραίας Ἑλλάδος, ἢ εἰς κανένα δρομίσκον τῶν νὰ περιπατήσωμεν καὶ νὰ διασκεδάσωμεν μὲ τὰ γλέντια τῆς ἐποχῆς.

Μέσα εἰς τοιαύτην σκευοθεσίαν ἡμποροῦσαν τόσον ὥραια ἐλληνικαὶ χωρικαὶ ἔορται νὰ διογγανωθοῦν. Καὶ δ προσφιλῆς Καραγκιό-

ζης τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, τὸ πλέον ἀγαπημένον του θέαμα θὰ εὑρισκεν ἐκεῖ τὴν ὠραιοτέραν του σκηνήν.

Άλλος ο κύριος χαρακτηρισμός της εκθέσεως τῶν Ἀθηνῶν θὰ είναι δυνατὸν νὰ καθορισθῇ μόνον μετά τὸ πέρας της, ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ διποῖνον θὰ ἀφήσῃ εἰς τὴν καθημερινὴν ζωήν μας καὶ τὰ νέα στοιχεῖα τῆς προόδου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ ποῦ θὰ προσθέσῃ.

ΑΛΥΑΤΗΣ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

ΥΠΟ τὸν τίτλον « Ἑλληνικὴ φιλολογικὴ ζωὴ » δημοσιεύεται εἰς τὸ γαλλικὸν περιοδικὸν « La Revue » τῆς 15 Ἰουνίου ἀπόσπασμα, ἀνεκδότου μελέτης τοῦ γνωστοῦ εἰς τοὺς ἀναγνώστας μας ἀρμενίου φιλολόγου Τιγράν Γεργκάτη. « Η δলη μελέτη τοῦ τόσον ἀγαπήσαντος τὴν Ἑλλάδαν ἀρμενίου καὶ τόσον προώρως ἀποθανόντος — 29 ἐτῶν Δεκέμβριος 1899 διαιρεῖται εἰς δύο σειράς: « Η Ἑλληνικὴ ψυχὴ καὶ ἡ Φιλολογία ὑπὸδιαιρουμένη εἰς δώδεκα κεφάλαια: Α'. Τὰ Ἐθνικὰ Τιγρανόδια, Β'. Ἡ Ἑλληνικὴ Ζωὴ, Η Θορηκεία, Η Ἀγωγή Β'. » Η Πολύτιμη, « Ενας Ἄρχων Ἀθηναῖος, Ο Τύπος, Τὸ Μνησιτόρωμα, Τὸ Λιγῆμα, Τὸ θέατρον (ἰστορία), Η Ἐπίδοσις τῶν νέων ἰδεῶν, Τὸ Γλωσσαπὸν Ζήτημα.

Ο συγγραφεὺς δὲν ἐπόφθασε νὰ τελειώσῃ τὴν με-
λέτην του. « . . . Πάντοτε κρεβατωμένος, πάντοτε εἰς
τὸ νοσοκομεῖον!, ἔχωρε εἰς φίλον του ἐν Ἀθήναις
«Δὲν σᾶς γράφω πόσον ὑπέφερα καὶ ὑποφέρω ἀδύκιμο!»
Απέμεινα ἐρείπιον τὰ χέρια μου εἶναι μόνον κό-
καλα! . . . καὶ πῶς λαχταρῶ τὰς Ἀθήνας! . . . Εκεῖνο
πρὸ πάντων ποῦ μὲ πιέζει εἶναι τὸ μάταιον τῆς ζωῆς
μου, ἡ πλήρης αὐτὴν νάρκη ποῦ είμαι βυθισμένος.
Προσπαθῶ νὰ τὴν ἀποτινάξω μὲ τὴν ἀνάγνωσιν εἶναι
δεκαπέντε μέρες ποῦ ἄρχισα νὰ διαβάζω πυρετοιδᾶς,
μολονότι αὐτὸν μὲ βλάπτει. «Ἐχω δίτλα μου τὰ δρά-
ματα τοῦ Εὐρυπίδου. (Πόσας σχέψεις ἥθελα νὰ σᾶς
μεταδώσω!)» Συγχρὰ μοῦ ἔρχεται ἡ ἐπιδυμία νὰ ὑπαγο-
ρεύσω μερικάς σημειώσεις διὰ τὴν ἐλληνικὴν φιλο-
λογίαν ἀλλὰ θὰ ἡμπορέσω ἅρα γε; . . . «Ἀλήθεια, σᾶς
παρακαλῶ, στείλετε μου ἀπὸ τὰ χαροτά μους ποῦ ἔχω
ἀφῆσει, τὸ δέμα μὲ τὸν τίτλον: Φιλολογία ἡ φιλολογί-
και σημειώσεις.

Καὶ περακάτω : Τὸ δνειρόν μου εἶναι νὰ γίνω καλὰ τὴν ἀνοίξιν καὶ νὰ ἔλθω εἰς τὰς Ἀθήνας νὰ ἐργασθῶ κοντά σὲ σᾶς. Μά, κοῦμα ! . . .

Ἡδυνὴν, ὡς ἔνος, ὁ ἀρμένιος λόγιος νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ τόπου; Τὸ πλεῖστον ναι μολονότι εἰς προτιγούμενην του μελέτην ὑπερτερεῖ ἵως δὲ ἐνθουσιασμός του καὶ ἡ φιλία ἡ συνδέουσα αὐτὸν μὲ τοὺς Ἑλλήνας συγγραφεῖς. Εἰς τὸ πωρίνην ἀπόστασμα τῆς Κενεοῦς ὄμιλει ἴδιως περὶ τοῦ κ. Παλαμᾶ. Φαίνεται πράγματι νὰ εἰσέδυσε βαθειά εἰς τὸ ἔργον τοῦ ποιητοῦ. Τὸ βάθος τῶν στίχων τοῦ κ. Παλαμᾶ διηθάνθη ἡ ποιητικὴ ψυχὴ τοῦ Γεργκάτ. «Τὰ ποιήματά του, λέγει, εἰργασμένα σάνι ὅμνοι, κάμνονταν ἀμέσως τὴν ἐντύπωσιν βιβλίου λειτουργικοῦ. Δὲν συγκινοῦν, προκαλοῦν τὴν σκέψιν. Διὰ μέσου τοῦ ἔργου τοῦ φαίνεται καθαρά ἡ σημειωτὴ Ἑλλάς: ὅμοιαζε τὴν Ἰταλίαν προπαρασκευάζουσαν τὴν Ἀναγγένησιν, ἐλευθερωμένην μόλις ἀπὸ τὸ κάρο τοῦ μεσαῖδον».

ΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ

ριοδικά:

ΕΙΣ ἔνα του ἀνέκδοτον γράμμα πρὸς τὸν Καπτύ-
σην, δημιουρεύθεν εἰς τὴν «Κριτικὴν» καὶ δι-
άμενον νὰ χρησιμεύσῃ συμβολῆ εἰς τὴν γλω-
σσικήν «Ἐλευναν» τῶν «Παναθηναίων» γράφει ὁ πέ-
νοι ἀποδανών Κερκυραῖος λόγιος Γ. Καλοσογοῦρος:

"Ακολουθείτε πιστά τὸν κ. Ψυχάρη· Ο κ. Ψυχάρης, ἐν δὲ σφάλλω, στὸ ὑπερέο γαλλικὸ σύγγραμμα του, ἔχεται πᾶς ἡ φιλολογικὴ γλῶσσα πρότει νὰ ἔχῃ βάσι
τὴν κοινὴ γλῶσσα, ποὺ σχηματίζεται ἀσυναίσθητα διαν
ῆμίγοντας Ἐλληνες ἀπὸ διάφορα μέρη καὶ ἀρνοῦνται
οὺς διαλεκτισμούς. "Αν αὐτὸ διένεται στὰ ἔδην πρὸιν
οντανή γλῶσσα τῶν συγγραφέων, εἰνε ζήτημα διώς
αι ἀν εἶναι, εἶναι σωστὸ πῶς ἡ γλῶσσα τῶν συγγρα-
φέων πρότει νὰ εἰνε κοινή. Μένει πιστὸς στὴν ἀρχή
ου δὲ Ψυχάρης; "Ἐγώ πιστεύω πῶς γιὰ νὰ πιτύχῃ
ανεις τὴν ἀληθινὴ κοινὴ γλῶσσα, πρότει νὰ ἐλευθε-
ρωθῇ περισσότερο ἀπὸ δι, τι κάνει δ. κ. Ψυχάρης ἀπὸ
ἀνθε διαλεκτικὴ ἐπιφρονή, νά στοχασθῇ καλά πῶς τὸ
ανιρωτέο εἶναι νά κατορθώσουμε τὸ ταύρισμα, τῆς
απῆτης ὥλης μὲ τὸ ἀρχαῖο στοιχεῖο, καὶ πάσι αὐτὸ δὲν
πιστεοῦ νὰ γίνη καλά. ἀν ἐπιμένουμε νά προτιμοῦμε
τησιτηματικῶς τές μορφές ποὺ δυσκολώτερα σιμίγον
εἰς τὸ ἀρχαῖο στοιχεῖο.

Π. χ. στὴν Κέρκυρα, καὶ βέβαια καὶ ἀλλοῦ. ὁ λαὸς μός προφέρει καὶ λέει Κυριακή, εὐχαριστάω, ζωγραφεῖται, νὰ τὸ, μένει, μάχονται καὶ χίμαι ἄλλα παρόμοια ἔχει πλήθης λέξεις ἀκέφαιρες ποῦ ἀλλοῦ εἶναι υγκομένες μεταχειρίζεται τὴν αὐξῆσι καὶ τὴν παραείτει μόνον μὲ δώρισμένους κανόνας, οὐτέ. Δὲ σᾶς φαί-
εται πῶς πρέπει νὰ ζητήσουμε δὲλ' αὐτὰ μὲ τὴ με-
αλήτερη ἐπιμέλεια, καὶ δχι νὰ προτιμοῦμε τὰ Κυρ-
ιακή, φρασιστάω, ζουγραφεῖται, νὰ τὸ, μνίσκει, μάχοντ-
αι, φτάξῃ πλακίδα καθύσι κάποιον εἶδα ἀντὶ ποντακίδα;
εἰναι λέγω ἐγὼ πῶς τὰ πρῶτα είνε καλήτερα. ἀλλὰ μπο-
τέν ποτε ἡ γλώσσα ν' ἀπλώσῃ στα. στενά δημι της ὅσο
σι σημειωνές ἀνάγκες τοῦ πνεύματος ἐπιβάλλουν, ἃν
ὅσο φοβᾶται νὰ ξεκολλήσῃ ἀπό τὴ δευτέρα;

„Οἱ παλαιότεροι ποιηταὶ μας, καὶ καλήτερα Ἰωαννὸς ὁ Ζαλογώστας ὀδηγούμενοι ἀπὸ τὸ καλλιτεχνικὸν τοὺς αἰσθῆμα, εἰχαν ἀρχήν ὅραῖα, καὶ ἐμεῖς, αὐτοσύνομοι νέες ποιητές, εἴμαστε στὸν ἕνδυνον νά τὰ χάσουμε πολλά. Ὅτη εἶνε τὴ γνώμη μου. Εὔνυχητσα καὶ γι αὐτά καὶ για ἄλλα σπουδαιότερα ἐξ τὸν κ. Ψυχάρη για ὅρες καὶ δὲν ἐδέχθηκε τίποτε ἀπὸ σου τοῦ εἴπα. Εμείναμε καὶ οἱ δύο στὴ γνώμη μας καὶ ἐγώ ἐτελείωσα λέγοντας πῶς ἀν ἐσεῖς τὰ στοιχεῖσθε καλά, εἰν̄ ἐλπίδα νά κατορθώσετε ἔκεινο σου οι Ἐπανίσιοι θεωρητάτεροι, τὸ βλέπουν καθάρωτερον, δὲν τὸ κατορθώσαν. ὅμως καὶ Ἰωαννὸς δὲν πιστοροῦν νά τὸ κατορθώσουν.

PEYNA. — Ιούνιος 1903.

Ιροφῆται τοῦ ἀνθρωπισμοῦ — Οβίδιος.

Η λατινική φυλὴ οὐδέποτε διετέθη συμπαθῶς πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ Πυθαγόρα καὶ τοῦ Πλάτωνος, ἀνῶν δὲ τούτων κατ' ἔξοχὴν ἀντιτροσθῶπαν τοῦ ἐλληνισμοῦ. Ἀλλὰ μειονότης τις τῶν Ρωμαίων ἐνεστερούσισθη τὰ ἐλληνικά νάματα καὶ ἐντεῦθεν ἀνεδειχθῆσαν τον 'Ρώμη ὄνδρες μεγάλης διαπρεπείας ὀφείλοντες τὸ ἀνάστημά των εἰς τὰς ἀνθρωπικὰς ἐμπνεύσεις τοῦ Πυθαγόρα'. Τὸ λεπτὸν αἴσθημα τοῦ ἀνθρωπισμοῦ ἔπειτερος τοὺς ἄγνωστον ἐν τῇ λατινικῇ φύσει εἰσέδυνεν ηδη οἶνοι ἀκτὶς γλυκύτητος εἰς τὸ φωμαῖκὸν φάτος καὶ κατέστησε δυνατήν τὴν σκηνὴν ἑκείνην

The Ethics of Lies, by Edward Williams, London, 1896.

ήν περιγραφομένην ὑπό τε τοῦ Πλινίου καὶ τοῦ Κι-
ερώνος, καθ' ἣν χιλιάδες θεατῶν ἐν τῷ ἀμφιθέατρῳ
γέρθιμον μὲν ἀράς κατὰ τοῦ Πομπηίου καὶ μὲν τοὺς
ψηφαλμοὺς ὁρέοντας δάκρυνα, διὰ τὴν ἐνώπιον αὐτῶν
δυνηράν ἀπόγνωσιν πλήθυς ἐλεφάντων βασινιζομέ-
νων. Οἱ Κικέων λέγει ὅτι «οὐ λαὸς ἡ σύναθρη τότε
μίδος τι ἀλληλεγγῆς πρός τὰ γιγάντια ἔκεινα εὐγενῆ
ῶσα». Οὐ οἰδίος γεννηθεῖς τῷ 43 π. Χ. ἀνήκειν εἰς
ἥν ἀνθρωπικὴν ταύτην Σχολὴν, καὶ ἦτο τὸ ποιητῆς
ἥης ἐποχῆς του καὶ ὁ ἐρμηνευτής τῆς Πυθαγορείου
ιλοοφορίας. Ἐστούδιασεν ἐν τῷ πανεπιστημῷ τῶν
Αθηνῶν ἔνθα καὶ ἔμαθε τελείως τὴν ἐλληνικήν. Τὸ
πουδαίοτατὸν τῶν ποιημάτων του είναι αἱ *Μετα-
οφθάσεις*, γοητευτικάτατον ἔργον πλήρες εναι-
θησίας καὶ ημεροφοροσύνης. Πλούτος φαντασίας δια-
ρίνει δόλα τὰ ποιήματά του καὶ μολονότι τινὲς ἐπι-
ρίνουσι ἔνια αὐτῶν ὡς ἥμικως χαλαρά. ἡ ἐποχὴ ἐν
ἐγράφησαν ἐνε λάρκετῇ δίκαιολογίᾳ. «Ἄξιον Ιδιαιτέ-
ρας μείας δένεται εἰναὶ τὸ δέκατον πεντάτον βιβλίον τῶν
Ιεταιμοφθάσεων ἔνθα δι ποιητῆς ἐξαισιάς περιγρά-
φει τὰς ἀντικρεοφαγικὰς ἀρχάς τοῦ Πυθαγόρα. «Τοῦ
ψών τὸ πτῦμα! Μή μολύνγες, μνήτε, τὰ αἷμα σου μὲ
ἥν ἀποτρόπαιον ταύτην τροφήν. Ιδού οἱ κλάδοι τῶν
ἔνδρων κλίνοντες ὑπὸ τοῦ βάρους τῶν ὀπωδῶν. Ιδού
ὁ κλῆμα μὲ τὰς ζειδώδους σταφυλάς του. Ιδού τὰ
ειλιβοῦθη δῶρα τῆς Γῆς. Ιδού τροφὴ οὐρανία καὶ
ναιματος, σιγαγείου ξένη. Δὲν είσαι λύκος η πάν-
ηρη. Δὲν είσαι τίγρις τῆς Αρμενίας η λέων αἴμοδι-
ῆς. Δὲν είνε τάφος τὰ ἔγκατά σου δὲν είνε Κύκλωψ
στομάχος σου. Ἀφες το πτῦνόν νά διασχίζῃ τὸν
έρα ἐν ἀσφαλείᾳ, τὸν λαγόν νά πλανᾶται εἰς τοὺς
ειμῶνας ἄφροδις καὶ τὸν ἴχθυν εἰς ἀδόλον εἰρήνην
τῷ πελάγει. Πῶς ηρχισεν δῆλη αὐτῇ η τραγωδία
οὐ σφάξειν καὶ τρώγειν; Εν ἀρχῇ βεβαίως δὲν ὑπῆρ-
εν, ἀλλὰ τράγος τις φαγῶν τὰ κλήματα μας ἐπιμο-
ῆνθη σφαγεῖς καὶ προσενεχθεὶς εἰς τὸν Βάκχον θυ-
μα. Μετ ὀλίγον ἐκρίθη καὶ φαγώσιμος ή σάρξ του,
ξίσου δὲ παραλόγως καὶ ἵτων ἄλλων ζώων βραδύ-
ερον. Παραδόλογον είνε νά πιστεύῃς δι τοιούτη ποτε
εδες ἐν τῷ οὐρανῷ ἀγάλλεται διὰ τὴν σφαγὴν τῶν
ιθώνων Πῶς ἔχεις καθοδίαν νά διατρυπᾶς τὸν λιμπόν
οὐ ἀμνούν δοτίς κραυγάζεις ὥσανει ἦτο τέκνον σου;
Ιῶς κωφεύεις εἰς τοὺς γόνους του τοὺς δόνηρούς;
Καὶ ἀν αὐτὸ δὲν σέ ἐνοχλῇ, τί θὰ σέ ἐμποδίσῃ ποτὲ
πό οἰνδήποτε ἀλλο κακούργημα; «Ω παύσε σε κα-
κικετεύω, πάνος τρεφόμενος παρά φύσιν καὶ δέξαι τὰ
αψιλῆ δῶρα τῆς Γῆς πρός τροφήν σου». Ο ποιητῆς
ἀλλαχοῦ ὑμνεῖ τὰς ἀφετάς τῶν σύκων, τῶν καρύων,
τῶν φουνικῶν, τῶν μηλῶν, τῶν σταφυλῶν, τῶν ἐλαῖων,
τῶν κροιμώνων, τῶν ὁσπάνων, τοῦ μελιτοῦ τῶν ὁῶν,
οὐ τυροῦ (*Μεταμορφ.* Βιβλίον 7, 664 - 682). Η Δή-
μητρα ἐλαττεύετο ιδίας ἐν τῇ Ἀττικῇ, καὶ ὁ Οἰ-
δηπός δὲν λησμονεῖ τὰς εἰς τιμῆν αὐτῆς τελετάς ἐν
Αθήναις ὡς συμβολιζόσας τὸν ἀνθρώπινον πόθον
ἥης εἰρήνης καὶ τοῦ πνεύματος, ἐν ἀντιθέσει πρός
ὅν ημεριδή πάθον τῶν μαχῶν καὶ τοῦ αἵματος. «Η
Δήμητρα δέσκεται εἰς ἀθώας προσφοράς. Φύγε, ιερεῦ,
εἰς τὴν μάχαριν σου καὶ ἄφες τὸν ἄκακον βοῦν νά
λωτοριῇ τὸν ἀγόρων σου, νά χαίρεται καὶ νά σε πλου-
τεύῃ».

· Ἡ ἐπιρροὴ τοῦ Ὀβιδίου ἦτο μεγάλη ἐν Ρώμῃ καὶ φράσις.

Me pascunt oliae, me cichorea levesque malvae
Ἐγ γένουν πόδες τὸν Απόλλωνα τοῦ ὉραίουΦλάκκου,-
τυνοιψίει τὸ περὶ διαιτῆς φρόνημα τῶν πνευματικω-
έσθων Ρωμαίων

Εις τὴν Deutsche Revue ὁ Σέργο Χίραμ Μάξιμιγράφει
ὅτι εἶναι μάταια αἱ ἐνέργειαι τῶν ἱεραποστόλων ἐν
Κίνα ἀφ' οὗ, κατὰ τὸν γάλλον μηχανικὸν Εὐγένιον

Σίμωνα, δόσποιος εξησε πολλά ἔτη ἔκει, οἱ Κινέζοι γεωργοὶ εὐδίσκουνται εἰς ὑψηλοτέρους βαθμούς πολιτισμού, παρὰ οἱ εὐδωπαῖοι χωρικοὶ. Δὲν ὑπάρχει τόπος σπουν νὰ βασιλεῦῃ τόσον ἡ εἰρήνη καὶ ἡ εὐτυχία δυσοῦ ἐν Κίνῃ. Καὶ τοῦτο εἶναι δὸς καρπὸς τῆς φυσικῆς θρησκείας τῶν.

Ἐφημερίδες:

‘Υπὸ τὸν τίτλον «Η παραχάραξις τῶν ἐθνικῶν ἀσμάτων» ἐδημοσίευσαν αἱ «Ἀθῆναι» κρίσιν τοῦ καθηγητοῦ κ. Ν. Γ. Πολίτου ἐπὶ τῆς τελευταίως γενομένης ἐκδόσεως τῶν «Ἐθνικῶν ἀσμάτων 1453-1821 ὑπὸ τῆς Ἐταιρίας δος «Ἐλληνισμός συλλογῆς καὶ ἐπιμελείᾳ καὶ προσθήκῃ ἰστορικῶν σημειώσεων ὑπὸ Χ. Χρηστοβασίλη».

«Τὸ πρὸ ἔρδομάδος περίπου ἐλόθιμὲν ὑπὸ τῆς ἐταιρίας τοῦ «Ἐλληνισμοῦ» τεῦχος τῶν «Ἐθνικῶν ἀσμάτων» — γράφει ὁ καὶ Πολίτης — ἐμποιεῖ κατάπληξιν διὰ τὴν συντελεσθεῖσαν ἐν αὐτῷ παραμόρφωσιν, διαστροφῆν καὶ ἔξαρχεισιν τῶν ἐθνικῶν ἄσμάτων. Μία τῶν ἐνταῦθα ἐφημερίδων, δημοσιεύσασα τὰ πρωτόλεια τῆς συλλογῆς ταῦτης, ἐνεκωμίαζε «τινι κολοσσαῖαν, δοσον καὶ ἀνεκτίμητον ἐθνικὴν ταύτην ἐργασίαν». Ἀλλ᾽ ἀληθῶς κολοσσαῖα είνε μόνον ἡ τόλμη τοῦ ἐκδότου, παρεμβαλόντος ἀτέχνους καὶ ἀνοίτους στίχους τῆς ἴδιας κατασκευῆς εἰς τὰ ἄσματα καὶ παρουσίασαντος τούτους ὡς ἀπαγάσματα τῆς δημάδους μούσης συγκολλήσαντος στίχους διαφόρων ἄσμάτων, καὶ δικασαντος αὐτοτελῆ ἄσματα, ὃν δὲν ἀνεγνώρισε τὴν ἐνότητα. Θαυμαστὴ δὲ σητως εἶνε καὶ ἡ ἀφέλεια, μεθ' ἣς ἐν τῷ προτόγυρῳ ἐπαγγέλλεται τὴν διόρθωσιν τῆς διαφθορᾶς, ἥν τὰ ἐθνικὰ ταῦτα ἡμῶν ἄσματα ὑπέστησαν ἐν τῷ στόματι τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ, ἀφότου ἐπονθήσαν.

Καὶ παρακάτω:

«Οὗτος ὁ ἐκδότης τῶν «Ἐθνικῶν ἀσμάτων» — εὐπαρρησιάστως κατακρίνει πάντας τοὺς πρὸ αὐτοῦ συλλογεῖς διότι τὰ δημοτικὰ ἄσματα κατέταξαν εἰς τὰς συλλογάς των «ὅπως πρελάμβανον αὐτὰ εἴτε ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, εἴτε ἀπὸ τὴν γραφίδα τῶν μικροσυλλογέων τῶν». Εν ἄλλοις λόγοις κατακρίνει αὐτούς, διότι εὐσυνειδήτως ἔξετέλεσαν τὸ ἔργον των καὶ δὲν παρεχάραξαν διὰ αὐθαιρέτων διορθώσεων τὰ δημάδη κείμενα. Ἀλλ᾽ αὐτὸς ἀπαξιῶν νὰ ἀκολουθήσῃ δουλικῶς τοὺς μικροσυλλογεῖς, ἡθέλησε νότι παρουσιάσῃ τὰ δημάδη ἄσματα οὐχ ὅποια εἶνε, ἀλλ᾽ ὅποια ἐπερπετεῖ νότι εἶνε κατὰ τὴν κρίσιν του ἐνοεῖται. Διὰ τοῦτο πρὸ οὐδενὸς ὑποχωρεῖ μέσου πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ ὑψηλοῦ τούτου σκοποῦ ἀλλ᾽ ὡς ἀγαθὸς ἱατρὸς τέμνων καὶ καίων θεραπεύει τὰς πληγάς, καὶ αὐτὸς τὴν διαφθοράν, «ἥν τὰ ἐθνικὰ ταῦτα ἡμῶν ἄσματα ὑπεστησαν ἐν τῷ στόματι τοῦ λαοῦ», ἐπανορθώνει δὲ μὲν προσθέτων στίχους, ὅτε δὲ ἀφαιρεῖ δὲ μὲν συγκολλῶν, ἄλλοτε δὲ διασπάν.

ΟΛΙΓΟΣΤΙΧΑ

Εἰς τὸ θέατρον τῆς Ὁράγγης θὰ παρασταθῇ τὴν 24 καὶ 25 Αὐγούστου ἡ «Ιφιγένεια τοῦ Ἑλλήνος ποιητοῦ Ἰοάννου Μωρέας».

48 γυναῖκες κατὰ τὸ 1901 ἔγιναν διδάκτορες τῆς ιατρικῆς εἰς τὴν Ἐλβετίαν, ἤτοι 31 Ρωσσίδες, 6 Γερμανίδες αἱ δὲ λοιπαὶ Γαλλίδες καὶ Ἐλβετίδες. Εἰς τὸ φιλανθρωπὸν πανεπιστήμον τοῦ Ἐλσίγκφροι φοιτητρίας ἐκαποντάδες νεανίδων. Ἡ πρώτη ἐγγραφὴ φοιτητρίας εἰς τὸ πανεπιστήμον αὐτὸς ἦτοι τὸ 1870. Τὸ 1890 ἐνέγραφησαν δεκαεννέα. Αἱ φιλανθρώπες φοιτητρίαι ἔχουν τὰ ἴδια δικαιώματα μὲ τοὺς φοιτητράς. Μετέχουν ὅλων τῶν συζητήσεων καὶ ψηφίζουν ἐπὶ τῶν ζητημάτων

τῶν ἀφορούντων τὴν διοίκησιν τοῦ πανεπιστημίου. Λιπεριστότεραι ἐγγράφονται εἰς τὴν φιλοσοφικὴν σχολήν 28 ἐπὶ τοῖς ἐκατὸν ἀκολουθοῦσι τὴν ιατρικὴν καὶ 7 τὰ νομικά. Εἰς τὴν θεολογικὴν σχολὴν καμμία ἐγγραφή.

Αἱ ἐν Κρήτῃ ὑπὸ τοῦ καὶ «Ἐβανς ἀνασκαφαὶ ἀπέδωσαν νέα εὑρήματα, μεταξὺ τῶν διτοίων καὶ δύο ἀγάλματα θεαίνων κρατουσῶν ὄφεις ἐξ ὀπῆς γῆς».

«Ἐργά τοῦ Θεοτοκοπούλου ἐδημοσίευσαμεν ἡδη εἰς τὰ ·Παναθήναια· ἔτος Α' τόμος Α. σελ. 457, καὶ ἔτος Γ' τόμος Β σ. 417.

NEA BIBLIA

ΟΙ ΤΡΕΙΣ ΜΕΓΑΛΟΙ ΙΕΡΑΡΧΑΙ ὑπὸ Α. Διομῆδους Κυριακοῦ Σύλλογος πρὸς διάδοσιν ὀφελίμων βιβλίων Ἀθῆναι 1903 τυπογραφεῖον Ραφτάνη ·Παπαγεωργίου σχ. 16 σελ. 76 δρ. 0.40.

ΙΣΤΟΡΙΑ 15 ΑΙΩΝΩΝ ·Ἐλληνισμὸς καὶ Βουλγαρισμὸς — ὑπὸ ·Ἀντωνίου Θ. Σπηλιωτοπούλου. ·Ἀθῆναι 1903 τυπογραφεῖα τοῦ «Κοράτους».

ΤΟ EN ΑΘΗΝΑΙΣ ΕΘΝΙΚΟΝ ΜΟΥΣΕΙΟΝ ὑπὸ Ι. Ν. Σβροδώνου. Εκδόται Μπέκ καὶ Μπάρτ Αθῆναι. — Τεῦχος 1 δρ. 10.

Τὸ ἐν λόγῳ τεῦχος εἰς σχῆμα δον μέγα περιλαμβάνει μελέτην τοῦ κ. Σβροδώνου μὲ πλήρη βιβλιογραφίαν ἐπὶ τοῦ θησαυροῦ τῶν Ἀντικυθήρων κοσμεῖται δὲ ἀπὸ πεντάλιον πρωτότυπου τίτανας. Ἡ μελέτη τοῦ κ. Σβροδώνου ἀρχίζει ἀπὸ τὴν ἀφήγησιν τῆς ἀνακαλύψεως τῶν εὑρημάτων.

ΗΡΑΚΛΕΙΟΣ Ο ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΤΟΥ BYZANTIΟΥ ΚΑΙ Η ΚΑΤΑ ΤΟΝ Ζ' Μ. ΑΙΩΝΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ BYZANTIΑΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ὑπὸ Τοίφωνος Ε. Εὐαγγελίδου 1903. Οδυσσός, ἐκδότης Π. Ζερβάτης Περάκης σχ. 16 σελ. 150 φούβλια 1.20.

ΟΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΑΙ ὑπὸ Ε. Σ. Λυκούδη — Σύλλογος πρὸς διάδοσιν ὀφελίμων βιβλίων — Ἀθῆναι 1903 σχ. 16 σελ. 82, λεπτά 40.

ΔΡΟΥΣΣΕΝ, ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ἘΠΙΓΟΝΩΝ ἔξελληνισθεῖσα ὑπὸ Ι. Δελλίου Μέρος δεύτερον τεῦχος πρώτον — Βιβλιοθήκη Μαρασλῆ 20δ Ἐν Ἀθήναις τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου 1903.

ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΝΟΜΙΣΜ. ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ ὑπὸ Ι. Σβροδώνου Τόμος ἔκτος, τεῦχος α καὶ β'. Ἐν Ἀθήναις τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου 1903.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΙΤΑΛΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ ὑπὸ Αδ. Γάσκαρα μεταφρασθεῖσα ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ ὑπὸ Αγγέλου Βλάχου. Τόμος πρῶτος, τεῦχος τρίτον. — Βιβλιοθήκη Μαρασλῆ 20δ Ἐν Ἀθήναις, τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου 1903.

ANTONIO FRANCESCO DONI conteur florentin du XVIe siècle par Ad van Bever et E. Sansot. Orland-Paris 1903, Bibliothèque Internationale d'édition, 9, Rue des Beaux-Arts.

TROIS ANS DE GUERRE par le général Ch de Wet, vol. in 8° 556 p. 7 fr 50, F Juven, Paris 1903, ἤτοι ἀφήγησις τοῦ πολέμου τῆς Νοτίου Αφρικῆς.

Ο ΟΙΝΟΣ ὑπὸ Σ. Χασιώτου, καὶ ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ ΤΟΥ ΠΛΟΥΤΟΥ κατὰ τὸν Καρνέγη, ὑπὸ τοῦ Συλλόγου πρὸς διάδοσιν ὀφελίμων βιβλίων.